

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav etnologie

Disertační práce

Vazba kultury na sociální prostor Prahy

(na příkladu slovenské a maďarské menšiny)

Relation of culture to the social space of Prague

(on the example of Slovak and Hungarian minorities)

Doc. PhDr. Zdeněk Uherek, CSc.

2016

Mgr. Marianna Mészárosová

Ďakujem môjmu školiteľovi, doc. PhDr. Zdeňkovi Uherkovi, CSc., za odborné vedenie, prof. Hane Červinkovej, PhD. za teoretické inšpirácie, doc. PhDr. Hane Hlôškovej, CSc. za cenné editorské návrhy a doc. PhDr. Magdaléne Paríkovej, CSc. za tematické poznatky i odborné inšpirácie. Mojej rodine, kamarátom a kolegom za mimoriadnu podporu a trpezlivosť.

Vyhlásenie:

Čestne vyhlasujem, že som dizertačnú prácu vypracovala samostatne, riadne citovala všetky použité pramene a literatúru a že práca nebola využitá v rámci iného vysokoškolského štúdia alebo na získanie iného, resp. rovnakého titulu.

V Prahe, dňa 27.04.2016

.....

(podpis)

ABSTRAKT

Vzájemná vazba prostoru a kultury je ústřední otázkou disertační práce. K interpretaci této vazby autorka přistupuje prostřednictvím aktuálních atributů etnické identity vybraných cílových skupin, kterými jsou slovenská a maďarská menšina žijící v Praze. Cílem práce je vymezení relevantnosti a unikátního zastoupení prostorového a kulturního fenoménu v rámci současné vazby, včetně určité míry pozorovatelnosti tohoto vzájemného spojení.

Hypotéza dizertační práce představuje kulturu jako prostorově nevázanou a fenomén prostoru jako médium, které ovlivňuje intenzitu zájmu o vlastní etnoidentifikační znaky. Ověření této hypotézy autorka uskutečňuje v sociálním a virtuálním prostoru na základě zaznamenaných diskurzů. Diskurzy, roztržené na tematické kategorie, reprezentují nejčastěji se vyskytující atributy etnicity a etnické identity zkoumaných skupin. V empirické části práce obsažená analýza a interpretace diskurzů je doplněna teorií artikulace. Obsáhlejší vymezení aplikovaných teoretických přístupů, společně s terminologií, výzkumnou metodikou a etikou, resp. netiketou se nachází v teoreticko-metodologické části. Charakteristika Prahy a zvolených cílových skupin, Slováků a slovenských Maďarů, je znázorněna jednak z perspektivy historických a kulturně-společenských událostí a jednak ve smyslu současné korelace město – majorita – minorita.

V práci obsažené výsledky obohacují stav poznání v kontextu vnímání a pocitování závažnosti charakteristických znaků u etnické a jazykově příbuzných skupin v rámci střední Evropy. Přináší poznatky o kulturní a jazykové příbuznosti Čechů a Slováků, ale také k pochopení slovensko-maďarské otázky a další relevantní zjištění na poli témat, jako globalizace, multi- či interkulturalismus a virtuální realita.

Klíčová slova: etnicita, etnická identita, vazba kultury a prostoru, sociální prostor, virtuální prostor, diskurz, jazyková a kulturní příbuznost, teorie artikulace, interetnické kontakty, slovenská menšina, maďarská menšina, Praha

ABSTRAKT

Vzájomná väzba priestoru a kultúry je ústrednou otázkou dizertačnej práce. K interpretácii tejto väzby autorka pristupuje prostredníctvom aktuálnych atribútov etnickej identity vybraných cieľových skupín, ktorými sú slovenská a maďarská menšina, obe žijúce v Prahe. Cieľom práce je vymedzenie relevantnosti a unikátneho zastúpenia priestorového a kultúrneho fenoménu v rámci jestvujúcej väzby, vrátane určenia miery badateľnosti tohto vzájomného spojenia.

Hypotéza dizertačnej práce predstavuje kultúru ako priestorovo neviazanú a fenomén priestoru ako médium, ktoré vplýva na intenzitu záujmu o vlastné etnoidentifikačné znaky. Overovanie tejto hypotézy autorka uskutočňuje v sociálnom a virtuálnom priestore na základe zaznamenaných diskurzov. Diskurzy, roztriedené na tematické kategórie, reprezentujú najčastejšie sa vyskytujúce atribúty etnicity a etnickej identity skúmaných skupín. V empirickej časti práce obsiahnutú analýzu a interpretáciu diskurzov autorka podopiera o teóriu artikulácie. Obsiahlejšie vymedzenia aplikovaných teoretických prístupov, spoločne s terminológiou, výskumnou metodikou a etikou, resp. netiketou sa nachádzajú v teoreticko-metodologickej časti. Charakteristika Prahy a zvolených cieľových skupín, Slovákov a slovenských Maďarov, je znázornená jednak z perspektívy historických a kultúrno-spoločenských udalostí a jednak v zmysle súčasnej korelácie mesto – majorita – minorita.

V práci obsiahnuté výsledky obohacujú stav poznania v kontexte vnímania a pociťovania závažnosti charakteristických znakov u etnicky a jazykovo príbuzných skupín v rámci strednej Európy. Prinášajú poznatky o kultúrnej a jazykovej príbuznosti Čechov a Slovákov, ale aj k chápaniu slovensko-maďarskej otázky a ďalšie relevantné zistenia na poli tém, ako globalizácia, multi-, či interkulturalizmus a virtuálna realita.

Kľúčové slová: etnicita, etnická identita, väzba kultúry a priestoru, sociálny priestor, virtuálny priestor, diskurz, jazyková a kultúrna príbuznosť, teória artikulácie, interetnické kontakty, slovenská menšina, maďarská menšina, Praha

ABSTRACT

The interrelation between space and culture represents the central question of this doctoral thesis. To interpret this relationship the author approaches the issue by virtue of actual identity attributes of the selected ethnic groups, namely Slovak and Hungarian minorities living in Prague. The aim of the work is to define the relevance and unique representation of the spatial and cultural phenomenon in the context of existing relations, including determining the extent of observability this mutual connection.

The hypothesis of this doctoral is to present culture as a spatially unbounded, and the phenomenon of space as a medium, which can influence the intensity of interest in relation to the own ethno-identifying components. The verification of this assumption author carries out within social and virtual space, on the basis of registered discourses. Discourses, sorted into thematic categories, represent the most common attributes of ethnicity and ethnic identity of the given target groups. The empirical part of this thesis contains the analysis and interpretation of the discourses, which are supported with the theory of articulation. More comprehensive definitions of applied theoretical approaches, together with terminology, research methods and ethics or netiquette, are situated in the theoretical and methodological section. The characterization of Prague and selected target groups, Slovaks and Hungarians from Slovakia, is depicted on the one hand from the perspective of historical and socio-cultural events and on the other in terms of current correlation city – majority – minority.

The presented results enrich the state of knowledge in connection with the perception of importance of the attributes of ethnicity as far as ethnically and linguistically relative groups are concerned within Central Europe. In addition, these results also inform with regards to the linguistic and cultural kinship of Slovaks and Czechs, as well as the perception of Slovak-Hungarian interethnic relations, and other findings in the field of globalization, multi- or interculturalism and virtual reality.

Key words: ethnicity, ethnic identity, interrelation of culture and space, social space, virtual space, discourse, linguistic and cultural kinship, theory of articulation, interethnic contacts, Slovak minority, Hungarian minority, Prague

OBSAH

Úvod	9
1 Terminologická a teoreticko-metodologická časť	12
1.1 Teoretické prístupy a východiská	12
1.2 Vymedzenie ústredných pojmov a hypotéz	14
1.2.1 Priestor	14
1.2.2 Kultúra	16
1.2.3 Väzba priestoru a kultúry z teoretickej perspektívy	18
1.3 Metodika výskumu a etika	19
1.3.1 Výskumné metódy vo fyzickom priestore a otázky etiky	19
1.3.2 Metódy výskumu virtuálneho priestoru a netiketa	22
2 Charakteristika skúmanej lokality	26
2.1 Praha	26
2.2 Praha v kontexte výskumu	29
3 Slováci a slovenskí Maďari v Prahe	31
3.1 Minulosť a súčasnosť	31
3.1.1 Pozadie historicko-národné	31
3.1.2 Pohľad kultúrno-religiózný	35
3.2 V postavení menšiny	46
3.3 Charakteristika výskumnej vzorky	51
4 Väzba priestoru a kultúry	53
4.1 Kategórie	54
4.1.1 Materinský jazyk: Podľa reči poznáš človeka	55
4.1.1.1 Jazyková (ne)podobnosť: Sme rovnaký druh vtáka, ale s rôznym perím ..	62
4.1.2 Etnické vedomie: Vrana k vrane sadá, rovný rovného si hľadá	67
4.1.3 Náboženstvo: Žiadnu vieru nepotupuj, ale svojej sa drž	78
5 Kyberpriestor nielen ako médium komunikácie	86
5.1 Kyberpriestor versus kyberkultúra?	86
5.2 Virtuálna komunita pražských Slovákov a Maďarov	88
5.3 Diskurzy, narácie a kultúrna prax v kyberpriestore	89
6 Záver	96
7 Zoznam použitej literatúry	101
8 Pasportizácia respondentov	114

9 Zoznam príloh	121
Príloha A: Dotazník	121
Príloha B: Obrazová príloha	123

ÚVOD

Interakcia jednotlivca a prostredia sa dostala do stredobodu pozornosti mnohých spoločenských a humanitných vied. V rámci tohto vzájomného pôsobenia sa sledovali témy rozmanitého charakteru a v rozličnej miere prinášali poznatky, resp. závery alebo ďalšie podnety tak z vonkajšieho materiálneho a profánneho sveta, ako aj zo sveta duchovného a sakrálneho. Vzájomná interdisciplinárna spolupráca týchto vedných odborov a využitie nadobudnutých vedeckých poznatkov reprezentuje jeden z možných spôsobov, ako najkomplexnejšie poňať väzbu priestoru a kultúry, ktorá predstavuje ústrednú tému dizertačnej práce.

Pri určení predmetu bádania som nadviazala na výsledky diplomovej práce „Sídliisko – fenomén priestoru v živote jednotlivca“, v rámci ktorej sa primárne sledovali príznaky determinácie tohto všeobecného fenoménu v živote občanov sídliska. Vplyv priestorového aspektu sa v tomto zmysle napríklad pozoroval v oblasti každodenného života (bývanie, rodina, práca, voľný čas) a sviatkovania rodinných, osobných, výročných a cirkevných udalostí u obyvateľov najväčšieho sídliska mesta Galanta. Okrem tejto skutočnosti analyzovaný materiál sa dotkol i tematiky vzťahu k priestoru, reflektoval nevyhnutnosť zohľadňovania časového aspektu a načrtoval koncepciu kultúrneho konštruktú v súvislosti s požadovanými priestorovými potrebami a jestvujúcimi predstavami. Pochopenie relatívnej entity priestoru a výskum medzi obyvateľstvom, ktoré z hľadiska národnostnej štruktúry charakterizovalo slovensko-maďarské spolunažívanie, viedli k ďalšej otázke: „Ako sa bude prejavovať väzba priestoru a kultúry u etnicky a jazykovo príbuzných skupín v rámci strednej Európy?“ Otázka poukazuje aj na ďalší motivujúci činiteľ, a to na absenciu poznatkov o kultúrnom vnímaní a pociťovaní vlastných atribútov etnicity v takom priestore, ktorý by z etnického a lingvistického hľadiska poskytoval totožnú platformu na nachádzanie znakov, resp. možností v kontexte vlastnej sebarealizácie. Ďalšími faktormi podnecujúcimi výskum boli môj osobný príchod do Prahy a získané skúsenosti v priebehu etablovania sa.

Pri výbere výskumnej lokality sa zohľadnil predchádzajúci výskumný terén, nielen v zmysle jeho rozlohy, resp. veľkosti, ale aj vo význame jeho aktuálnej etnickej skladby. Slovenské prostredie malého mesta vystriedala česká metropola, ktorá na základe jej multikultúrneho charakteru a prítomnosti komunity Slovákov a slovenských Maďarov, vyhovela stanoveným kritériám. V súlade s hlavnou výskumnou otázkou navyše umožnila verifikáciu jazykovej a kultúrnej spriaznenosti medzi Čechmi a Slovákami, ako aj zachytenie vnímania slovensko-maďarskej otázky mimo domáceho slovenského prostredia.

Cieľom dizertačnej práce je sprístupnenie relevantných významov k aktuálnym zložkám etnicity a etnickej identity slovenskej a maďarskej minority v pražskom prostredí, prostredníctvom ktorých sa súčasne reflektuje aj vzájomná väzba medzi priestorom a kultúrou. Oporným bodom sa stal materinský jazyk oboch menšín, ktorý viedol k vystihnútiu zastávaných postojov, predstáv, očakávaní a vzniknutých významov vo vzťahu k vlastným etnoidentifikačným znakom. Tendenciu a intenzitu záujmu o tieto atribúty podopiera hypotéza práce, ktorá kultúru – jednak chápanú ako súhrn prvkov príznačných pre pražskú slovenskú a maďarskú menšinu a jednak slúžiacu na označenie zvolených skupín – predstavuje ako priestorovo neviazanú a fenomén priestoru ako médium v kontexte upevnenia, resp. zintenzívnenia alebo oslabenia najrelevantnejších zložiek etnicity. Produkciu, ako aj identifikáciu, konzumáciu a možnú reguláciu týchto zložiek zo strany príslušníkov skúmaných minorít, som sledovala v sociálnom priestore a vo virtuálnej realite.

Diskurzy, t.j. súbory výpovedí, ktoré v priebehu výskumu som zaznamenala pomocou kvalitatívnych pološtrukturovaných rozhovorov, sa v práci z hľadiska tematickej náplne členia do troch hlavných kategórií (materinský jazyk, etnické vedomie a náboženstvo). Pri všeobecnom predstavení jednotlivých kategórií som vychádzala z doterajších vedeckých poznatkov v rámci etnografie, histórie, kultúrnej a sociálnej antropológie, sociológie, humánnej geografie, lingvistickej antropológie a kultúrnych štúdií. Z teoretickej perspektívy ústrednou sa stala teória artikulácie Stuarta Halla. Hallom uplatňovaná teória totiž poskytuje jednak spôsob, ako chápať skĺbenie prvkov do diskurzu za určitých okolností a jednak spôsob, ako zistiť, či sa tie stali, resp. nestali artikulovanými za špecifických konjunktúr. Prínos tohto teoretického prístupu inými slovami vidím vo vymedzení a pomenovaní tých determinujúcich faktorov, ktorých korelácia vyúsťuje do dočasne vytvoreného významu vo vzťahu k charakteristickým znakom pre kultúru pražských Slovákov a Maďarov. Vzhľadom na túto skutočnosť v práci zastúpené príbehy z osobného života respondentov prezentujem aj pomocou diagramov. V teréne som okrem toho uplatnila aj metóda zúčastneného pozorovania a na získanie potenciálnych respondentov som zvolila metódu snehovej gule. O ďalších aplikovaných postupoch vo fyzickom a virtuálnom priestore, súčasne s otázkami etiky výskumu a netikety, podrobnejšie pojednáva prvá kapitola práce.

Koncept väzby, média a funkcia determinujúcich faktorov sú zastúpené aj v iných kapitolách práce, popri hlavnej analytickej časti. V rámci charakteristiky skúmanej lokality sa v tomto zmysle zdôrazňuje pozícia Prahy ako sprostredkovateľa medzi západom a východom a zároveň uvádza tie neopomenuteľné znaky a funkcie mesta (napr. historické reálie,

geografický potenciál, etnická a kultúrna diverzita atď.), ktoré zohrávajú úlohu pri vzniku ďalších spojovacích článkov. Tretia kapitola je konfrontáciou a zároveň aj prehľadom minulých a súčasných okolností v živote Slovákov a slovenských Maďarov v Prahe, a to v zmysle historicko-národných a kultúrno-religiózných. Zmieňuje sa aj o politike mesta Praha, o presadzovaní multi- a interkultúrnej výchovy a o právach, zaručených legislatívou Českej republiky voči tu žijúcim etnickým menšinám.

Analýzu získaných empirických poznatkov v rámci sociálneho priestoru reflektuje štvrtá kapitola práce. V úvode prihliada na územie strednej Európy, v dôsledku jeho jednotiaceho charakteru. Tematicky sa štvrtá kapitola práce delí na tri časti, resp. kategórie a už v pomenovaní nesú inšpiratívne príslovia alebo úslovia (napr. „Sme rovnaký druh vtáka, ale s rôznym perím“ alebo „Vrana k vrane sadá, rovný rovného si hľadá“) príslušníkov skúmaných skupín. Okrem definície, resp. charakteristiky jednotlivých kategórií, ďalej uvedenia doposiaľ zistených determinujúcich faktorov, kapitola rozširuje tento súbor o ďalšie činitele a ich konkrétne zastúpenie a vzťah demonštruje pomocou diagramov. Ako východisko poslúžili vybrané diskurzy alebo príbehy z oboch etnických menšín, ktoré sú nositeľmi pripísanej a pociťovanej relevancie voči jazyku, etnickému vedomiu a náboženstvu na území mesta Praha. Posledná kapitola dopĺňa už získané poznatky a to na základe zdokumentovaného písaného materiálu z dvoch virtuálnych komunít, t.j. komunity Slovákov (*Som v Prahe*) a Maďarov (*Studentský kroužek Endre Adyho*) žijúcich v Prahe.

V dizertačnej práci obsiahnuté poznatky a empirické výsledky majú prispieť k obohateniu poznania v rámci problematiky väzby priestoru a kultúry, pričom súbežne demonštruje prínos interdisciplinárneho smerovania v zmysle podania najkomplexnejšieho obrazu o relatívnej entite priestoru. Špecifickosť práce sa zakladá na vytýčenej výskumnej otázke, ktorá vzájomnú závislosť oboch fenoménov nesleduje u etnicky rozdielných, ale u etnicky a jazykovo príbuzných skupín. Verím, že práca bude aj cenným prameňom informácií o: relevantnosti materinského jazyka v českom prostredí, vnímaní česko-slovenskej jazykovej príbuznosti a niekdajšej Československej republiky, prevládajúcich auto- a heterostereotypoch, vyznania viery na základe (ne)dostupnosti bohoslužieb v maďarskom či slovenskom jazyku, ako aj o zistených determinujúcich faktoroch a šírených etnoidentifikačných znakoch vo virtuálnej realite.

1 Terminologická a teoreticko-metodologická časť

1.1 Teoretické prístupy a východiská

Problematika väzby kultúry a priestoru je aktuálnou témou v kultúrnej antropológii, avšak bez jednoznačnej a ucelene formulovanej teórie. Na poli teoretickej orientácie antropológovia sú často odkázaní na uplatnenie postupov z iných vedných odborov, akými sú napr. geografia, urbánne štúdiá a sociológia.¹ Interdisciplinárna spolupráca sa stala nielen žiaducou v dôsledku tejto absencie, ale aj neodmysliteľnou kvôli patričnému porozumeniu prepojenia, ktoré jestvuje medzi priestorom a kultúrou.

Pri hľadaní a stanovovaní teoretického prístupu som zohľadnila ten oporný bod, ktorý sa zároveň stal aj východiskom v súvislosti s predmetom dizertačnej práce. Ide o jazyk, ktorý ako spoločenský fenomén neplní iba funkciu dorozumievacieho prostriedku, ale slúži aj na pripisovanie významov okolitému svetu, na vyjadrenie a zdôraznenie dôležitých aspektov jednotlivých kultúrnych skupín² a pod. Slovom Levinsona jazyk nám poskytuje privilegovaný prístup k ľudskému poznaniu, ktoré nám napríklad môže objasňovať kultúrne sklony v priestorovom správaní a ďalšie prejavy.³ Všetky predošle spomenuté konania sa uskutočňujú pomocou artikulácie slov, ktoré sú samy o sebe „polyfonické“ v dôsledku pretrvávania ohlasu ďalších významov aj napriek snahe človeka o ich zjednotenie a uzavretie.⁴

Kombinácia slov do viet, resp. súvetí a následne vyúsťujúce do výpovedí, do tzv. diskurzov, poslúžili výkladu prejavovaných zložiek etnickej identity. Tieto zložky boli primárnym zdrojom pri uvedomení si stanovenej väzby a pre objasnenie ich relevantnosti som si zvolila teóriu artikulácie, konkrétne prístup presadzovaný Stuartom Hallom. Patrí k najvplyvnejším predstaviteľom kultúrnych štúdií, ku ktorým prináleží aj teória artikulácie. Hallom zaujaté stanovisko poskytuje pochopenie tých spojení, prostredníctvom ktorých ľudia zjednotia nesúrodé a zdanlivo protichodné postupy, presvedčenia a diskurzy s cieľom vytvoriť význam a súvislosť vlastnému okolitému svetu.⁵ Pri voľbe tohto teoretického prístupu za dôležité a prínosné som považovala na jednej strane kladenie dôrazu na praktickú časť, čiže na samotných aktérov artikulácie. Na strane druhej rozhodujúcim bolo práve sústredenie sa nielen na dominantnosť predstáv a postojov, ale aj na ich vzťah, vrátane ich väzby k ďalším

¹ KOKOT, W., Culture and Space – anthropological approaches, s. 10.

² SALZMANN, Z., Jazyk, kultura a společnost, s. 97.

³ LEVINSON, S. C., Language and Space, s. 356.

⁴ HALL, S., A kulturális identitásról, s. 66.

⁵ TRIMBUR, J., Articulation Theory and the Problem of Determination: A Reading of Lives on the Boundary, s. 41.

prvkom podnecujúcim spojenie a vytvárajúcim jednotný významový celok. Hall sa v tejto súvislosti zmieňuje o tom, že i keď artikulácia je formou spojenia, ktorá môže spôsobiť jednotu dvoch rôznych prvkov za určitých podmienok, tak samotné spojenie sa nestáva trvalou nevyhnutnosťou.⁶ De Luca poznamenáva, že prepojenie prvkov do dočasne trvajúcej jednoty nie je prejavom nutnosti, ale skôr podmienenosti a osobitosti, ktoré považuje za výsledok politických a historických faktorov.⁷ V konečnom dôsledku formovaním jednoty vzniká komplexná štruktúra, v ktorej veci sú v spojitosti rovnako tak kvôli svojim rozdielnostiam, ako aj podobnostiam.⁸ Hallom uplatňovaná teória nám poskytuje jednak spôsob, ako chápať sklbenie prvkov do diskurzu za určitých okolností a jednak spôsob, ako zistiť, či sa tie stali, resp. nestali artikulovanými za špecifických konjunktúr.⁹ Teória artikulácie sa dostala do pozornosti aj ďalších teoretikov a bádateľov, spomedzi ktorých možno spomenúť Ernesta Laclau, Chantal Mouffe a Jennifer Daryl Slack.

Pri práci s konceptom diskurzu som aplikovala lingvistickú perspektívu, ktorá ho vníma ako koherentný úsek textu a ktorý svojím rozsahom prevyšuje vetu. Crystal túto koncepciu viac približuje a diskurz charakterizuje ako „súbor výpovedí, ktoré tvoria akúkoľvek rozpoznateľnú udalosť“.¹⁰ Z hľadiska obsahu som pozornosť venovala predovšetkým tým diskurzom, ktoré sa vzťahovali na predstavy, očakávania, postoje a pravidlá v kontexte charakteristických znakov etnickej identity. V empirickej časti práce takto zastúpené a analyzované diskurzy, podložené konkrétnymi výpoveďami respondentov zo sociálneho- a kybepriestoru, budú roztriedené na tematické kategórie. Okrem toho v súbore týchto dominantných presvedčení nemožno opomenúť ani ich samozrejmosť, t.j. konkrétnu povahu v akej sa nachádzajú.¹¹

Na základe uvedeného možno konštatovať, že artikuláciou utvorený celok bude v určitom zmysle vždy podmienený, resp. závislý na jednej z možných aktuálnych usporiadaných okolností. Ktorý súbor vzájomne spojených prvkov sa bude podieľať na konštituovaní dočasne platného významu tej-ktorej zložky etnickej identity, sa pokúsím odhaliť pomocou interpretácie získaných diskurzov a odpozorovaných súvislostí z terénu. V tomto kontexte zvolená teória prispieva k charakterizovaniu podmienok pri vytvorení zvoleného významu a zaujatého postoja člena minoritnej skupiny. Okrem toho sa stala

⁶ GROSSBERG, L., On Postmodernism and Articulation: An Interview with Stuart Hall, s. 53.

⁷ DeLUCA, K., Articulation Theory: A Discursive Grounding for Rhetorical Practice, s. 335.

⁸ SLACK, J. D., The Theory and Method of Articulation in Cultural Studies, s. 116.

⁹ GROSSBERG, L., cit. 6, s. 53.

¹⁰ BOČÁK, M., Diskurz: neurčitá cesta kultúrálňých, mediálných a komunikačných štúdií do centra svojho záujmu, s. 119.

¹¹ SIKKA, T., Articulation Theory, s. 37.

nápomocnou aj pri uvedení si tých javov, ktoré zohrali kľúčovú úlohu pri vytváraní obsahového rámca pojmu kultúra.

1.2 Vymedzenie ústredných pojmov a hypotéz

Definovanie kľúčových pojmov je nevyhnutnou záležitosťou každého odborného výstupu, keďže poskytujú platformu pri pochopení toho významového rámca, ktorý si autor zvolil. Postup pri vymedzovaní použitej terminológie bol priamo úmerný okolnostiam výskumu vo vybranej lokalite. V tomto zmysle nenastalo preddefinovanie pojmov *priestor* a *kultúra*, ale ich postupné rozvinutie zo základného ponímania, ktoré spočiatku slúžilo ako oporný bod. Prvotný a následne z toho vzniknutý druhotný význam aplikovaného názvoslovia sa pokúsím predstaviť v tejto časti práce. Paralelne uvediem aj stanovené hypotézy, ktoré objasnia nielen predmet práce, ale aj konkrétne pohnútky pri ich zvolení a potrebe verifikovania.

1.2.1 Priestor

Každá populácia žije v určitom priestore, ktorý ju vymedzuje a zároveň sa stáva pre ňu podmienkou biologického prežitia na zemi.¹² Okrem toho predstavuje platformu činnosti akejkoľvek organizačnej jednotky, vrátane aj prekonania prekážky, ak majú byť medzi rôznymi spoločenskými jednotkami nadviazané kontakty a vzťahy.¹³ Priestor, ktorý vo všeobecnosti evokuje predstavu o rozsiahlom, neobmedzenom a nekonečnom vesmíre, resp. kozme prináša so sebou aj ďalšie reprezentatívne vlastnosti, ako: otvorenosť, neohraničenosť, sloboda, nebezpečenstvo a anonymita. Práve jeho otvorenosť predpokladá nielen budúcnosť, ale aj vyzýva, resp. podnecuje k činnosti už na základe vyššie spomenutých skutočností.¹⁴ Do pohybu aktivizuje rôznorodé socio-kultúrne skupiny, ktoré rozmanito chápu, ale aj hodnotia priestor. Gurevič uvádza, že: „človek sa nerodí s pocitom času, ale jeho časové a priestorové predstavy sú vždy určené tou kultúrou, ku ktorej prináležia.“¹⁵ Keď do úvahy zoberieme napríklad to, aký priestor z hľadiska jeho rozlohy sa stáva potrebný a prijateľný pre život jednotlivca danej society, nemožno jednoznačne vymedziť. Tento odhad bude kultúrnou náležitosťou a priestor na to má poslúžiť ako zdroj alebo prostriedok v súvislosti s aktom posúdenia a zhodnotenia.¹⁶ K tomu sa prikláňajú ďalšie vedecké zistenia, v rámci ktorých

¹² TUAN, Yi-Fu, *Space and Place*, s. 57.

¹³ GAJDOŠ, P., *Človek, spoločnosť, prostredie*, s. 44.

¹⁴ TUAN, Y. cit. 12, s. 54.

¹⁵ GUREVIČ, A.J., *Kategorie středověké kultury*, s. 26.

¹⁶ TUAN, Y. cit. 12, s. 57.

priestor je zobrazovaný ako médium a súčasne ako produkt spoločenských postupov.¹⁷ Na základe týchto poznatkov som pristúpila k overeniu priestoru ako média, nakoľko môže prispieť k posilneniu, resp. k oslabeniu intenzity pri prejavení záujmu o atribúty etnicity na pozadí aktuálnych pomerov konkrétneho urbánneho prostredia.

V priebehu trvania terénneho výskumu a následne pri analýze získaného materiálu som zohľadnila aj kategóriu času, s ktorou sa priestor prelína. Spoločným pôsobením totiž vytvárajú tzv. časopriestorovú štruktúru každej aktivity, činnosti, ľudskej skúsenosti a pod. Aj Barker poukazuje na neoddeliteľnosť týchto vzájomne prepojených fenoménov a konštatuje, že podmienkou existencie priestoru je výskyt aspoň dvoch častíc, čo vychádza z jeho relatívnej entity. Na základe tejto vlastnosti priestor bude vždy definovaný vzťahom.¹⁸ Súčasne sa vyžaduje uvedomenie aj ďalších kontextových parametrov, keďže vplyvajú na vytváranie a rozvinutie zmysluplných postupov jednotlivca.¹⁹ Podrobnejšie znázornenie tohto faktu uskutočním v empirickej časti práce, konkrétne pri interpretácii kategórie jazyka. Avšak medzitým možno načrtnúť, že celkovo umiestnenie etno-kultúrnej skupiny v systéme, v rámci ktorého pôsobí, prináša cenné zistenie aj v prípade zaznamenaných zložiek etnickej identity vo vzťahu ku konkrétnemu prostrediu, resp. priestoru.

V súvislosti s charakteristikou priestoru, v antropológii sa uplatňuje koncept jeho vedomého utvárania. Teda nejde iba o geografický, ale aj o sociálny priestor a jeho konkrétna deskripcia bude závislá od daného spoločenstva.²⁰ Preto aj priestorové skúsenosti sú ponímané ako sociálne konštruované²¹, ako to reflektovali aj výpovede respondentov. V tomto dôsledku som sa rozhodla preferovať pojem sociálny priestor namiesto fyzického, resp. geografického. Úlohu tu zohral aj komplex sociálnych sietí a prepojení, z ktorého tento priestor pozostáva.²² K vytváraniu sociálnej siete a k zdieľaniu kultúrnych vedomostí a praktík dochádza aj vo virtuálnom priestore, vďaka moderným informačným technológiám. K zadefinovaniu tohto pojmu pristúpim až v príslušnej kapitole „Kyberpriestor nielen ako médium komunikácie“.

¹⁷ KOKOT, W., cit. 1, s. 18.

¹⁸ BARKER, CH., Slovník kulturních studií, s. 161.

¹⁹ BLOMMAERT, J., Discourse. A Critical Introduction, s. 43.

²⁰ MÉSZÁROSOVÁ, M. Stretnutie kultúr a urbánny priestor Prahy (perspektíva slovenskej a maďarskej etnickej menšiny), s. 170.

²¹ GUPTA, A. – FERGUSON, J., Beyond „Culture“: Space, Identity and the Politics of Difference, s. 11.

²² MASSEY, D., The conceptualization of place, s. 54.

1.2.2 Kultúra

Pri jednoznačnej definícii kultúry aj v súčasnosti narážame na úskalia a preto zaznamenávame tak jej pretrvávajúcu vágnosť, ako aj mnohoznačnosť, variabilitu a absenciu všeobecne uznávanej platnosti. V tomto dôsledku kultúra bude takou, za akú ju budú pokladať rôzni ľudia, z čoho podľa Borofskyho vyplýva, že rôzni ľudia ju budú chápať odlišným spôsobom s rozmanitými cieľmi. Preto by sme mali na ňu nazerať ako na pojmový prostriedok, ako potom hľadať jej fundamentálnu podstatu, resp. realitu.²³ V praxi by konzekvenciou toho mala byť zvýšená pozornosť a kladenie dôrazu na kombináciu kultúrneho porozumenia súčasne so spoločenským usporiadaním, kognitívnymi procesmi, emocionálne založenými skúsenosťami, materiálnymi okolnosťami a mocenskými vzťahmi, ktoré sa vzájomne ovplyvňujú a nakoniec utvárajú konečný výsledok.²⁴ S konceptom kultúry ako nástroja sa stretávame napríklad aj u Barkera, ktorý u významového a formového aparátu tohto fenoménu podotýka aj premenlivosť v kontexte ich použitia. Vyslovil neaplikovateľnosť jednotlivých spôsobov chápania pojmu kultúra, keďže každé poňatie plní určitý cieľ v určitých časopriestorových súvislostiach.²⁵

Pri nazeraní na pojem kultúra som vedome vychádzala z jeho antropologického poňatia, podľa ktorého štúdium kultúry znamená skúmanie spôsobu života charakteristického pre určitú spoločnosť.²⁶ Uvedený koncept som uplatnila jednak v obcejšej rovine, a jednak na úrovni špecifickej. Prvá rovina slúžila na všeobecné označenie zvolených minoritných skupín. V tomto zmysle pojem kultúra sa významovo vzťahuje na pražskú slovenskú a maďarskú menšinu, konkrétne pôvodom zo Slovenska. Rovina špecifická zas siaha hlbšie, je premenlivá v čase a priestore a na tejto úrovni kultúra predstavuje súhrn tých prvkov, ktoré sú príznačné pre spôsob života spomínaných menšín v pražskom prostredí. Prostredníctvom týchto prvkov sa jednotliví členovia nielen integrujú do jedného celku, ale zároveň aj diferencujú od iných sociálnych skupín v novom prostredí.²⁷ O ktoré konkrétne prvky, resp. zložky pôjde, zistíme na základe získaných poznatkov a odporozovaných súvislostí z terénu, u ktorých relevantnou sa stáva aj vtedajšie pozadie (historické, politické, sociálne, ekonomické a pod.). Na znázornenie charakteristických zložiek oboch skúmaných skupín poslúžia tzv. diskurzy, čiže prejavy respondentov tak vo verbálnej, ako aj v písanej podobe,

²³ BOROFSKY, R. - , BARTH, F. – SCHWEDER, R.A. – RODSETH, L. – STOLZENBERG, N.M., When: A Conversation about Culture, s. 433-434.

²⁴ BOROFSKY, R. a KOL., cit. 23, s. 440.

²⁵ BARKER, CH., cit. 18, s. 95-96.

²⁶ SOUKUP, V., Antropologie: teorie člověka a kultury, s. 37.

²⁷ BOTÍK, J., Etnická história Slovenska, s. 11.

ktoré prinášajú zmysluplný výklad. Nástrojom na ich získanie sa stal samotný materinský jazyk zvolených etnických minorít, t.j. jazyk slovenský a maďarský.

Jazyk ako najvýraznejší symbolický systém, ktorý je vlastný aj kultúre v dôsledku jej symbolickej funkcie, umožňuje odovzdávanie informácií, vedomostí, predstáv, očakávaní a pod.²⁸ Nepovažuje sa za samostatný príznak etnicity, ale spoločne s kultúrou sa posudzujú ako komplementárne zložky jedného celku. Botík v tejto súvislosti poznamenáva, že skúmanie problematiky etnicity a etnokultúrnych procesov je nemožné bez jazyka a jazykových zmien. Z tohto dôvodu konštatuje, že nemá nastať oddelenie jazykových a mimojazykových, čiže kultúrnych reálií. Na základe tohto prístupu jazyk sa zahrňuje do pojmu kultúra, pričom vzťah medzi týmito dvomi komponentmi sa chápe ako relácia časti k celku.²⁹ Tento celok reprezentuje etnicita, pomocou ktorej sama v dizertačnej práci interpretujem konkrétnu väzbu jestvujúcu medzi sociálnym priestorom a pražskou slovenskou a maďarskou minoritou.

Vzhľadom na dopady neustále prítomnej globalizačnej éry kultúra už neprináleží k miestu, nezapúšťa pevné korene a skôr sa o nej pojednáva ako o konštelácii dočasných súdržností, alebo uzlov v sociálnom priestore. Podľa Barkera vznik týchto prechodných súdržností je výsledkom prepojenia globálneho s lokálnym.³⁰ Názor o neviazanosti kultúry na určité miesto potvrdzuje i Hall a dokazuje, že kultúra v skutočnosti nevyžaduje miesto, ale ľudí, aby mohla byť udržiavaná.³¹ Na druhej strane avšak nemožno prehliadnuť zastúpenie priestoru v zmysle poskytnutia platformy na mobilizovanie príslušníkov daných etnokultúrnych skupín. V nadväznosti na myšlienku Halla sa tu vynára aj otázka identifikácie, ktorá je tak situačnou, ako aj relačnou záležitosťou každého jednotlivca.³² K tomu sa pripája i ďalšia vlastnosť, a to flexibilita, keďže zo všetkých potenciálnych identít len niektoré sa stávajú „sociálne významnými a ovplyvňujúcimi každodenný život“.³³ V konečnom dôsledku je nutné upustiť od koherentnej predstavy identity ako takej, keďže rozmanité príležitosti a participujúci jednotlivci vedú k vzniku rozporných a nie jednoznačne vymedzených identít, ktoré v nás žijú a nepretržite obmieňajú aj samotný proces stotožnenia sa.³⁴

Uvedené výsledky a zistenia boli smerodajnými pri určení druhej časti hypotézy, ktorá sa zakladá na verifikácii spomenutej neviazanosti kultúry na určité miesto navzdory tej

²⁸ HORÁKOVÁ, H., *Kultura jako všelék?*, s. 90.

²⁹ BOTÍK, J., cit. 27, s. 11.

³⁰ BARKER, CH., cit. 18, s. 97.

³¹ HALL, S., *New cultures for old*, s. 183.

³² ERIKSEN, T.H., *Antropologie multikulturních společností. Rozumět identitě*, s. 28.

³³ ERIKSEN, T.H., cit. 32, s. 129.

³⁴ HALL, S., cit. 4, s. 61.

tendencii, ktorá ju má za cieľ umiestňovať a kultúrne rozdiely lokalizovať. So sledovaním miery výskytu a potreby hlásenia sa k vlastným charakteristickým znakom etnicity, práca s konceptom priestoru sa však stala nevyhnutnou podmienkou. Pomocou nasledujúceho tematického úseku znázorním tú väzbu, bez ktorej by kultúra a priestor zostali iba neúplnými a mylnými koncepciami.

1.2.3 Väzba priestoru a kultúry z teoretickej perspektívy

Najelementárnejší prejav vzťahu, ktorý existuje medzi priestorom, resp. medzi jeho konkrétnejšie stanovenou podobou miesta a človekom ako nositeľom kultúry, možno badať už pri humanizovaní, osídlení a jeho pretvorení na obraz vlastný človeku. K združovaniu, ku kontaktu, k obohacovaniu, k výmene a pod. dochádza v súčasnosti nielen v geografickom, resp. v sociálnom priestore, ale aj vo virtuálnej realite vďaka moderným počítačovým a komunikačným technológiám.³⁵ Mojim zámerom nie je analýza všetkých možných prejavov spätosti priestoru a kultúry. Avšak zásadu recipacity, na ktorej sa zakladá táto väzba nemožno ponechať bez povšimnutia. Na túto skutočnosť poukazujú predstavitelia antropogeografie v spojitosti s axiómou, ktorá vychádza z nasledujúceho poznania: „ako sa ľudia podieľajú na vytváraní, formovaní miest, tak aj naopak.“³⁶ Bonnemaision, zástupca kultúrnej geografie toto poznanie ďalej rozvíja a procesu formovania dodáva kultúrny rozmer. Pridaním tejto dimenzie podobne uvádza, že „ako priestor môže byť produkovaný spoločnosťou, tak aj samotná spoločnosť sa môže vytvárať v rámci kultúrneho priestoru.“³⁷ Možno konštatovať, že v prospech tejto väzby nastáva vzájomné obohatenie priestoru a kultúry. V tejto súvislosti je na mieste, aby sme zároveň vylúčili aj ideu jednostranného determinizmu. Je vedecky dokázané, že žiadny konkrétny jav nie je nikdy podmienený iba kultúrou, geografiou, ekonomikou alebo inou jestvujúcou skutočnosťou.³⁸

Samotnú vzájomnosť možno pozorovať na úrovni interakcie, ako aj koherentnosti, podmienenosti a pod., ktoré podliehajú zmenám v čase a priestore. Na margo vzťahu odborná literatúra ďalej uvádza, že nemôžeme predpokladať žiadny pôvodný, resp. stanovený vzťah medzi priestorom a ľudskými spoločenstvami, resp. kultúrami, ktoré ho obývajú. Následkom toho kultúrne rozdiely nemožno ani lokalizovať, resp. umiestňovať.³⁹ Navyše táto jestvujúca

³⁵ MÉSZÁROSOVÁ, M. cit. 20, s. 171-172.

³⁶ HOLLOWAY, L. – HUBBARD, P., *People and Place: The Extraordinary Geographies of Everyday Life*, s. 7.

³⁷ BONNEMAISON, J., *Culture and Space: Conceiving a New Cultural Geography*, s. 2.

³⁸ HORÁKOVÁ, H., cit. 28, s. 121.

³⁹ KOKOT, W., cit. 1, s. 14.

relácia nedisponuje stálosťou alebo nemennosťou a zanecháva aj predstavu o jednoduchom a priamočiarom spojení medzi kultúrou a priestorom.⁴⁰

V empirickej časti práce predstavenú väzbu znázorním jednak na príklade postojov vybraných cieľových skupín k pražskému urbánnemu a multikultúrnemu priestoru, a jednak prostredníctvom tendencie hlásenia sa, prejavenia a pociťovania významnosti, resp. absencie k tým spoločným atribútom, ktoré utvárajú ich identitu a kultúru v novom prostredí. Paralelne sledujem, ako sa prejaví kultúrna varieta v rámci oboch skúmaných menšín, keďže Slováci a Maďari sa v Prahe zišli takmer z celého územia Slovenskej republiky. Predpokladá sa, že v tejto rozličnosti svoju úlohu zohráva aj časový faktor, pretože príslušníci jednotlivých minorít sa v Prahe usadili v čase jestvovania odlišných štátnych útvarov.⁴¹ Táto rôznosť v literatúre je analogicky vyjadrená aj pojmom kultúrnej diverzity, ktorá poukazuje na kultúrnu heterogenitu a rozdiely tak medzi jednotlivými skupinami, ako aj v rámci jednej society odlišného kultúrneho, etnického, religiózneho a jazykového pôvodu, ako aj v prípade skupín jedného celoštátneho celku, vzťahujúce sa na región, lokalitu.⁴² Prahu, ako zvolenú výskumnú lokalitu som pozorovala aj z hľadiska vnímania a utvárania slovensko-maďarských interetnických kontaktov, a to z dôvodu jej multikultúrneho charakteru.

1.3 Metodika výskumu a etika

Vzhľadom na aplikáciu vytýčenej problematiky v sociálnom a vo virtuálnom priestore, rozhodla som sa o deskripciu uplatnených výskumných metód v osobitných podkapitolách. Táto požiadavka vyplynula zo svojrázneho charakteru oboch priestorov, ku ktorým sa viažu špecifické pravidlá pri realizácii výskumu a sú stanovené jednak etickým kódexom, a jednak netiketou.

1.3.1 Výskumné metódy vo fyzickom priestore a otázky etiky

Pri skúmaní vzťahu priestoru a kultúry sa pri skúmanej vzorke maďarskej a slovenskej menšiny stal východiskovým bodom jazyk, ako najpodstatnejší a najčastejšie sa vyskytujúci komponent etnicity popri kultúre. Okrem svojej fundamentálnej komunikačnej funkcie zohral úlohu aj pri nadväzovaní kontaktov, vytváraní vzťahov s príslušníkmi skúmaných menšín a zároveň sa prejavil ako spojovací článok. Riadenie kvalitatívnych pološtrukturovaných rozhovorov s respondentmi v ich materinskom jazyku, aktívna participácia na kultúrnych, ako

⁴⁰ MASSEY, D. – JESS, P., Places and cultures in an uneven world, s. 216.

⁴¹ MÉSZÁROSOVÁ, M. cit. 20, s. 172.

⁴² BITUŠÍKOVÁ, A., Sustainable Development and Diversity in Social Sciences: Mapping the Research Field, s. 17.

aj religióznych, záujmových a spoločenských podujatiach, vrátane postupného podieľania sa na každodennom živote oboch cieľových skupín boli najrelevantnejšími metódami pri výskume vytýčenej problematiky. V súvislosti s uskutočnením terénneho výskumu pritom nemožno zabudnúť ani na fakt, keď dochádzalo k prelínaniu sociálneho priestoru s priestorom virtuálnym, a to v kontexte participácie respondenta v oboch priestoroch. Niektorí z oslovených respondentov sa aktívne, resp. pasívne podieľali na chode vybraných virtuálnych komunít, t.j. komunity Slovákov a Maďarov žijúcich v Prahe.⁴³

Vo vzťahu k východiskovému bodu výskumu nemožno opomenúť ani dôležitosť absencie jazykovej bariéry medzi výskumníkom a skúmanou kultúrou, ktorá sa prejavila pri uplatnení emického hľadiska. Zároveň možno konštatovať, že svoje relevantné zastúpenie mali aj tie životné skúsenosti a vedomosti, ktorými som ako výskumník disponovala, a to vyplývajúce z môjho etnického pôvodu a bydliska v juhozápadnej časti Slovenskej republiky. S príchodom do Prahy a s následným rozhodnutím zotrvať v tomto veľkomeste dlhšiu dobu, som sama prešla etapou počiatočného kontaktu⁴⁴ a adaptácie na prostredie, čo sa neskôr prejavilo ako nevyhnutný predpoklad porozumieť určitým súvislostiam, výpovediam respondentov a následne aj pri ich interpretácii. To však neznamená, že náznaky ďalších etáp etnických procesov v rámci slovenskej a maďarskej minority nemožno pozorovať.⁴⁵

V súvislosti so spomínanou jazykovou spôsobilosťou uvádzam, že pri vedení interview a komunikácii nastalo prevzatie jazyka a terminológie účastníka výskumu. V tomto zmysle som sa snažila v priebehu rozhovoru otázky klásť tak, aby som zachovala respondentom použitý pojem a zároveň sa pohybovala na podobnej úrovni pri vyjadrovaní sa. Princíp verbatim sa prejavil v priebehu doslovného prepisu rozhovorov, ktoré po verbálnom odsúhlasení sa zaznamenali pomocou MP3 nahrávača. Foneticky prepísané a vybrané analyzované diskurzy som v práci doslovne odcitovala, čo mi pomohlo predostrieť autentický význam prejaveneho charakteristického znaku. Udržanie tohto princípu u príslušníkov maďarskej minority bolo realizovateľné iba čiastočne, keďže prezentovanie získaných výsledkov vyžadovalo ich preklad a tým aj vynechanie fonetickej transkripcie. V tejto súvislosti nemali by sme rezignovať na požiadavku adekvátnosti, ako aj vecnej a gramatickej správnosti spoločne so štylistikou a estetickou úrovňou preložených textov, resp. výpovedí.⁴⁶ Týmito znakmi sa vyznačujúci preklad by sa mal stať najvernejšou podobou jeho pôvodnej

⁴³ MÉSZÁROSOVÁ, M. cit. 20, s. 169.

⁴⁴ Pod pojmom *počiatočný kontakt* rozumiem ten okamih, ktorý nastáva po zastavení sa člena určitej etno-kultúrnej skupiny v cieľovej krajine, a s ktorou následne súvisí tak usídlenie, ako aj nadviazanie nevyhnutných ekonomických a sociálnych vzťahov.

⁴⁵ MÉSZÁROSOVÁ, M. cit. 20, s. 169-170.

⁴⁶ TUŽINSKÁ, H., Otázky opisu a prekladu, s. 52.

verzie. Za podstatné okrem toho Tužinská pokladá nezabúdať na vhodné kladenie otvorených otázok, ktoré vedú k poznaniu významov a kontextu situácie. Dôvod spočíva v skutočnosti, že aj v rámci jedného jazyka používaný rovnaký výraz môže mať rozdielny význam.⁴⁷ Pri zachytení javov, resp. znakov, ktorých najväčšia hodnota spočívala v ich neverbálnom stvárnení, v teréne poslužil digitálny fotoaparát.

Vzhľadom na tematické zameranie práce a na jeho aktuálny stav v rámci etnologickej vednej disciplíny bolo žiaduce, aby sa uskutočnil prieskum vo vybranej výskumnej lokalite. Zmapovanie vopred formulovaných otvorených otázok sa uskutočnilo prostredníctvom dotazníka. Na základe tejto skutočnosti sa dotazník nestal iba pomôckou pri príprave tematických okruhov, ale paralelne plnil aj funkciu filtra. Inými slovami, ten v priebehu zisťovania slúžil buď na zachytenie a upevnenie, alebo na spontánne zanechanie menej podstatných bodov, resp. otázok ku skúmanej väzbe kultúry na sociálny priestor Prahy. Tak v priebehu prieskumu, ako aj riadneho výskumu metóda snehovej gule sa prejavila ako najúčinnějšía pri získavaní potenciálnych respondentov. V počiatočnom štádiu výskumu metóda väčšinou vychádza z menšieho počtu jednotlivcov, ktorí z vlastnej sociálnej siete navrhnu ďalších kandidátov, spĺňajúcich kritéria vhodnosti pre štúdium sledovanej problematiky. Prospešnosť metódy snehovej gule sa pripisuje nájdeniu skrytej, resp. menej dostupnej kategórie ľudí.⁴⁸

Súčasťou zhromažďovania dát bola aj tvorba terénnych poznámok, ktoré predovšetkým vyvstali zo zúčastnených pozorovaní, konkrétne z tzv. „kompletnej participácie“. Duranti „kompletnú participáciu“ považuje za jeden z možných spôsobov pozorovacej činnosti. Zo strany výskumníka ide o schopnosť byť nielen v intenzívnej interakcii s členmi cieľových skupín a podieľať sa na vykonávaní aktivít prostredníctvom ovládania ich materinského jazyka. Tento typ účasti zároveň znamená aj splniť a priamo zažiť, resp. „vykonať“ predmet výskumného záujmu.⁴⁹ Pokiaľ by sme použili Soukupom charakterizovanú typológiu výskumníka, ktorý v tejto súvislosti uprednostnil rozlíšenie sociológa Dismana, tak kombinácia „participant ako výskumník“ a „úplný participant“⁵⁰ by mohol byť ekvivalentom už zmienenej „kompletnej participácie“. Nevyhnutné je uvedomiť si, že stupeň podieľania sa na aktivitách a miera identifikácie výskumníka s danou socio-kultúrnou skupinou sa môže líšiť od situácie k situácii. Túto skutočnosť možno znázorniť aj

⁴⁷ TUŽINSKÁ, H., cit. 46, s. 53.

⁴⁸ MORGAN, D. L., Snowball sampling, s. 815-816.

⁴⁹ DURANTI, A., Linguistic Anthropology, s. 99-100.

⁵⁰ Soukup *participanta ako pozorovateľa* charakterizuje ako výskumníka, ktorý nezatajuje svoju identitu v priebehu aktívneho zapájania sa do aktivít skúmanej skupiny. Naopak s neodhalenou identitou disponuje *úplný participant*, ktorý v plnej miere prijíma status člena u študovanej skupiny. SOUKUP, V., cit. 26, s. 281.

na základe mojej aktívnej účasti na rozmanitých kultúrnych, religióznych a spoločenských podujatiach, spomedzi ktorých možno vyzdvihnúť napríklad: pomoc pri príprave plesových a iných príležitostí, zapojenie sa do tanečných a speváckych nácvikov a vystúpení, účasť na krížovej ceste a na bohoslužbách, participáciu na turistických výletoch a ďalších voľno časových aktivitách. V priebehu účasti na uvedených podujatiach moja pozícia výskumného pracovníka bola známa a časom sa stala menej dôležitá, a to v dôsledku vysokej intenzity môjho podieľania sa na každodennom živote oboch cieľových skupín. Čo sa týka miery mojej identifikácie, na základe štátneho občianstva som bola považovaná za člena oboch skúmaných minorít. Zmena vnímania identity nastala pri uvedení národnosti, ktorá začala zaujímať Slovákov a slovenských Maďarov po dlhšom čase, ktorý im bol venovaný. Nezatajením môjho etnického povedomia, cítenia a prináležitosti sa mi naskytla príležitosť získať cenné poznatky ohľadom názorov na koexistenciu a interetnické kontakty Slovákov a Maďarov.

Pri práci s respondentmi som zohľadňovala stanovené pravidlá etického kódexu Americkej antropologickej asociácie. Vzťahovali sa na rešpektovanie práv, názorov a určených rozhodnutí oslovených jednotlivcov, vrátane predstavenia cieľov výskumu a objasnenia príčin a prípadných dôsledkov jeho uskutočnenia. V súvislosti s uvádzaním osobných údajov som rešpektovala ustanovenia *Zákona č. 122/2013 Z. z. o ochrane osobných údajov*. V tomto zmysle pristupujem aj k zachovaniu anonymity účastníkov výskumu a jednak o nich v práci budem hovoriť ako o respondentoch, alebo o príslušníkoch maďarskej a slovenskej minority, ktorí žijú a pôsobia na území Prahy. V práci prezentované výpovede rozlišujem na základe poradového čísla a kategórie rodovej, vekovej, profesijnej a etnickej. Samostatná kapitola o pasportizácii respondentov prináša ďalšie dáta, ako sociálny status, konfesijnú príslušnosť a opis javov, resp. prvkov, ktoré môžu mať podiel na tvorbe významu prejavenej zložky etnicity. Absencia niektorej kategórie znamená ochranu respondenta, ako aj rešpektovanie jeho požiadavky o vynechanie daného údajja. Dodržanie ďalších etických zásad sa prejavilo vo vzťahu k spracovaniu, archivovaniu a publikovaniu empirických dát. Používanie záznamovej techniky sa uskutočnilo až po získaní súhlasu účastníka rozhovoru. Podobne bez súhlasu som sa nezaobišla pri možnom uverejnení jednotlivých výpovedí, ktoré uvádzam pomocou citačných úvodzoviek a bez narušenia autenticity diskurzu.

1.3.2 Metódy výskumu virtuálneho priestoru a netiketa

Výskumu vybraných virtuálnych komunít, *Som v Prahe* (ďalej iba SvP) a *Studentský kroužek Endre Adyho* (ďalej iba AED), predchádzala samotná registrácia. Tento krok

v prípade internetového portálu SvP si vyžaduje vytvorenie členského konta, a to na základe uvedenia prezývky a poskytnutia platnej emailovej adresy spoločne so zadaním hesla. Kvôli kontrole proti nevyžiadaným správam navyše je potrebné uviesť správnu odpoveď na otázku: „Ako sa volá rieka, ktorá preteká cez Prahu?“⁵¹ Po prihlásení nový člen je podrobený tomu, aby poskytol ďalšie povinné informácie, a to krstné meno a pohlavie. Slobodná voľba sa viaže k uvedeniu údajov ohľadom krajiny pôvodu, obývanej lokality v Prahe, dátumu narodenia, sociálneho statusu a výberu možnosti, ktorá sa stala podnetom registrácie. U maďarskej komunity AED namiesto internetového portálu účinnejšiu formu komunikácie predstavuje tzv. elektronická konferencia, prostredníctvom ktorej členovia medzi sebou distribuujú tematicky rozmanité správy s cieľom vzájomného informovania sa. K princípom jej fungovania, obsiahlejšieho znázornenia oboch virtuálnych komunít, pristúpim až v kapitole „Kyberpriestor nielen ako médium komunikácie“. Podobne ako to bolo pri komunite SvP, emailová adresa a heslo sú podmienkou úspešnej registrácie, ktorej ešte predchádza vyžiadanie a získanie oficiálneho linku na konferenciu. Po navštívení stránky a uvedení povinných údajov novému členovi je zaslaná uvítacia správa so šestnástimi bodmi, ktoré predstavujú pravidlá netikety virtuálneho prostredia AED.

Netiketa, známa ako súbor pravidiel a regulátorov správania sa v kyberpriestore, je určená predovšetkým nováčikom a napomáha zabrániť tak nevhodnému správaniu, ako aj kyberkriminalite. Netiketou stanovené pravidlá úzko súvisia s reálnym životom, keďže priestor, v rámci ktorého nadobúda platnosť, je tvorený reálnymi ľuďmi. Vzhľadom na to, že kyberpriestor sa neustále mení a prináša stále nové a nové možnosti, aj netiketa sa tvorí ako reakcia na špecifické situácie.⁵² V súvislosti s vnímaním jej pravidiel možno spomenúť, že užívatelia virtuálnej reality ich na jednej strane považujú za obmedzenie slobody vyjadrovania sa prostredníctvom internetu, kým na strane druhej za dôkaz demokracie a demonštrácie exkluzivity hlavne pri regulácii správania členov komunity.⁵³ I keď o netikete existuje mnoho príručiek, vo väčšine prípadov jej znenia a body sa zhodujú, pričom každá sociálna skupina si ich reguluje a upravuje sama.⁵⁴ Vlastné pravidlá si ustanovila i komunita AED, ktoré jasne deklarujú:

- kompetencie členov, ako napríklad posielanie správ, prístup do archívu správ a k zoznamu členov;

⁵¹ SomvPrahe.sk Členské konto. [online]. 2006-2014, [cit. 2015-04-19]. Dostupný z WWW:<<http://www.somvpraha.sk/user/register>>.

⁵² KOIŠOVÁ, L. - DANIŠKOVÁ, A., Sociálne siete v kyberpriestore, s. 95.

⁵³ BELL, D., Cyberculture: The Key Concepts, s. 138.

⁵⁴ KOIŠOVÁ, L. - DANIŠKOVÁ, A., cit. 52, s. 96.

- jednotlivé typy správ, ktoré sa majú šíriť cez konferenciu (vítané sú tie, ktoré slúžia záujmu verejnosti, ako napríklad výpomoc, spolujazda, udalosti kultúrneho, pracovného, študijného a voľnočasového charakteru a naopak nežiaduce sú vinšujúce a správy s príliš osobným charakterom);
- a dodržanie postupov pri písaní a posielaní oznamov, resp. inzerátov (uviedenie obsahu do predmetu správy; uprednostnenie správ bez diakritiky; kontrola emailovej adresy prijímateľa, keď nastane krok odpovedať; rozlíšenie nevyhnutnosti pripájať súbory; vyčkание na vygenerovanie odoslanej správy systémom kvôli zamedzeniu jej opätovného odoslania a prijatia; atď.).

Všeobecne uznávanou príručkou netikety je publikácia Virginie Shea, ktorá upozorňuje na dodržiavanie desiatich základných pravidiel⁵⁵ v kyberpriestore. ňou predstavené a definované body boli pozorovateľné aj v rámci virtuálneho prostredia SvP a AED, pričom samotné uvedenie si a zohľadnenie niektorých pravidiel nastalo až pri konkrétnej konfrontácii. Ich samotné porušenie sa nerovná dôsledkom a formám sankcií, ako je to v reálnych sociálnych skupinách. O miernejšej striktnosti pri nedodržaní pravidiel netikety svedčí aj osobná skúsenosť, keď konkrétny člen namiesto možného vylúčenia z komunity musel prijať nové pravidlá. Tie mu umožnili, aby pokračoval vo svojich humorných a taktných pripomienkach bez toho, aby vytváral trenice a márnil čas ostatných členov.

V priebehu štúdia a navštevovania virtuálnej komunity SvP a AED som sa stala ich aktívnou členkou i užívateľkou, t.j. nezastávala som pozíciu tichého pozorovateľa. Moja participácia spočívala v reakciách, resp. vo vyjadreniach názoru na jednotlivé vypísané témy, udalosti a v písaní si súkromných správ s jednotlivými užívateľmi z dôvodu výpomoci, vykonania určitej služby alebo potvrdenia a spresnenia si miesta a času stretnutia na niektorej komunitnej alebo záujmovej akcii. Sama som pritom nezasahovala do diania komunit v takom zmysle, že by som vypísala a nadhodila tému na diskusiu v prospech problematiky, ktorú som

⁵⁵ Za kľúčové pravidlá Shea považuje: 1) „Pamätaj na človeka“, s akcentom na humánny prístup; 2) „Drž sa rovnakých štandardov chovania ako aj v reálnom živote“, čo súvisí s morálnymi a etickými hodnotami; 3) „Mal by si vedieť, v ktorej časti kyberpriestoru sa nachádzaš“, kvôli odlišnosti netikety od domény k doméne; 4) „Rešpektuj čas ostatných ľudí“ v dôsledku stierania časových, osobných a kultúrnych hraníc; 5) „Vybuduj si dobrú online povest“ na základe jestvujúcej anonymity a slobody, ktorú so sebou prináša; 6) „Zdieľaj odborné znalosti“, čo súvisí s uplatnením získaných vedomostí a skúseností; 7) „Pomáhaj udržať plameň vojny pod kontrolou“, v prípade prejavu neadekvátnej emočnej reakcie; 8) „Rešpektuj súkromie ostatných ľudí“, v súvislosti s uvedením si výlučne osobných náležitostí členov komunity; 9) „Nezneužívaj svoju moc“, ako znalec a člen s unikátnymi kompetenciami a napokon 10) „Buď zhovievavý k chybám iných“, s dôrazom na ich slušné vykázanie mimo verejných miest virtuálneho priestoru. SHEA, V., *Netiquette*, s. 32-45.

sledovala.⁵⁶ Na základe tohto postoja som sa usilovala vyhnúť aj zámernému prispôsobovaniu si súboru textov, t.j. diskurzov, kultúrnej praxe a narácií, ktoré reflektovali aktuálne významy vo vzťahu k charakteristickým znakom pražských Slovákov a Maďarov. Súčasne v prospech zvýšenia validity zaznamenaných informácií a verifikovania vynárajúcich sa otázok, zúčastnila som sa na podujatiach s odlišným záujmovým charakterom. V tejto súvislosti by bolo potrebné vyzdvihnúť etický problém, ktorý súvisí s odhalením skutočnej identity etnografa, resp. antropológa ako výskumníka.

Odborná literatúra zameraná aj na etické normy v oblasti kyberpriestoru prikladá významnú pozornosť akceptovateľnému prístupu konania, resp. správania sa a sebaaprezentácie voči potenciálnym respondentom.⁵⁷ V praxi sú zatajovanie vlastnej osobnosti a uvádzanie falošnej identity v rozpore nielen so stanovenými etickými pravidlami, ale aj so zámerom odhodlaných jednotlivcov spoznať sa osobne a vyhnúť sa tak následkom, resp. nevýhodám neosobných, internetom sprostredkovaných vzťahov. Tieto podmienky, ale i ďalšie, vedú k zrodu chýbajúcej vzájomnej dôvery pri výmene informácií. V tomto zmysle sa práve autenticita dostáva do popredia a predstavuje sporný bod v prípade výskumu internetu, ktorého expanzia zapríčinila zvýšený záujem o jeho antropologické štúdium a prostredníctvom ktorého jednotlivci vstupujú do kyberpriestoru a pôsobia v ňom.⁵⁸

Pri spôsobe uvádzania príkladov z virtuálnej reality je potrebné podotknúť, že v dizertačnej práci zastúpené diskurzy z AED konferencie si vyžadovali preklad a parafrázovanie. Potreba reprodukcie vyplynula z tých požiadaviek, ktoré jednotlivec prihlásením sa do tejto komunity akceptoval. Prístup k textom je možný buď prostredníctvom osobnej e-mailovej schránky člena, alebo použitím prihlasovacích údajov potrebných na vstup na stránku už spomínanej elektronickej konferencie. Členovia SvP majú prístup k diskusiám, článkom a rôznym blogom aj bez prihlásenia, s tou nevýhodou, že prispievanie im takto nie je umožnené. Okrem toho jednotlivé námety je možné vyhľadať aj cez internetový vyhľadávač. Rozhodla som sa uviesť vybrané príklady z internetového portálu SvP na základe ich verejnej prístupnosti, a to pomocou citovania a poskytnutia patričných údajov o dostupnosti.⁵⁹

⁵⁶ MÉSZÁROSOVÁ, M., Kyberpriestor nielen ako médium komunikácie. Na príklade virtuálnej komunity Slovákov a Maďarov v Prahe, s. 150.

⁵⁷ HINE, CH., Virtual Ethnography, s. 23.

⁵⁸ SOUKUP, V., cit. 26, s. 649.

⁵⁹ MÉSZÁROSOVÁ, M., cit. 56, s. 154-155.

2 Charakteristika skúmanej lokality

2.1 Praha

Praha, metropole Českej republiky od roku 1993, sa už od stredoveku prisudzujú mnohé prívlastky. Medzi najznámejšie patria: *kamenné mesto* od Ibrahíma ibn Jakúba z roku 965, *pani celých Čiech* od českého kronikára Kosmasa z roku 1119, označenie *Praha hlava kráľovstva* („Praga Caput Regni“) od roku 1518 zdobí fasádu Staromestskej radnice, ďalej *Zlatá Praha*, *Praha stovežatá*, *Praha - srdce Európy* a prirovnania ako *matka miest*, *český Rím* a pod.⁶⁰ Kronika Prahy uvádza, že samotný názov sa objavuje po prvýkrát v 10. storočí, ktorý sa spočiatku vzťahuje na Pražský hrad a od 12. storočia pomenovanie Praha sa rozširuje i na osídlenie na oboch brehoch Vltavy. Etymológia slova s najväčšou pravdepodobnosťou poukazuje na vyprahnuté miesto, a to konkrétne na skalnatý ostrov, kde bol na začiatku 10. storočia vybudovaný Pražský hrad.⁶¹

Prívlastok *Praha - srdce Európy* poukazuje aj na samotnú geografickú polohu tohto hlavného mesta, ktoré zastáva funkciu centra správneho, administratívneho, kultúrneho, vzdelávacieho, ako aj politického a hospodárskeho. Soukupová z tohto atribútu dokonca vyvodzuje a Prahu reflektuje ako sprostredkovateľku medzi západným a východným európanstvom.⁶² Špecifickosť Prahy pramení aj z jej urbánneho charakteru, z jej postavenia ako hlavného mesta, kde sú bežne pozorovateľné znaky procesov globalizácie, modernizácie, koncentrácie, migrácie a pod. Konzekvenciami sú nespočetné prejavy diverzity, ktoré na jednej strane môžu byť zosobnením konfliktu, konfrontácie a segregácie, na strane druhej potenciálnym zdrojom progresu, integrácie a kohézie.⁶³ Fenomén diverzity, vo význame jej rozmanitosti, heterogenity či plurality, sa môže stať i (de)motivujúcim činiteľom.

Podľa údajov zo sčítania obyvateľov, domov a bytov z roku 2011, v Prahe žije 1 268 796 ľudí rôzneho etnického pôvodu a náboženského vyznania.⁶⁴ Národnostná štruktúra obyvateľstva v percentuálnom vyjadrení je nasledovná: česká 64,8%, slovenská 1,8%, ukrajinská 1,7%, ruská 0,7%, vietnamská 0,5%, moravská 0,3%, poľská a nemecká menšina predstavovala 0,1% a nakoniec 27% obyvateľov neuviedlo žiadnu národnosť. S ohľadom na zastúpené minoritné skupiny a na sekularizáciu majoritnej spoločnosti, u prihlásených

⁶⁰ CSÉFALVAY, I., Prága nem erezst el, s. 28.

⁶¹ BĚLINA, P. et al., Praha: Kronika metropole, s. 10.

⁶² SOUKUPOVÁ, B., Identita moderních městských světů. Příklad Prahy v období od šedesátých let 19. století do tzv. sametové revoluce 1989, s. 339.

⁶³ BITUŠÍKOVÁ, A., Mesto vo svetle udržateľnej diverzity: niekoľko poznámok k výskumu súčasného mesta, s. 33.

⁶⁴ Český statistický úřad: Sčítání lidu, domů a bytů 2011, [online]. 2009-2011, [cit. 2015-05-10]. Dostupný z WWW:<<https://www.czso.cz/csu/sldb/domov>>.

veriacich zastúpenie našla cirkev rímskokatolícka, evanjelická a pravoslávna.⁶⁵ Najväčší podiel veriacich pozostával z príslušníkov jednotlivých národnostných menšín.⁶⁶

Na heterogénnosť spoločnosti mal vplyv aj historický a politický vývoj územia. V súčasnosti príčina značného prílivu jednotlivcov inej štátnej príslušnosti sa predovšetkým týka pracovného trhu, ale aj ďalších spoločenských príležitostí realizovať sa. K pracovnej migrácii ústretovo pristupuje i vláda Českej republiky, čo pramení z nedostatku kvalifikovaných pracovných síl.⁶⁷ O podpore pracovnej mobility svedčí aj zavedenie európskeho informačného a poradenského systému EURES do verejných služieb zamestnanosti.⁶⁸ Praha okrem toho dlhodobo zaujíma pozíciu atraktívneho teritória v kontexte cestovného ruchu a ekonomického investovania. K priaznivým okolnostiam patrí tak jej geografický a kultúrno-historický potenciál, ako aj na vysokej úrovni vybudovaná sféra služieb a infraštruktúra.

Pri vyzdvihnutí ďalších neopomenuteľných charakteristík a funkcií skúmanej lokality, som vychádzala zo samotného ponímania, resp. spôsobu nazerania účastníkov výskumu. Tí z tematického hľadiska reflektovali:

- historické reálie, konzekvencie a konotácie mesta: Praha ako bývalé hlavné mesto Československej republiky; zotrvanie na území toho istého štátu s absenciou pocitu byť cudzincom; jazyková a kultúrna príbuznosť; Praha ako historické centrum;
- typické znaky, vlastnosti a stratégie mesta, medzi ktoré patria: anonymita; voľnosť; otvorenosť; ruch; multi- a interkulturalizmus; tolerancia; internacionalizmus; rozmanité možnosti z hľadiska profesijného, kultúrneho, spoločenského a voľno-časového, atď.;
- pozitívny dôraz na etnickú a kultúrnu diverzitu: spolunažívanie s príslušníkmi vlastnej etnokultúrnej skupiny, ale i ďalšími etnickými minoritami; prítomnosť turistov; prístup majoritnej spoločnosti k menšinám;
- geografický potenciál: zemepisná poloha; relatívne krátka vzdialenosť a časová dostupnosť rodnej krajiny; adekvátne veľkosť metropoly; množstvo zelene v podobe parkov;

⁶⁵ Národnostní struktura obyvatel 2011, [online]. 2014, Praha: Český statistický úřad, 2014, [cit. 2015-05-10]. Dostupný z WWW:< <https://www.czso.cz/csu/czso/publikace-o-scitani>>.

⁶⁶ Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu 2011, [online]. 2014, Praha: Český statistický úřad, 2014, [cit. 2015-05-27]. Dostupný z WWW:< <https://www.czso.cz/csu/czso/publikace-o-scitani>>.

⁶⁷ SZURMAN, R., Integrace cizinců v České republice v oblasti kompetencí Ministerstva průmyslu a obchodu České republiky, s. 38.

⁶⁸ DUHAŇ, Š., Pracovní migrace a politika zaměstnanosti, s. 42.

- kompromis a perspektívu pre budúcnosť v kontexte: kultúrnych, profesijných príležitostí a vyhovujúceho spôsobu života najmä z finančného hľadiska; porovnania a prehodnotenia (ne)výhod mestského a vidieckeho života; usadenia sa etnicky zmiešaných partnerov; dočasného zotrvania až do príchodu životného zlomu smerujúceho k presídleniu sa naspäť do rodnej alebo inej krajiny;
- osudové postavenie mesta a jeho magické miesta v zmysle: nájdenia životného partnera; vyvolania pozitívnych spomienok srdcu blízkym miestam a jednotlivcom; splnenia sna žiť vo zvolenom meste; priestorového prepojenia s významnými dejinnými osobnosťami a udalosťami.

Na margo objasnenia magických miest možno dodať, že motívmi ich vzniku sú silné pozitívne spomienky a skúsenosti, ako aj samotná osobitosť miesta, tkvejúca v historickom a prírodnom pozadí alebo v niekdajšom pôsobení autority. K magickým miestam sa často zaraďujú ulice, námestia, monumenty, cintoríny, verejné budovy, parky a ďalšie iné miesta v krajine.⁶⁹ Pozitívne skúsenosti vo vzťahu k danému priestoru a miestu výrazne ovplyvňujú názory a stanoviská jednotlivcov a v budúcnosti sa môžu značne podieľať pri využití podobných priestranstiev.

Zamyslenie sa nad vyššie vymenovanými znakmi nás vedie k uvedomeniu si ich zastúpenia v spojení, na ktorom sa vzájomná väzba slovenskej a maďarskej menšiny ku skúmanému priestoru zakladá. V priebehu interpretácie zvolených tematických kategórií môžeme na konkrétnych príkladoch pozorovať, ako spomínané znaky mesta zapríčinili vznik ďalšieho spojovacieho prvku, resp. zaujali prvoradé miesto vo vzťahu k jednotnému významovému celku. U väčšiny oslovených respondentov uvedené charakteristiky mali pozitívnu konotáciu a iba niektoré boli ojedinele interpretované v negatívnom zmysle. K tým nepriaznivým možno zaradiť napríklad ruch, čiastočne aj prítomnosť turistov a vedľajšiu zmienku o veľkosti mesta a o hojnom počte možností, ktoré práve naopak môžu pôsobiť na jednotlivca stiesňujúco. Vo vzťahu k Prahe sa bezprostredne premietli aj názory na mentalitu majoritnej society, ktoré sú prezentované v kategórii etnické vedomie.

Z tematického hľadiska nemožno prehliadnúť ani tú zlomovú udalosť, ktorá nastala vstupom do schengenského priestoru v roku 2007. Otvorenie štátnych hraníc, ktoré prestali byť priestorom vykonávania kontrol, prinieslo zníženie pocitu vnímateľnosti pri opúšťaní jedného štátu a prekročenia toho druhého. Zároveň to znamenalo aj postupné oslabenie

⁶⁹ DARULOVÁ, J., Mesto – priestor etnologických výskumov. Na príklade Banskej Bystrice, s. 116.

vnútorného duševného rozrušenia (ako napríklad napätie, úzkosť a strach z prekonania prekážok, konkrétne kvôli absolvovaniu hraničnej kontroly) a možnosť opätovného nadobudnutia pocitu príslušnosti k slovenskému a českému územiu, ako k celku. Byť znovu rodákom toho istého priestoru a vnímať Prahu ako svoju, bolo v menšej miere badateľné u oboch cieľových skupín.

2.2 Praha v kontexte výskumu

Z výskumnej perspektívy sa Praha stala pozoruhodnou lokalitou, a to nielen z dôvodu jej postavenia ako hlavného mesta, s čím úzko súvisia aj prítomné prejavy fenoménu diverzity tak sociálnej, ako aj kultúrnej a etnickej. Okrem tejto evidentnej rozmanitosti, globalizačno-unifikačných, modernizačných a ďalších procesov a tendencií, Praha vynikla aj so svojim niekdajším postavením v období 1918-1992⁷⁰. Identitu Prahy v priebehu tohto obdobia Soukupová výstižne zachycuje prostredníctvom mýtov, ktoré ju na začiatku vykresľujú ako mesto české, slovanské, európske a svetové. Toto vnímanie je následne vystriedané vlnami intolencie k inakosti, jazykového purizmu, vyúsťujúce až do straty jej postavenia ako prostredníka medzi západom a východom.⁷¹ V súčasnosti túto sprostredkovateľskú funkciu možno považovať za revitalizovanú a ako už bolo vyššie poznamenané, Praha neprestala byť vnímaná ako bývalá metropola po osamostatnení sa Slovenskej republiky a Českej republiky.

Multikultúrny charakter lokality, aktívna komunita Slovákov a Maďarov v Prahe, ako aj absencia výsledkov v oblasti vzájomnej závislosti kultúry a priestoru u etnicky a jazykovo príbuzných skupín, zodpovedali kritériám pri výbere terénu. Navyše umožnil komparáciu tematicky zozbieraného materiálu s etnicky odlišnou skupinou, ktorej koexistencia so Slovákami je nepretržitá i po príchode do cieľovej krajiny. Ďalšími faktormi podnecujúcimi výskum v tomto meste boli osobný príchod autorky a nadobudnuté skúsenosti v priebehu etablovania sa, ako aj záujem o ich rozšírenie, uplatnenie a získanie vedomostí o súčasnom spôsobe života a fungovania rodákov zo Slovenska. Prehľadovanie týchto poznatkov prebiehalo nepretržite na rozličných miestach Prahy, v rokoch 2011 až 2013. Miesta stretnutia spadali väčšinou do lokalít, kde príslušníci skúmaných menšín pôsobili či už z hľadiska profesie, záujmovej orientácie alebo dohodnuté miesto z geografického hľadiska reprezentovalo uzlový bod pre participujúcich. Výskum neprebíhal súčasne s obidvomi minoritami, vyhnúc sa tak zmiešaniu a prelínaniu zaznamenaných empirických poznatkov.

⁷⁰ Výnimku tvorí historické obdobie 1939-1945, keď prijatím Mníchovskej dohody a v dôsledku Viedenskej arbitráže nastala éra Protektorátu Čechy a Morava a autonómnej Slovenskej republiky. V tom období navyše Maďarsko získalo rozsiahle územia južného Slovenska a Podkarpatskej Rusi.

⁷¹ SOUKUPOVÁ, B., cit. 62, s. 345-346.

Časový aspekt výskumu bol značne premenlivý, tak v zmysle vyhľadania potenciálneho respondenta a následného dohodnutia si stretnutia, ako aj samotného realizovania interview a zapájania sa do aktivít, či účasti na podujatiach s rôznym tematickým zameraním. Priebežný prístup si vyžadovala dokumentácia materiálu z virtuálneho priestoru, keďže miera výskytu atribútov charakteristických pre kultúru pražských Slovákov a Maďarov bola v tomto priestore omnoho intenzívnejšia. Túto skutočnosť možno pripísať okamžitej tvorbe a šíreniu významov v kontexte interakcie s ďalšími participantmi virtuálnej komunity, čo internetom sprostredkovaná komunikácia umožňuje bez ohľadu na miesto a časovú zónu.

Skôr než pristúpim k rozsiahlejšej charakteristike vybraných cieľových skupín, predstavím ich početnosť prostredníctvom získaných dát zo sčítania obyvateľstva. Český štatistický úrad zastúpenie sledovaných minorít v hlavnom meste Českej republiky vykazuje v nasledujúcich číslach: 23089 ľudí sa hlásilo k slovenskej a 1419 k maďarskej národnosti.⁷² Na základe porovnania výsledkov z roku 2001 a 2011 možno uviesť, že kým počet Slovákov vzrástol až o 3814 osôb, tak u osôb maďarskej národnosti bol zaznamenaný pokles o 252 osôb.⁷³ Avšak otázne je, kto sa hlási, resp. sa považuje za Slováka a Maďara a skutočne si uvedomuje svoju príslušnosť ku skupine, a tým aj odlišnosť od iných spoločností. V prípade sčítania obyvateľstva rozhodujúcim okamihom, resp. kritériom sa stala samotná prítomnosť jednotlivca v Prahe z 25. na 26. marca 2011, ktorá ho zaviazala k vykonaniu ohlasovacej povinnosti. Otázka národnosti, spolu s náboženským vyznaním, však nepatrila k povinným údajom.

⁷² Sčítání lidu, domů a bytů 2011 – Hlavní město Praha – analýza výsledků, [online]. 2013, Praha: Český statistický úřad, 2013, [cit. 2015-06-7]. Dostupný z WWW:< <https://www.czso.cz/csu/czso/ci/scitani-lidu-domu-a-bytu-2011-hlavni-mesto-praha-analyza-vysledku-2011-h9s8zd7irf>>.

⁷³ Sčítání lidu, domů a bytů 2001. Hlavní město Praha, s. 53-56.

3 Slováci a slovenskí Maďari v Prahe

Kapitola reprezentuje vybrané etnokultúrne skupiny⁷⁴ z troch hlavných perspektív. Prvá podáva stručný prehľad už zmapovanej minulosti, ako aj zobrazenie súčasnosti vo význame historicko-národnej a kultúrno-religióznej. Druhá perspektíva vo svetle sebareflexie sa na jednej strane zameriava na jestvujúce menšinové práva a na politiku mesta Praha. Na strane druhej poskytuje prehľad o motívoch príchodu a zotrvania cieľových skupín v metropolitnom meste, resp. o dôvodoch ich odchodu späť do rodnej krajiny. Posledná časť prináša ďalšie konkrétne informácie o reprezentatívnej vzorke, a to údaje o spôsobe výberu respondentov a o tých kritériách, ktoré boli úzko späté s verifikáciou oboch hypotéz.

3.1 Minulosť a súčasnosť

3.1.1 Pozadie historicko-národné

Pozornosť venovaná historickému vývoju a postaveniu Slovákov a Maďarov v rámci českého teritória a v dejinách Prahy, sa začína s rozpadom rakúsko-uhorskej monarchie a vznikom prvej Československej republiky 28. októbra 1918. Pohnútkou sú jednak zmeny politicko-mocenské a územné, a jednak premena postavenia oboch národov.

V súlade so závermi mierovej konferencie, uskutočnenej v Trianone v roku 1920, Maďari sa „zo dňa na deň zmenili z príslušníkov národa kontrolujúceho štát na príslušníkov národnostnej menšiny.“⁷⁵ Z hľadiska novovytvoreného štátu, Československu pripadlo územie dnešného južného a východného Slovenska, ktoré bolo obývané početným maďarským obyvateľstvom. Slováci na základe konceptu jednotného československého národa prestali byť cudzincami a spoločne s Čechmi dosiahli štátotvorný status. Uvedená koncepcia stála pri zrode čechoslovakizmu, oficiálnej štátnej ideológie prvej Československej republiky, prostredníctvom ktorého minority boli eliminované z československého národa a štátotvorného postavenia.⁷⁶ Ideológia bola však posudzovaná rozmanito a zároveň prispela

⁷⁴ *Etnokultúrna skupina*, ako podskupina určitého národa, resp. etnika, sa odlišuje osobitou historickou tradíciou, spôsobom života, spoločenskou štruktúrou a jazykom. Maďarský národopisný lexikon k tomuto pojmu ďalej uvádza, že k uplatneniu označenia etnokultúrna skupina, resp. národopisná skupina je žiaduce, aby nastalo stanovenie aspoň dvoch – troch rozlišujúcich kategórií. BARABÁS, J., Magyar Néprajzi Lexikon, s. 7-8. V prípade slovenských Maďarov vymedzenie sa zakladalo jednak na ich odlišení od Maďarov z Maďarska, čím došlo ku vzniku podskupiny pražských Maďarov, s vlastnou historickou-, kultúrnou tradíciou a jazykom. V prípade pražských Slovákov hlavnú kategóriu predstavoval jazyk (slovenský jazyk a jeho nárečia, ako záhoráčtina, východniarčina; československý jazyk a jazyk český), spolu s osobitou spoločenskou štruktúrou a spôsobom života.

⁷⁵ BOTÍK, J., cit. 27, s. 74.

⁷⁶ BAKKE, E., *The Making of Czechoslovakism in the First Czechoslovak Republic*, s. 23.

k popieranu slovenskej národnej identity.⁷⁷ Okrem toho je potrebné poznamenať, že Slováci tvorili súčasť fiktívneho československého národného štátu, keďže československý jazyk neexistoval vo filologickom zmysle.⁷⁸ Faktom zostáva, že nový národný jazyk pozostával z češtiny a slovenčiny a oba jazyky sa paralelne používali, pričom z hľadiska úradného jazyka boli diferencované a oddelene praktizované.

Migrácia do českých zemí v rozmedzí rokov 1918-1938 sa niesla v duchu slobodného a dobrovoľného rozhodnutia v prípade oboch národov. Hlavným motívom príchodu bola práca a Praha, ako centrum politického a duchovného života, priťahovala najmä vrstvu inteligencie a študentov. K obratu dochádza po ukončení druhej svetovej vojny a po obnovení Československa v roku 1945. Tolerancia slovanských národnostných menšín a odsunutie neslovanských z vtedajšieho Československa, viedla k zmene národnostnej štruktúry štátu.⁷⁹ Nariadenie výmeny maďarského a nemeckého obyvateľstva sa považovalo za odvetu za previnenia voči Československej republike v priebehu druhej svetovej vojny. V tejto súvislosti prijatie Benešových dekrétov znamenalo stratu štátneho občianstva a skonfiškovanie hmotného i nehmotného majetku oboch menšín. Nedobrovoľná výmena obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom v rokoch 1945-1948 viedla k nerovnovážnemu stavu, ktorý bol spôsobený príchodom väčšieho počtu zahraničných Slovákov, ako odchodu Maďarov z rôznych regiónov Slovenska. Rýchlym východiskom bol odsun Maďarov na práce do českých oblastí.⁸⁰ K asimilácii sa prikláňalo ustanovenie o ich rozptýlení tak v rámci vnútrozemia, ako aj pohraničia, v dôsledku čoho aj v súčasnosti pretrváva disperzné osídlenie tejto minority po celom území Českej republiky. K národnostnej premene obyvateľstva okrem toho prispel i proces reslovakizácie, ktorý umožnil pomadžarčeným Slovákom vrátiť sa k slovenskej národnosti. V skutočnosti však priviedol Maďarov k rozhodnutiu prihlásiť sa za Slovákov, a to kvôli vtedajším podmienkam a donucovacím opatreniam (napr. diskriminácia, zbavenie mnohých práv, vysídlenie do Maďarska, Česka a tak ďalej).⁸¹

V priebehu vysídľovania na uvoľnených teritóriách sa usadzovali Česi, Slováci, ale aj mnohí krajanovia zo zahraničia prostredníctvom organizovanej repatriácie a reemigrácie. V histórii maďarskej etnickej menšiny rok 1948 predstavoval navrátenie občianskych práv a postupnú obnovu vzdelávacích a kultúrnych inštitúcií, vrátane používania maďarského jazyka

⁷⁷ BOTÍK, J., cit. 27, s. 61.

⁷⁸ RYCHLÍKOVÁ, M., Slováci v Praze. Vliv velkoměsta na jejich integraci do českého prostředí, s. 12-13.

⁷⁹ MORAVCOVÁ, M. – NOSKOVÁ, H., Struktura etnických menšín a imigračních skupin v České republice. Vývoj let 1918-2001, s. 28.

⁸⁰ NOSKOVÁ, H., Maďari v České republice ve 20. a 21. století, s. 102-103.

⁸¹ BOTÍK, J., cit. 27, s. 75.

v úradnom styku. Tieto pozitívne zmeny týkajúce sa oblasti kultúry a vzdelania v materinskom jazyku zaručovala aj Ústava Československej socialistickej republiky z roku 1960. Po umožnení návratu Maďarov na Slovensko sa časť z nich priklonila k zotrvaníu, čo bolo dané nedostatkom pracovných síl. Rolu zohralo aj uvedomenie si skonfiškovaného majetku v slovenskej vlasti. Toto rozhodnutie išlo ruka v ruku s požiadavkou urýchlene si osvojiť český jazyk a nadobudnúť status stabilného osídlenia.⁸²

Z pozície štátotvorných národov roky 1945-1948 boli poznamenané hľadaním nového vzájomného vzťahu. Ľudovo-demokratická ústava z roku 1948, ktorá priniesla koniec koncepcie československého národa, vyhlásila Československú republiku za unitárny štát dvoch rovnoprávných slovanských národov.⁸³ V kontexte vytvárania česko-slovenského vzťahu neopomenuteľné zmeny prináša Ústavný zákon o československej federácii v roku 1969, keď sa jeho účinnosťou unitárny štát rozdelil na Českú socialistickú republiku a Slovenskú socialistickú republiku. Okrem toho, že každá republika disponovala vlastnou vládou a parlamentom, po prvýkrát sa objavila reálna možnosť, aby Slováci a Česi získali status menšiny.⁸⁴

Migrácie za prácou medzi rokmi 1950 až 1990 mali kontinuálny charakter a do konca roka 1992 boli ponímané ako vnútroštátne. Táto skutočnosť sa vzťahovala rovnako na Maďarov, ktorí primárne prichádzali zo slovenských oblastí a poznali tak jazyk, ako aj kultúru príbuznú českej.⁸⁵ Praha sa stala primárnym cieľovým mestom pre novo prichádzajúcich jednotlivcov a od 1. januára 1993 bola vyhlásená za hlavné mesto nezávislej Českej republiky. Vznik dvoch samostatných štátov znamenal novú situáciu aj pre obyvateľov, a to vo význame rozlíšenia postavenia (minoritné, majoritné), štátneho občianstva a etnickej identity.

Literatúra venovaná Slovákom v Prahe a vplyvom tejto metropoly na ich integráciu do českého prostredia sa zmieňuje o závažnosti historických faktov a podmienok, na základe ktorých Slováci sa nepovažovali za menšinu v počiatkoch samostatnej Českej republiky. V roku 1993 ich potreby boli v súlade s pokračovaním spôsobu života a práce, ako to bolo pred rozpadom Československa.⁸⁶ V nadväznosti na povedomie o spoločnom štáte, faktory ako prijatie českého občianstva zo strany Slovákov, existencia štátnych hraníc a činnosť slovenských médií prispeli k posilneniu kultúrnej a jazykovej sebarealizácie. Na strane druhej

⁸² NOSKOVÁ, H., cit. 80, s. 110-111.

⁸³ RYCHLÍKOVÁ, M., cit. 78, s. 21.

⁸⁴ RYCHLÍKOVÁ, M., cit. 78, s. 25-26.

⁸⁵ HOLAS, J., Maďarská menšina v České republice – zpráva z výzkumu, s. 611.

⁸⁶ RYCHLÍKOVÁ, M., cit. 78, s. 31.

zvyšovanie sebauplatnenia malo za následok zníženie a postupnú stratu vedomia príslušnosti k predošlému štátu, ktoré bolo badateľné predovšetkým v mladšej generácii.⁸⁷ Markantný je aj fenomén zmiešaných česko-slovenských manželstiev, ktorý prispieva k zrýchleniu asimilačného procesu tejto etnokultúrnej skupiny. Vo vzťahu k zmienenému etnickému procesu sú potvrdené ďalšie vplyvné faktory, ako je napríklad jazyková príbuznosť medzi slovenčinou a češtinou, vrátane absencie vyučovania v slovenskom jazyku. Neprítomnosť výchovno-vzdelávacej inštitúcie má dočinenia s nezaujmom, menej nutnou potrebou, ako aj dobou pobytu a už so spomínaným fenoménom zmiešaných manželstiev.⁸⁸ Asimilácii Slovákov v českých oblastiach podľa Šrajerovej navyše napomáha aj: „socio-profesijné zloženie, vzdelanostná úroveň, záujmové zameranie, osobnostné hodnotové orientácie, ako aj faktory teritoriálne – územná blízkosť, resp. vzdialenosť materskej zeme, kompaktnosť osídlenia, typ sídla ako aj dĺžka pobytu“.⁸⁹ Špecifickosť slovenskej národnostnej menšiny sa zakladá aj na ďalších skutočnostiach, ku ktorým Vranovský priraduje: dvojjazyčnosť vo význame používania slovenského a českého jazyka, všadeprítomnosť z hľadiska územného rozptýlenia a sociálneho statusu, spoločný duchovný kontext tkvejúci v kolektívnom duchovnom a kultúrnom bohatstve, rodinnú a príbuzenskú zakotvenosť a spriaznenosť medzi Slovákami a Čechmi.⁹⁰ Slovenská komunita v Prahe sa konkrétne vyznačuje s prevahou príslušníkov inteligencie, hlbším národnostným cítením a intenzívnejším záujmom o rodnú krajinu, vrátane jej vývoja a politického diania.⁹¹ Podľa prevažujúceho názoru majoritnej spoločnosti Slováci nie sú cudzincami, hoci podobné cítenie samotná minoritná komunita nezdieľa a ich príchod je posilnený ekonomicky výhodnejším postavením krajiny.⁹² V prípade pociťovania cudzoty, resp. odlišnosti sa objavila variabilita, ktorá pramenila z nadobudnutých zahraničných skúseností a z očakávaní, ktoré sa stanovili v domácom prostredí.

Postavenie maďarskej menšiny, ktorá pochádza najmä z južných a juhovýchodných oblastí Slovenska, je príznačné jej neautochtónnosťou kvôli historickým udalostiam, ďalej disperznosťou⁹³ a uchovaním národného vedomia.⁹⁴ V Prahe možno zaznamenať aj

⁸⁷ SOKOLOVÁ, G., Problematika polské menšiny v ČR a slovenské menšiny v České republice z perspektivy sociologických výzkumů, s. 139.

⁸⁸ NIEZGODSKÝ, P., Projekt výuky slovenského jazyka na českých školách, s. 94.

⁸⁹ ŠRAJEROVÁ, O., Slováci v České republice. Historický pohled na Slováky v českých zemích letech 1918-1995, s. 151.

⁹⁰ VRANOVSKÝ, P., Českí Slováci dnes, zajtra, pozajtra. Niektoré odpovede na aktuálne výzvy so zreteľom na Prahu, s. 69-70.

⁹¹ ŠRAJEROVÁ, O., cit. 89, s. 151.

⁹² MORAVCOVÁ, M. – NOSKOVÁ, H., cit. 79, s. 64-71.

⁹³ GÁL, E., Maďarská menšina a její osobnosti v Praze, s. 22.

⁹⁴ NOSKOVÁ, H., cit. 80, s. 116.

prítomnosť občanov s maďarskou štátnou príslušnosťou, ktorí v menšom počte prichádzajú z dôvodu pôsobenia v oblasti diplomacie, zamestnania v medzinárodnej korporácii alebo kvôli partnerovi.⁹⁵ Sporadicky sa tu ešte vyskytujú Maďari z Rumunska a Ukrajiny, čo vedie k vzájomnému rozlišovaniu na základe príslušnosti k vlasti. Tento fakt, v prípade vybranej cieľovej skupiny, sa prejavil vo vlastnom pomenovaní a hlásení sa ku skupine slovenských Maďarov, resp. Maďarov žijúcich na Slovensku (maďarský ekvivalent pomenovania znie „felvidéki magyarok“, ale bežne sa používa aj „szlovákiai magyarok“). Výsledky prieskumu, ktoré boli získané pomocou *Fórum inštitút pre výskum menšín* v roku 2007, poukázali na skutočnosť, že otázka príslušnosti k Maďarom na území Slovenska je prepojená s pozitívnymi pocitmi, aj keď neprispieva k uľahčeniu ich životu a neznamená pre nich ani výraznú nevýhodu. Pri definovaní objavených nevýhod boli určené štyri hlavné oblasti - vzdelanie, zamestnanie, oficiálna komunikácia a profesijný vzostup v štátnej správe – kde zdrojom argumentácie bola neadekvátna znalosť jazyka majority.⁹⁶ Poznatky z lingvistických výskumov zdôrazňujú, že: „jazyková situácia maďarskej komunity na Slovensku neobsahuje také faktory, ktoré by determinovali nepriaznivý vývoj maďarského jazyka na Slovensku a ktoré by nevyhnutne viedli k asimilácii“.⁹⁷ Z hľadiska jazykovej príbuznosti češtiny a slovenčiny, uvedená skutočnosť svoju relevantnosť získa i v susednej Českej republike, kde záujem o vyučovanie a osvojenie si maďarského jazyka sa v praxi realizuje. Vymedzenie výučby z hľadiska náročnosti je prítomné zo strany rodičov, aby tak prispeli k uľahčeniu života ich detí. Ako konkrétny príklad možno uviesť požiadavku o nezadanie domácich úloh, resp. o zadanie iba v menšom počte, ako aj organizovanie hodín iba raz do týždňa a pod. Často do toho zasahujú aj časopriestorové činitele, ako vzdialenosť, či absencia časovej flexibility zo strany rodiča.

3.1.2 Pohľad kultúrno-religiózný

O kultúrno-spoločenskom a religióznom živote oboch etnických skupín vzniklo mnoho publikačných výstupov, ktoré pochádzajú nielen z pera kvalifikovaných odborníkov, ale aj od predstaviteľov jednotlivých menšín. Samotní reprezentanti zohrávajú v živote komunity významnú úlohu, či už sa stali iniciátormi, resp. zakladateľmi spolku, klubu, či inej združujúcej a zoskupujúcej jednotky, alebo boli nositeľmi, pestovateľmi či podnecovateľmi revitalizácie vlastných etnoidentifikačných znakov. Za spojovací článok týchto odborných písomných prejavov možno považovať potrebu podchytiť špecifickosť, ako aj postoje,

⁹⁵ HOLAS, J., cit. 85, s. 611.

⁹⁶ LAMPL, ZS., *Magyarnak lenni. A szlovákiai magyarok értékrendje*, s. 19-21.

⁹⁷ BOTÍK, J., cit. 27, s. 79.

vnímanie, znaky sebareprezentácie a predstaviť ich tak smerom k širokej verejnosti, ako aj príslušníkom vlastných etnokultúrnych skupín. Mojmým zámerom je jednak stručný historický prierez kultúrno-spoločenským životom a tematikou konfesie, a jednak ich predstavenie v súčasnosti, čo je znázornené pomocou zaznamenaných diskurzov. Nebola však venovaná primárna pozornosť detailnému zachyteniu tejto tematiky nielen v priebehu výskumu, ale aj pri objasnení problematiky práce vzhľadom na už spomínané množstvo kvalitných publikačných zdrojov.

Historik Robert Pejša v dizertačnej práci *Vzťahy ČSR a Maďarska v letech 1918-1938* prináša aj prehľad v kontexte spoločensko-kultúrnych vzťahov medzi oboma štátmi. Uvádza, že zo začiatku v kruhu pražských maďarských študentov denník *Prágai Magyar Hírlap* reprezentoval hlavné centrum duchovného a kultúrneho rozvoja,⁹⁸ popri vznikajúcej snahe založiť vlastné podporné centrum. Úspechom tohto úsilia bolo vznik spolku *Magyar Akademiások Keresztény Köre*, ktorý svoju činnosť oficiálne začal v roku 1925 a predstavoval stredisko aktivít maďarskej minority v Prahe.⁹⁹ Jeho členmi sa mohli stať československí Maďari, ktorí si vytýčili stanovy, ako: pestovanie a zveľadovanie kresťanského ducha a maďarskej kultúry, vrátane hmotnej podpory vlastných členov.¹⁰⁰ V období 1918-1938 na území Československej republiky fungovali i ďalšie maďarské spolky a záujmové organizácie, medzi ktoré patrili: *Svaz maďarského studentstva v Československé republice* so sídlom v Brne, ako i *Pražská skupina hnutí Sarló*, *Pražský maďarský kalvínský kruh*, *Dívčí domov Alžbety*, katolícky orientovaná pražská organizácia *Kruh Otakara Procházky* a pod.¹⁰¹ Vo väčšine prípadov členmi a zakladateľmi týchto organizácií boli vysokoškolskí študenti, avšak vznikali zoskupenia aj na profesijnej báze. V tejto súvislosti nemožno opomenúť *Syndikát maďarských žurnalistů v ČSR*, alebo *Československo-maďarskú obchodnú komoru*. Kým prvý spolok hájil potreby pracovníkov maďarských periodík vo vtedajšej Československej republike, tak posledný menovaný zastával záujmy tak maďarských, ako aj československých obchodníkov a firiem voči partnerom z Maďarska a ČSR.¹⁰²

Inštitucionálnou platformou výučby maďarského jazyka bol od roku 1883 seminár maďarčiny, ktorý sa usporadúval na Karlovej univerzite v Prahe.¹⁰³ V súčasnosti univerzita

⁹⁸ PEJŠA, R., *Vzťahy ČSR a Maďarska v letech 1918-1938. Tendence vývoje československo-maďarských kulturně-spoločenských vzťahů v období let 1918-1939*, s. 132.

⁹⁹ PEJŠA, R., cit. 98, s. 137-138.

¹⁰⁰ PEJŠA, R., cit. 98, s. 140.

¹⁰¹ PEJŠA, R., cit. 98, s. 149-152.

¹⁰² PEJŠA, R., cit. 98, s. 165-166.

¹⁰³ CSÉMY, T., *Kulturní aktivity maďarské národnostní menšiny a Praha*, s. 43.

v rámci Katedry stredoeurópskych štúdií stále ponúka možnosť vzdelávať sa v odbore maďarčina a hungaristika. Z hľadiska osvojenia si maďarského jazyka a zdokonaľovania sa v ňom ďalšie možnosti ponúka pražské Maďarské kultúrne stredisko, ktoré poskytlo priestory na jazykové kurzy pre ľudí rôznych vekových kategórií.¹⁰⁴ Stredisko má v súčasnosti názov *Maďarský inštitút Praha* a funguje pod záštitou *Balassiho inštitútu*. *Maďarský inštitút Praha* zaujíma aj pozíciu zmluvného partnera a tak umožňuje napríklad klubu pražských maďarských rodičov *Iglice* viesť deti k praktizovaniu maďarského jazyka a zároveň k združovaniu rodín s deťmi prostredníctvom rozmanitých kultúrno-spoločenských podujatí.¹⁰⁵ O fungovaní klubu z tejto perspektívy svedčia nasledujúce výpovede:

„Raz do týždňa materská škola pre deti a takisto raz škola v popoludňajších hodinách v úvodzovkách, pretože dieťa raz do týždňa za hodinu a pol nie je schopný sa naučiť veľa. Okrem toho maďarské divadlo pre deti, vždy jedenkrát do mesiaca. Ďalej maďarský víkend, t.j. taký víkendový tábor na jar, jeseň a letný tábor každý rok.“ (M22, 49, Mad'ar, IT)

„Na týždennej báze v poobedňajších hodinách, štvrtok pre menšie deti a v piatok pre väčšie, prebiehajú tieto školské aktivity. Najprv sme chodili k menším deťom, keď moja dcérka mala ešte dva roky. Funguje to takým spôsobom, že deti sa zoskupia a cieľom je, aby tie deti boli v spoločnosti s ostatnými maďarskými deťmi. Avšak sú medzi nimi aj také, ktoré majú matku Česku a otca Maďara a tým pádom menej ovládajú jazyk a pre nich tieto hodiny majú poslúžiť na zoznámenie sa s maďarským jazykom, na osvojenie si riekaniek, pesničiek, hier, čiže podstatou je pestovanie maďarského jazyka.“ (Ž1, 33, Mad'arka, nezamestnaná)

Maďarským inštitútom ponúkaná škála možností je pestrá. Okrem rozmanitých kultúrnych programov (napr. premietanie filmov, vystúpenie hudobných skupín, divadelné predstavenia, usporiadanie seminárov a prednášok a pod.) v jeho budove sa nachádza aj knižnica, galéria a v prízemných miestnostiach obchod *Iparos*, ktorý ponúka výrobky maďarských remeselníkov a odevných výtvarníkov. *Maďarský inštitút Praha* sa stal platformou na organizovanie podujatí ďalších združení, spomedzi ktorých možno spomenúť *Svaz Maďarů žijících v českých zemích*¹⁰⁶ a *Studentský kroužek Endre Adyho*¹⁰⁷. Počiatky

¹⁰⁴ GÁL, E., *Specifika maďarské menšiny v oblasti vzdelávania, výchovné a vzdelávacie aktivity Svazu Maďarů žijících v českých zemích na území hlavního města Prahy*, s. 42.

¹⁰⁵ MORAVCSÍK, T., *Hol terem a prágai magyaryerek? Néhány szóban az Iglice Egylet működéséről*, s. 109.

¹⁰⁶ Oficiálne pomenovanie zväzu v jazyku menšiny je *Cseh- és Morvaország Magyarok Szövetsége*, so zaužívanou skratkou CSMMSZ.

¹⁰⁷ Verbálne sa často uplatňuje názov AED, čo vzniklo na základe skrátenia maďarského ekvivalentu *Ady Endre Diákkör*.

tohto študentského krúžku siahajú do roku 1957 a pomenovanie nesie po slávnom maďarskom básnikovi 20. storočia. Ideou združenia vysokoškolskej mládeže je podpora a ochota poskytovať pomoc prichádzajúcim študentom nielen v súvislosti so štúdiom, ale aj s adaptáciou na nové prostredie, vrátane rozvíjania a pestovania vzťahu k materinskému jazyku, histórii, literatúre, tradíciám a etnickému vedomiu. Sú usporiadateľmi rozmanitých športových a spoločenských podujatí, ako napríklad futbalový šampionát RIMET, majstrovstvá v stolnom tenise, Pivný slalom, vzdelanostné súťaže a ďalšie.

„Jednoznačne za pozitívum považujem tunajších Maďarov, hneď som sa dostal do AED-u po mojom príchode. V tom čase štyria alebo piati sme sa dostali do Prahy ako študenti, keďže vtedy opäť vznikla dohoda medzi Slovenskom a Českou republikou a len určitý počet študentov mohol prísť študovať za tie isté podmienky, ktoré boli dané aj Čechom. Prišlo nás málo, avšak sme sa zoskupili v rámci AED-u. Pozitívne bolo, že každý štvrtok sme chodili na pivo do Hrádek-u, ktorý bol neďaleko situovaný od Strahova a potom sa robili aj také akcie ako imatrikulácia a podobne.“ (M2, 32, Mad'ar, IT)

„Poznám tento študentský krúžok, študentský krúžok Endre Adyho, ale neudržujem s nimi ten kontakt. V tom roku, keď som sa sem prisťahoval, zúčastnil som sa mikulášskej akcie, potom som začal chodiť aj na futbal. Som prihlásený na konferenciu, cez ktorú často posielajú inzerát ohľadom odvozu.“ (M6, 27, Mad'ar, IT)

Činnosť študentského krúžku sa stala nezastupiteľnou pri realizácii trojdňových marcových udalostí, ktoré sa uskutočňujú na počesť národného sviatku viažucemu sa k dejinným revolučným udalostiam a k boju za slobodu, konkrétne k 15. marcu. Bližšie o význame tohto sviatku pojednáva kapitola „Väzba priestoru a kultúry“. Okrem toho AED je aj prevádzkovateľom tzv. elektronickej konferencie, ktorá predstavuje ďalší komunikačný kanál a priestor na nadväzovanie kontaktov a distribúciu užitočných informácií prostredníctvom virtuálnej siete. Na tomto mieste nemožno vynechať ani fungovanie ľudového tanečného súboru *Nyitnikék*, ktorého pôvodní členovia a súčasne zakladatelia boli pražskí maďarskí študenti združujúci sa v rámci AED-u. Znovuzrodenie tanečného súboru v roku 2003¹⁰⁸ znamenalo možnosť angažovať sa nielen v zmysle záujmového zamerania, ale aj v zmysle etnického.

¹⁰⁸ BECSKE, K., Prága. A Szövetség szívében, s. 84.

„Veľmi sa teším z tých možností, ktoré tu máme a sám o sebe si myslím, že nepatrím do hrude sa bijúcich Maďarov, ale som rád za to, že som Maďar a rád sa tomu aj venujem na určitej úrovni. Napríklad ako je tento spevácky zbor Milledomi, alebo nejakú dobu som tancoval aj v tanečnom súbore Nyitnikék.“ (M15, 33, **Maďar, strojný inžinier**)

„Začiatky v Prahe boli ťažké, hlavne keď človek nevie, komu sa má prihovoriť. Ale vďaka novým zamestnaniam, ale aj tanečnému súboru som nadviazala nové kamarátstva. V tomto súbore sa stretli úžasní ľudia. Tá súdržná sila, vzájomná dôvera a spoliehanie sa na seba, boj o ten istý cieľ, tam sa mi podarilo získať základy a bolo to pre mňa nápomocné pri prekonaní ťažkých časov.“ (Ž10, 30, **Maďarka, nezamestnaná**)

V diskurze zmienený spevácky zbor *Mille-Domi* bol zobrazený v podobnom duchu a zásluha o jeho vznik v roku 2006 prislúcha Maďarom pôvodom zo Slovenska.¹⁰⁹ Iniciatíva opätovne vychádzala z potreby pokračovať a nadviazať na tú voľnočasovú oblasť, v ktorej mohli prejavovať skúsenosti z domova a zároveň sa mohol niesť v znamení určitého zázemia. V repertoári zboru sú obsiahnuté aj piesne s náboženskou tematikou.

„Vlastne náš zbor nás drží dohromady tým, že tam po maďarsky spievame a rozprávame medzi sebou. Možno u niekoho práve náboženské prostredie je dôležitejšie a raz za čas aj ja tam zavítam, avšak pokiaľ môžem, radšej zájdem na českú omšu, pretože pochopiť to človek pochopí a predsa je tá omša katolícka. Teda vlastne stretnúť sa a rozprávať sa o Maďaroch, zistiť komu čo je dôležitejšie, kto ako si ďalej predstavuje svoje zotrvanie, posun do inej krajiny alebo práve navrátenie do rodnej vlasti.“ (Ž7, 31, **Maďarka, asistentka**)

„Tento zbor je už iba konzekvenciou toho, keď po nežnej revolúcii sa vytvoril Zväz Maďarov žijúcich na českých územiach, tak jeden z jeho zakladajúcich členov mal povedomie o schádzaní sa maďarských teológov zo Slovenska na jednom z vysokoškolských internátov, kde každý týždeň doobeda usporiadali bohoslužbu v rámci vlastného kruhu. Neskôr na povzbudenie tohto zakladajúceho člena svoju vieru začali praktizovať aj ďalší kalvíni a zorganizovali sa bohoslužby na týždennej báze. V rámci prostredia tejto reformovanej cirkvi sa vytvoril spevácky zbor.“ (Ž12, 55, **Maďarka, banková úradníčka**)

V nadväznosti na náboženské vierovyznanie a praktizovanie, v priebehu výskumu sa zaregistrovala cirkev reformovaná a rímskokatolícka, pričom väčšie zastúpenie u oslovených

¹⁰⁹ Mille-Domi/Rólunk. Magyar Bohémia [online]. Praha: 2015, [cit. 2015-08-12]. Dostupný z WWW:<
<http://www.magyarbohemia.cz/hu/mille-domirolunk/>>.

respondentov mala katolícka cirkev. Proces vývinu praktikovania rímskokatolíckeho náboženstva v materinskom jazyku veriacich sa na území Prahy prerušil v dôsledku vystúpenia farára z cirkvi a kvôli pretrvávajúcej absencii jeho osobnosti aj v súčasnosti.¹¹⁰ Pravidelné nedeľňajšie bohoslužby v maďarskom jazyku sa usporadúvajú od roku 1993, i keď *Reformovaná kresťanská cirkev na Slovensku* prvého duchovného pastiera vyslala až v roku 1997 do pražskej *Maďarskej reformovanej cirkvi*.¹¹¹ Spočiatku miestom stretávania veriacich bol kostol sv. Klimenta, kde vysoké náklady za prenájom podnietili hľadanie nových priestorov. Dnes sa bohoslužby konajú v modlitebnej miestnosti *Farného sboru Českobratrskej cirkve evangelické* v Klimentskej ulici, v poobedňajších hodinách. Vnímanie otázky viery z pozície príslušníkov menšiny charakterizujem v samostatnej časti, venujúcej sa kategórii náboženstva.

V neposlednom rade je žiaduce sa rovnako zmieniť aj o zrode a poslaní *Svazu Maďarů žijících v českých zemích*, keďže ide o najväčšiu organizáciu maďarskej komunity na území Českej republiky. Ako národnostné občianske združenie do svojho Programového vyhlásenia zahrnuje nasledujúce ciele: organizovanie seba vzdelávania a kultúrneho vyžitia; rozvíjanie a podporu maďarského jazyka vzhľadom aj na väzbu k maďarskej kultúre, vrátane poznávania a rozširovania maďarsko-českých kultúrnych a iných vzťahov.¹¹² Založenie zväzu v roku 1990 a jeho postupné rozvinutie do krajských organizácií (Brno, Lovosice, Ostrava, Plzeň a Teplice) prinieslo aj rad spoločensko-kultúrnych aktivít, spomedzi ktorých za stále možno považovať: Maďarské kultúrne dni v Prahe a v Brne; Pražský maďarský bál; Súzvuk; kladenie venca pri pamätnej tabuli Františka Rákócziho II. na Malostranskom námestí v Prahe; adventné slávnosti a ďalšie klubovo-prednáškové činnosti a aktivity. Zväz pravidelne vydáva časopis *Pražské zrkadlo* (Prágai Tükör) a je produktívny aj ako editor odbornej literatúry.

Pohnútkou organizovania sa Slovákov do spolkov, zväzov alebo do iných formálnych združení po zániku spoločného štátu, boli predovšetkým potreby tých jednotlivcov, ktorí mali hlboký záujem vystupovať v mene novej menšiny.¹¹³ Túto skutočnosť potvrdzuje aj zozbieraný empirický materiál, ktorý reflektuje nižšiu mieru iniciatívy a požiadavky zo strany samotných Slovákov v Prahe a skôr sa kladie dôraz na prítomnosť slovenskej komunity ako

¹¹⁰ HOLAS, J., cit. 85, s. 621.

¹¹¹ ÉLES, Gy., „Ahol ketten vagy hárman összegyűlnek az én nevemben, ott vagyok közöttük“, s. 103.

¹¹² CSÉMY, T., cit. 103, s. 43.

¹¹³ RYCHLIKOVÁ, M., cit. 78, s. 52.

takej. Inými slovami, prioritu získal príslušník slovenskej etnickej menšiny ako samotná myšlienka a nutnosť sa stať členom hociktorej jestvujúcej organizácie alebo zoskupenia.

„Že bi som to visloveňe vihl'adávala ako komunitu slovenskú, ja musím povedať, že ja sa tých komunitných akcií nežúčastňujem v prahe. Ja som vždicki chcela zapadnúť a takto aj to beriem, že nechcem znova vihl'adávať slovákov takto ako mimo a som rada že som čechmi. A nemala som ňidki ako popud, že bi som musela vihl'adávať, jediňe tú vieru, tú skupinu v kostolíku to beriem ako druhú organizáciu.“ (Ž10, 28, Slovenka, T-mobile)

„Som v prahe, kde ňie som, ňie som tam prihlášení, bol som tam pred pár rokmi, ale ňemal som potrebu sa akobi viac organizovať, alebo spolčovať zo slovákmí, lebo som ich mal už okolo a už som ňevihladával. Potom je to stretko, kam chodím vlastňe, tí mladí bodka praha je tiež slovenské, slovenská farnosť a ňeviem čo ešťe je slovenské, asi je ich veľa ale ňevihladávam to cieľeňe.“ (M14, 25, Slovák, študent)

„Žeúčastňujem sa, vóbec. ňidki som nato ňejak ňeprišla a ňidki ma to ňejak ňelákalo a fpodstaťe na začiatku som aňi vóbec ňevedľa že ňiečo také ekzistuje a teraz už ňemám ňejakú potrebu. Prostě ja si ten svoj program si ňejak zorganizujem sama a možno je to aj tím, že nechcem biť organizovaná a že sa nechcem ňiečoho držať.“ (Ž18, 41, Slovenka, administratíva)

V porovnaní so slovenskými Maďarmi rozhodujúcu úlohu na jednej strane môže hrať reálny počet v kontexte ich zastúpenia v Prahe, na základe ktorého sa škála možností a spôsobov na náhodné stretnutie a nadväzovanie kontaktov odlišuje. Tento rozdiel bol badateľný aj v prípade vyhľadávania potenciálnych respondentov a následnej aplikácie metódy snehovej gule. Možno konštatovať, že priorita väzby jednotlivec – skupina sa zakladá na aktuálnom počte danej etnokultúrnej skupiny a väzba sa viac rozvinie do toho tvoriaceho elementu, v ktorom hodnota súdržnej sily bude vnímaná vyššie. Na strane druhej relevantný vplyv sa môže pripísať pôvodnému postaveniu oboch etnických skupín ešte pred príchodom do cieľovej krajiny. Kým Slováci vystupujú buď ako majorita, alebo (ne)považujúca a (ne)pocitujúca¹¹⁴ sa minorita po rozpade Československej republiky, tak pozícia Maďarov zo Slovenska sa zdvojnásobí v zmysle menšinového vnímania a jeho reálnej skutočnosti. V tejto

¹¹⁴ U slovenskej komunity v Prahe sa zaregistrovala variabilita pri vnímaní svojho postavenia a pri identifikácii rozdielov či podobností medzi Slovákmí a Čechmi. Túto variabilitu možno pripísať predovšetkým dvom faktorom, a to ku skúsenostiam z inojazykovej zahraničnej krajiny a očakávaniam, vytvoreným v slovenskom prostredí.

súvislosti Eriksen uplatňuje slovné spojenie „život vo dvoch kultúrach“¹¹⁵, čo vyžaduje presnejšie zadefinovanie a vysvetlenie identity menšiny smerom k verejnosti. Túto situáciu z pohľadu maďarskej menšiny vystihuje nasledujúci citát: „Zde, v českých zemích, je nemálo Maďarů, kteří zažili následující situaci: v určité společnosti vyjde najevo národní identita dotyčného, načež zazní otázka, z kterépak části Maďarska je? Když pak náš typický „český Maďar“ (či lépe: Maďar z Česka) odpoví, že je Maďar ze Slovenska, nejednou se dočká konstatování, že je tedy vlastně Slovákem.“¹¹⁶ Navyše aj fakt jazykovej a kultúrnej príbuznosti má svoj podiel, napriek jej rozdielnemu chápaniu v rámci slovenskej komunity. Bližšiu interpretáciu tejto príbuznosti poskytuje kapitola o kategórii materinského jazyka.

V historickom poradí spolok *Detvan* je prvým združením slovenských študentov, so vznikom v roku 1882. Predstavoval diskusný klub, odborný seminár pre vtedajších študentov a miesto stretávania krajanov.¹¹⁷ V súčasnosti spolok nadväzuje na tradíciu pôvodného združenia akademikov a naďalej sa prezentuje ako zoskupenie slovenských študentov a ich priaznivcov, ktorí prejavujú kladný vzťah k slovenskej kultúre, reáliám a samotnému Slovensku.¹¹⁸ Za zmienku stojí aj *Československá jednota*, ktorá sa sformovala v roku 1896 ako hlavná inštitúcia česko-slovenských vzťahov a úzko spolupracovala už so spomínaným študentským spolkom. Činnosť tejto organizácie sa zamerala na výpomoc a finančnú podporu prichádzajúcej slovenskej mládeže na české vysoké školy, ako aj na usporadúvanie československých snemov v Luhačovicích od roku 1908.¹¹⁹

V rozvíjaní česko-slovenských vzťahov, ďalej slovenského jazyka, kultúry, umenia, literatúry, vedy a pod., ako aj v pestovaní česko-slovenskej vzájomnosti napomáhali i vzniknuté odbory *Malice slovenskej*, v niektorých českých a moravských lokalitách po roku 1918.¹²⁰ Ich fungovanie bolo prepojené aj s politickým dianím niekdajšieho spoločného štátu. Na činnosť Miestnych odborov *Malice slovenskej* v roku 1969 nadviazal *Klub slovenskej kultúry* a v súčasnosti predstavuje najväčšie občianske združenie tejto najpočetnejšej minority v Českej republike.¹²¹ Pôvodne je toto združenie pokračovaním *Domu slovenskej kultúry*, z ktorého neskôr vzniklo *Slovenské kultúrne centrum* a v súčasnosti je ako *Slovenský inštitút* známy širokej verejnosti. Poslaním *Klubu slovenskej kultúry* je rozvoj česko-slovenských vzťahov a ich udržiavanie na princípe česko-slovenskej vzájomnosti, ako aj zachovanie

¹¹⁵ ERIKSEN, T.H., cit. 32, s. 55.

¹¹⁶ GÁL, E., *Národnosť se predstavuje*, s. 34.

¹¹⁷ NOSKOVÁ, H., *Slováci v českých zemích a v České republice*, s. 57.

¹¹⁸ SENČÁK, J., *Spolek Detvan*, s. 100-101.

¹¹⁹ NOSKOVÁ, H., cit. 117, s. 57-58.

¹²⁰ NOSKOVÁ, H., cit. 117, s. 60-65.

¹²¹ HALUKOVÁ, J., *Klub slovenskej kultúry*, s. 92.

kontaktov vo vzťahu ku kultúre a umeniu smerom na Slovensko. Medzi publikačné aktivity klubu patrí vydávanie časopisu *Listy Slovákov a Čechov*.¹²²

I keď *Slovenský inštitút* v Prahe, ako reprezentačná inštitúcia Slovenska, je v povedomí oslovených respondentov, nepatrí medzi tie najvyhľadávanejšie. Nasledujúci diskurz prostredníctvom komparácie prináša jedno z možných odôvodnení tejto skutočnosti.

„Viem o tom že ekzistujú, tí v jilských je dom zahraničných slovákov alebo slovenský inštitút, na pavlákovi viem že je dom národnostných menšín, z akcií ktoré robia ma akože žiadna ňeoslovila. Na jednej akcii som bola, ktorú poriadal ten slovenský inštitút, to bol ten spomienkový večer na júliusa saťinského, vizeralo to veľmi pekne, boli tam pozvaní hodnotní hostia a mislím si, že organizačne to ňezvládli. Fšetci čo sme tam boli, mali sme z toho ňedobří dojem a ňemám d'alej hladať tam ňejakú akciu, ktorá bi ma oslovila. Mój pocit je takí, že to čo robí esvépéčko pre slovákov f prahe, to ňikd'e na celom sveťe žiadní iní portál pre menšinu alebo pre iní národ ňeurobil. Je to taká veľká vec a lepšia vec, ňež tieto spolki všelijaké ktoré fungujú na báze folklorních aktivít a vóbec sa ňepusunuli f tej dobe ňikam dopredu. Ostali na tom, že stavajú na ňejakých besedách a na tom, že pozvú lúčnicu, ja si mislím že tá doba je úplne ňiekd'e ind'e a prezentácia toho národa, a trebárs aj toho štátu bi mala biť iná.“ (Ž2, 46, Slovenka, štátna správa)

Dům národnostních menšín vznikol na základe predsavzatia a vytýčeného cieľa politiky hlavného mesta Praha voči národnostným menšinám. Vo svojich priestoroch koncentruje činnosť všetkých menšín na území Prahy a poskytuje platformu na realizovanie sa ich spolkov a komunit. Svoje sídlo tu napríklad našla *Obec Slovákov v Prahe*, ktorá ako „nepolitické krajanské združenie Slovákov – občanov Českej republiky a ich priaznivcov“¹²³ sa zameriava na elimináciu prvkov smerujúcich k asimilácii. Ku spomaleniu tohto etnického procesu obec pristupuje prostredníctvom pestovania jazyka a kultúry, vrátane organizácie rozmanitých kultúrno-spoločenských, záujmových a vedeckých aktivít. Za najvýznamnejšiu aktivitu sa považuje *Medzinárodný festival slovenského folklóru v Českej republike Jánošíkov dukát* a vydávanie dvojmesačníka *Slovenské korene*.¹²⁴

„S tím som f prahe je určité previazaní obec slovákov sa to asi volá. Chistám sa tam teraz na majáles koňečne. Na fašiangi robia ňejakí večer, kultúrne sa snažia, bola som na

¹²² RYCHLÍKOVÁ, M., cit. 78, s. 53.

¹²³ LIPTÁK, P., *Obec Slovákov v Českej republike. Informace o Obci Slovákov v ČR a časopise Korene*, s. 102.

¹²⁴ RYCHLÍKOVÁ, M., cit. 78, s. 56.

jednej akcii bol to rozhovor s milanom lasicom a premietanie nejakej divad'elnej hri, ale ftedi milan lasica neprišiel a boli sme sklamaní. Tie skupinky sú previazané, ako obec slovákov a je tu tá slovenská farnosť a oňi tiež spolupracujú. Tie akcie ako družujú tých slovákov, id'e o ňejakú tradíciu. Oňi sa snažia kultúrne angažovať, nadviazať na tie tradície, na tú ľudovosť. Nemislím si, že v prahe bi som mala choďit' na čisto slovenské kultúrne akcie, keď v prahe máme takí pekni víber tých českých.“ (Ž1, 26, Slovenka, štátna správa)

K druhej najčastejšie spomínanej komunite patrí *Spoločenstvo mladých v Prahe*¹²⁵, ktoré sa zorganizovalo pri rímskokatolíckej farnosti pri kostole svätého Prokopa v roku 2006. Zásľuhou mladých vysokoškolských študentov, predovšetkým prírodovedného a technického zamerania, kresťanská viera a vzťah k rodnej zemi sa stali stmelujúcimi elementmi. V roku 2007 domovským kostolom rímskokatolíckych veriacich sa stal kostol sv. Jindřicha a Kunhuty, s pravidelne sa konajúcimi omšami v slovenskom jazyku trikrát do týždňa. Predtým kostol sv. Voršily, na Národní třide slúžil na praktizovanie viery slovenských katolíkov.¹²⁶ Pre prívržencov gréckokatolíckej cirkvi kostol Najsvätejši Trojice a v prípade evanjelikov augsburského vyznania zas chrám sv. Michala poskytuje duchovné a náboženské naplnenie.

„Časom to bolo asi to slovenské stretko, tak po roku dá sa tak povedať keď si nato správne spomínam, alebo až po dvoch, teraz ňie som si istí. Bolo to po roku sa mi zdá. Cez letné prázdnini jeden kamarát slovak s ktorím som bol na izbe, na letnom ubitovaní ma zaviedol do jedného kostola, do prokopa a páter miloš ňiečo vihlasoval že ňiečo také beží. Tak ja som našiel a potom som spoznal fúru slovákov, tých f takých kresťanských kruhoch zas.“ (M7, 27, Slovák, učiteľ)

Vzhľadom na široké množstvo praktických a na každodennej báze dosiahnuteľných aktuálnych informácií, cez kyberpriestorom sprístupnený portál, virtuálna komunita Slovákov *Som v Prahe* (v povedomí známe aj ako „esvépé“ na základe abreviácie SvP) patrí medzi najčastejšie spomínané. Nasledujúca charakteristika jej činnosti, zamerania a pripísanej hodnoty zo strany samotných Slovákov, bude obsiahnutá v diskurzoch. Hlbšia analýza, vrátane kyberpriestoru, je spracovaná v samostatnej kapitole a to z perspektívy média na šírenie, odovzdávanie a utváranie charakteristických znakov pre kultúru pražských Slovákov.

¹²⁵ Medzi mladými veriacimi bežne sa zaužíva pomenovanie „stretko“ a ojedinele „mládežky“, ako to reflektujú zaznamenané výpovede.

¹²⁶ RYCHLÍKOVÁ, M., cit. 78, s. 74-77.

„Boli sme už pár razi na takýchto podujatiach, ale ja som ešte predtým, než som išiel do prahi objavil som takí server pre tú slovenskú komunitu tu v prahe. To ako veveve som f prahe eská a tam sú také rôzne akcie, aj tie komunitné aj iné. To je prosté server len pre slovákov v prahe čisto, takže a už sme boli na niektorých akciách. Boli tam informácie, čo sa tíka pobitu a čo sa vibavuje, tieto veci, či treba ten prechodní alebo netreba ten prechodní pobit, tieto záležitosti alebo kde čo je, keď niekto príde prvíkrát do prahi, tak ako sa má trochu orientovať. Sú tam také celkom dobré radi a dá sa s tými ľuďmi priamo komunikovať, buď verejne alebo cez súkromné správi. Dokonca som už viuzil ich službu, je tam taká služba spravená a je to nějak aj hodnotené, že keď niekto ide z prahi na slovensko alebo naopak, že zo slovenska do prahi a tam sú presne časi, že kedi vychádza, koľko má miest voľných v aute a koľko chce za tú cestu, takže to som už tiež niekoľkokrát viuzil a je to celkom dobré, fakt. To sa zase človek zoznami s ďalšími ľuďmi.“ **(M23, 46, Slovák, správca galérie)**

„No a tie začiatki boli pre mňa, prišla a prakticki som hneď začala pracovať, mala som dva dňi na základené vibaveňie tramvajenki a podobné záležitosti a hľadala som hneď bývaňie. Pretože prví mesiac som iba provizórne bývala, ako záskok za jednu holku čo odchádzala na mesiac a nechcela platiť nájom a nějak som cez tú stránku som v prahe našla, to mi pomohlo. To som ešte objavila na slovensku tú stránku a myslím si že fakt ako super, že človek spústu informácie tam nájde a i to ti sprijemní ten príchod do tej krajini, že vieš že tu je nějaká komunita, máš sa koho opítať a tak ďalej.“ **(Ž10, 28, Slovenka, T-mobile)**

„Cez jedného známého spolužiaka z viški, on ma upozorňil sa stránki som f prahe. Ja som nato nad'abil už predtým ale nevenoval som mu takú pozornosť. Keď som sa tam prihlásil tak chvíľku som to sledoval, bol som takí pozorovateľ, že čo sa tam d'eje a jeden krát keď zas prišiel ten čas že som nechcel biť sám doma a potreboval som mať kontakt inými ľuďmi, tak som sa pozrel že je nějaké stretnuťie, posed'enie tak som tam prišiel. Shodou okolností bol tam ten spolužiak, tak som si prisadol a prišlo mi to celkom simpatické. Neskór tam jedna baba sa pítala, či niekto nevie nějaké tipi na turistiku na víkend a keďže ja som už mal tie čechi trocha prechod'ené, tak som doporučil nějaké miesta kam sa dá ísť. Potom ma napadlo že môžem vipísať nějakú komunitnú turistickú akciu i ja. Potom som bol i na stretnuťi v palacinkárni, potom som skúsil i ja zorganizovať nějaké akcie, jednak to boli víleti, jednak nějaké také posed'enia. Ja som na tých stránkách aktívni tak tretí rok. Keď som organizoval tie víleti, tak môžem povedať že som to neorganizvaol kvóli sebe, ale robil som to kvóli tomu, abi ľudia ktorí sa takisto rad'i túlajú prírodou mali príležitosť sa pripojiť k tomu, mňa ide o to, že ľudia ktorí majú rad'i turistiku sa mohli navzájom spoznať a naviazať kontakti, mohli

bi sa dať dokopi a naplánovali niečo väčšie, pobit v alpách a podobne.“ (M6, 35, Slovák, programátor)

Okrem vyššie uvedených spolkových a iných organizovaných združení, v Prahe svoju pôsobnosť našli napríklad: folklórny súbor *Limborá*, *Historická skupina účastníkov SNP*, *Spoločnosť M. R. Štefánika*, *Slovenský literárny klub v Českej republike* a mnohé ďalšie.

„Tak sú tu ňejakí slovenskí spisovatelia, spolok spisovateľov, potom je tu somvprahe či čo, niečo také. No a potom sú tí ľudia, ktorí sa držia okolo toho slovenského inštitútu, akože intelektuáli. Jaj a potom sú tu ešte akobi, to je tiež zaujímavé, ale to už dávno som to ňeriešila, Slováci ktorí sa venujú ľudovkám, ľudovému tancu a tí akobi sú zase infiltrovaní medzi ľudovkárov, ktorí robia české ľudovky. Chodí do tých súborov, ale zároveň viem, že sa sami ňejak stretávajú a zvlášť robia to svoje vlastné ňejaké párti a stretnutia.“ (Ž19, 31, Slovenka, slobodná umelkyňa)

3.2 V postavení menšiny

Historické udalosti po rozpade rakúsko-uhorskej monarchie poznamenali tak postavenie, ako aj ďalší etnokultúrny vývoj oboch skúmaných skupín na území bývalej Československej republiky. Formovanie nových štátnych útvarov, zmena režimu a vlády ide ruka v ruku aj s užívaním občianskych a menšinových práv. Z tohto dôvodu náležitý sa stáva výstižný prehľad aktuálnej politiky Prahy a práv, ktoré legislatíva Českej republiky voči prítomným etnickým menšinám zaručuje.

V koncepcii politiky mesta Praha rezonuje samotný prívlastok *Praha srdce Európy*, v súlade s ktorým sa zachovala realita Prahy ako križovatky národností. Mesto sa vo vzťahu k menšinám stavia na ideáloch multikultúrnej a interkultúrnej občianskej spoločnosti,¹²⁷ pričom samotným východiskom sa stala spolupráca s jednotlivými menšinami. Pre optimálnu komunikáciu so zastupiteľmi a občianskymi združeniami si mesto vytvorilo orgán *Komise Rady hl. mesta Prahy pro oblast národnostních menšin a integraci cizinců*, prostredníctvom ktorého sa rokuje o aktuálnych otázkach menšín, o spôsoboch morálnej a finančnej podpory, o podaných projektoch v rámci grantového systému a pod.¹²⁸ Okrem toho kooperácia a podpora činnosti zastúpených menšín prebieha podľa Zákona o hlavnom meste Praha, *Zákon č. 273/2001 Sb. o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých*

¹²⁷ BALVÍN, J., K politice Prahy ve vztahu k národnostním menšinám, s. 52.

¹²⁸ BALVÍN, J., Politika obce ve vztahu k národnostním menšinám. Multikulturní a interkulturní výchova v podmínkách obce a její připravenost na podmínky vstupu do Evropy, s. 25-26.

zákonů, ako aj podľa aktuálneho programového prehlásenia rady a vytýčeného strategického plánu mesta.¹²⁹

Proces multikultúrnej a interkultúrnej výchovy predstavujú vzájomne späté a prepojené prístupy. Kým multikultúrny znamená podporu v zmysle rešpektovania histórie, kultúry, jazyka a uchovávanía, ako aj rozvíjania identity danej etnokultúrnej skupiny, tak prístup interkultúrny spočíva na podpore vzájomnej komunikácii medzi mestom, jeho občanmi a jednotlivými národnostnými minoritami. Oba prístupy komplexne vytvárajú jednoliatu kultúrnu tvár Prahy, v dôsledku možného rozvoja kultúr a ich prelínania.¹³⁰ Interkulturalizmus vedie k procesu prelínania, keď v priebehu príležitostí vytvárajúcich priestor na stretnutie a spoluprácu, nastáva výmena kultúrnych skúseností ľudí so spoločným cieľom.¹³¹ Za takúto príležitosť možno považovať aj medzinárodný folklórny festival *Praha srdce národů*, v priebehu ktorého dochádza k spojeniu ľudí rôzneho etnického pôvodu. Takáto cesta odráža integračnú politiku mesta, ktorej cieľom je vytvorenie podmienok na začlenenie príslušníkov rôznych skupín do majoritného spoločenstva.¹³² Naopak, ako prejav multikulturalizmu možno uviesť udalosť *Setkání kultur*, ktorá okrem priblíženia zvykov a kultúrneho dedičstva iných národov, podporuje vzájomnú toleranciu medzi majoritou a prítomnými minoritami. Mesto Praha nie je len podporovateľom kultúrnych a vzdelávacích aktivít, ale takisto aj ich iniciátorom. Ako príklad možno spomenúť usporiadanie seminára *Praha a národnosti*.¹³³ Jeho výstupom je hodnotná publikácia, ktorá obsahuje vyčerpávajúce informácie aj o pôsobení cieľových skupín tejto práce.

Koexistencia väčšinovej spoločnosti s cudzincami navyše nastoľuje aj otázku integrácie, ktorej úspešnosť je prepojená s právnou istotou cudzinca. V tejto spojitosti právne postavenie národnostných menšín je podložené *Listinou základních práv a svobod*, ktorá zaručuje právo slobodného rozhodnutia o vlastnej národnosti. Ďalej interpretuje zákaz diskriminácie, zabezpečuje všestranný rozvoj s príslušníkmi iných etnokultúrnych skupín v oblasti kultúry, právo organizovať sa v národnostných združeniach a garantuje aj účasť na riešení záležitostí vlastnej menšiny.¹³⁴ Okrem toho možno podotknúť, že právny poriadok Českej republiky umožňuje prítomným etnickým minoritám šírenie a prijímanie informácií v

¹²⁹ BALVÍN, J., cit. 127, s. 44-46.

¹³⁰ BALVÍN, J., cit. 127, s. 52-53.

¹³¹ BITUŠÍKOVÁ, A., cit. 63, s. 38.

¹³² BITUŠÍKOVÁ, Alexandra. Diverzita. MultiKulti. [online]. Bratislava: 2010, [cit. 2015-08-18]. Dostupný z WWW:<<http://www.multikulti.sk/pojmy/diverzita.html>>.

¹³³ BALVÍN, J., cit. 127, s. 49-51.

¹³⁴ PETRŮV, H., Citlivá místa právní úpravy postavení národnostních menšin v České republice (současný stav, náměty a inspirace), s. 49-51.

ich vlastnom materinskom jazyku,¹³⁵ ako aj vzdelávanie a užívanie mena a priezviska. Prijatím už vyššie spomínaného menšinového zákona č. 273/2001 Sb. o právech príslušníkov národnostných menšín a o zmene niektorých zákonov sa zaviedol nový pojem o národnostných menšinách, ktoré tradične a dlhodobo žijú na území Českej republiky. Uplatnenie a špecifikácia tohto termínu sa však v praxi neuskutočnila.¹³⁶

Možno konštatovať, že politika mesta Praha príslušníkov jednotlivých etnických menšín pokladá za neoddeliteľnú a obohacujúcu súčasť českej väčšinovej spoločnosti. Primárnym cieľom mesta sa stala integrácia jednotlivých minorít do spoločenského života, čím sa jednak usiluje o uchovanie identity, charakteristických znakov a jednak o podporu dobrej samosprávy a integrity občianskeho života, v čom menšiny majú rovnaké právne postavenie.¹³⁷ Vystáva následne otázka, ako reflektujú Slováci a slovenskí Maďari seba samých v tomto metropolitnom meste, s čím úzko môže súvisieť aj ich zotrvanie popri ďalších rozhodujúcich kritériách.

Výsledky sociologického šetrenia medzi príslušníkmi maďarskej menšiny poukázali na to, že miera stabilizácie a spokojnosti v prostredí, v ktorom pôsobia a žijú, sú podmienené faktormi ako: príčiny príchodu, zotrvania a odchodu; začlenenie, resp. adaptácia na nové prostredie; samotný vzťah k prostrediu a k českej majorite; uplatnenie rovnakého postavenia v realite; zohľadnenie práv a záujmov, ako aj politická a spoločenská klíma celkovo.¹³⁸ Tento kvantitatívny výskum sa realizoval na popud *Svazu Maďarov žijúcich v českých zemiach* v roku 1992. Uvedené faktory boli sledované počas celej doby trvania prác v teréne, prostredníctvom aplikácie kvalitatívnych výskumných metód a následne zohľadnené pri spracovaní dizertačnej práce. Analogický výskum v prípade Slovákov sa uskutočnil pomocou *Dokumentáčného a muzeálneho strediska slovenskej menšiny v ČR*, v ktorom hlavné ťažisko predstavovalo vnímanie Slovákov z pohľadu českej majority, znalosť a užívanie slovenského jazyka, ako aj poznatky o slovenskej kultúre, o jednotlivých slovenských združeniach na území Českej republiky a prehľad o politickom dianí na Slovensku.¹³⁹ V porovnaní s prechádzajúcim sociologickým šetrením, odchýlku predstavovalo zistenie názorov aj občanov českej národnosti. Pokusy o podobné prieskumy u príslušníkov oboch etnických skupín sa zaznamenali aj cez kyberpriestor (napr. facebook, virtuálna komunita AED a SvP).

¹³⁵ SKALSKÝ, V., Slovenská národnostná tlač v Prahe a jej podiel na rozvoji kultúry, s. 99.

¹³⁶ Podľa zákona *národnostné menšiny, ktoré tradične a dlhodobo žijú na území Českej republiky* disponujú viacerými právami, než všetci príslušníci národnostných menšín. Medzi tieto práva patria napríklad: používanie materinského jazyka v úradnom styku, aplikácia viacjazyčných názvov a označení, zverejnenie oznámenia o konaní volieb, atď. PETRŮV, H., cit. 134, s. 50-51.

¹³⁷ BALVÍN, J., cit. 127, s. 57.

¹³⁸ SADÍLEK, P., CSÉMY, T., Maďari v České republice, s. 52-61.

¹³⁹ NOSKOVÁ, H., Slovenčina a jej podoba vo vybraných regiónoch Čiech, Moravy a Sliezska, s. 2.

V nadväznosti na politickú reprezentáciu a zohľadnenie práv, závery šetrenia u Maďarov priniesli poznatok o absencii záujmu o túto oblasť, pričom informovanosť ohľadom vlastných politických zoskupení je tiež nepatrná.¹⁴⁰ Zozbieraný empirický materiál rovnako dokladá túto skutočnosť s tým, že tak otázka českej politickej situácie, ako aj zmienka o menšinovom politickom hnutí *Coexistentia*¹⁴¹ neboli spomenuté. Nasledujúce diskurzy podávajú pohľad na pražské prostredie a na väčšinové obyvateľstvo, pričom súčasne prezentujú správu o skúsenostiach z domova. Je potrebné vyzdvihnúť, že skúsenosti podobného charakteru boli zaznamenané iba ojedinele.

*„Život v Prahe je jednoduchší, a je ľahšie tu byť Maďarom ako na Slovensku. Jednoducho postoj ľudí, keď tu hovorím po maďarsky, tak nikto sa nad tým nepozastavuje. Len sa divia, že jej ty vieš po maďarsky a ešte tak dobre, čiže vnímajú to pozitívne a na Slovensku to tak bohužiaľ nie je vždy. Doma rôzne označenia, ktoré nie sú dvojjazyčné, to ma tiež štvie alebo postoj politikov, čo čítam v novinách. Tu nie je potrebné riešiť, že človek akým jazykom hovorí, maďarsky, anglicky, česky alebo slovensky. Nechodím moc mimo Prahy, ale myslím si, že vo všetkých veľkých mestách situácia bude podobná. Podľa môjho názoru v celej Českej republike, pretože Česi na Maďarov sa pozerajú ako na úplne iný národ, nevidia v nich nepriateľov, nepozerajú sa zlomyseľne, čiže nemajú predsudky.“ (M2, 32, **Maďar, IT**)*

*„Ten, kto tu zostane, je to z dôvodu lepších možností a na jednej strane je tu aj jednoduchšie v takom zmysle, že Česi akosi sú otvorenejší voči iným, čiže nie je v nich to bežné vnímanie, že to je Maďar. Avšak nie je to charakteristické pre každého Slováka. Tu v Prahe skutočne sa dá cítiť, že vlastne nie že nás tak prijali, ale že nás uznávajú.“ (Ž7, 31, **Maďarka, asistentka**)*

Záujem Slovákov o politické dianie sa podľa výsledkov výskumu ukázal ako náhodný, pričom prevažoval názor o lepšej hospodárskej situácii a o priaznivejších životných podmienkach v Českej republike. Navyše svoje postavenie vnímali ako rovnocenné s Čechmi.¹⁴² Tento fakt potvrdzujú aj výpovede respondentov, kedy súčasné politické dianie viedlo k úvahám o ekonomických pomeroch jednotlivých regiónov Slovenska.

¹⁴⁰ SADÍLEK, P., CSÉMY, T., cit. 138, s. 58-59.

¹⁴¹ Politické zoskupenie *Coexistentia – Együttélés* reprezentuje, háji a uplatňuje práva národnostných menšín na území Českej republiky.

¹⁴² NOSKOVÁ, H., cit. 139, s. 3.

„Dokonca bi som povedal, že intelektuálni Slováci f Praha pozdvihujú pražské alebo české sebavedomie. Práve svojim sebavedomím a vlastne s takým prenosom tých patriarchálnych názorov spomeňiem svojho priateľa, ktorí robí pre technickú spoločnosť a zarába slušné prachi, kúpil si tu bit za štiri melouni a povzbudzuje pražákov f tom, abi si sami pestovali to mesto, abi viedli občanskú politiku. Jak tu žijeme a jak sme tu spokojní, tak už sa aj angažujeme. (...) Odftedi čo som tu, tak na slovensko pužívam hanlivé slová. Už dávno si robím srandu zo slovenskej politiky: slovenské tango, chvíľu vpred a chvíľu vzad. Lebo noví film to ukázal, od fica do fica, presne ten model štátu kde sa vie že nie je fporiadku a vihovuje to a nikto sa ftom nechce rípať.“ (M11, 40, Slovák, nezamestnaný)

„Jedenást mesiacov som tu a prachi ma sem priviedli, čo iné. Po tom, ako nám zrušili pobočku, začal som hľadať novú prácu. Trenčianský kraj úplne zabité, v braťislave som bol kedysi predtím tri asi pól roka, vrátiť sa mi tam veľmi nechcelo a tie platové podmienki sú oproti prahe dosť mizerné v braťislave a tie životné náklady oveľa viššie. (M5, 36, Slovák, IT)

Lepšia ekonomická situácia a s tým prepojený pracovný trh sa vyskytol vo výpovediach respondentov medzi motivujúcimi činiteľmi, nielen v spojitosti s príchodom do Prahy, ale aj v kontexte zotrvania na území Českej republiky. K súčasným motívom príchodu u oboch minorít možno zaradiť príležitosti, ktoré súvisia s: lepším uplatnením sa na pracovnom trhu; univerzitným vzdelávaním; partnerstvom, t.j. s prítomnosťou partnera alebo partnerky predovšetkým rovnakej národnosti v Prahe. Prítomnosť súrodencov a kamarátov v meste sa ukázala ako ďalší, resp. vedľajší podporujúci a motivujúci činiteľ v oboch cieľových skupinách. Pôsobenie staršieho súrodenca, či kamaráta v Prahe sa stalo nápomocným pri rozhodovaní sa o vysokoškolskom štúdiu, alebo uchádzaní sa o pracovné miesto. Vzťah sa stal stimulom aj pre partnerov pracujúcich a žijúcich mimo Českej republiky, v dvoch rozdielnych štátoch. K spoločnému životu sa pripojila aj potreba nájsť spoločné miesto pre usadenie sa, ktorým sa v konečnom dôsledku stala Praha. Ďalším zriedkavým motívom u príslušníkov maďarskej národnosti bola aj požiadavka osvojenia si slovenského jazyka na komunikačnej úrovni.¹⁴³ Nakoniec pri rozhodovaní, v oboch prípadoch, osobitú úlohu zohrala aj Praha v zmysle skúseností z predchádzajúcich krátkodobých návštev alebo na základe rozprávania osobných zážitkov zo strany starých rodičov, resp. rodičov.

¹⁴³ Osvojenie si slovenského jazyka v českom prostredí sa prejavilo u tých, ktorí tento jazyk pred svojím príchodom neovládali plynule. Východiskom sa stala jazyková podobnosť, jestvujúca medzi slovenským a českým jazykom, ktorá do istej miery bola nápomocná pri jeho nadobudnutí v pražskom prostredí. Napriek tomu na základe zúčastneného pozorovania možno podotknúť, že väčšina slovenských Maďarov hovorí po česky, alebo tzv. „českoslovenčinou“.

Ku kritériám zotrvania na území Českej republiky, či už v hlavnom meste alebo v jeho okolí, patrili: zamestnanie, alebo uplatnenie získaných vedomostí v príslušnom profesijnom odbore; lepšie životné podmienky a s tým spätá pestrá škála možností; rodina, alebo partnerský vzťah. V priebehu úvah o budúcnosti niektorí respondenti sa vyskytovali v tzv. medzi- či prechodnom období, kedy absentovali fixné kritériá k usadeniu sa alebo návratu do rodnej vlasti. Pokračujúci dočasný pobyt v Prahe považovali za adekvátny kompromis medzi osobnou a profesijnou stránkou života. Voľba ďalšieho zahraničia do úvahy prišla iba ojedinelo. Návrat na Slovensko bol relevantný kvôli tamojšej rodine, pretrvávajúcim hlbokým ľudským vzťahom, ako aj kvôli samotnému prostrediu a prírode. U Slovákov sa rodný kraj sporadicky niesol v znamení pocitu bezpečia alebo (lokál)patriotizmu. V ponímaní slovenských Maďarov sa návrat stal nevyhnutnou podmienkou ešte pred dovŕšením školského veku dieťaťa, a to v dôsledku chýbajúcej základnej školy s vyučovacím jazykom maďarským.

3.3 Charakteristika výskumnej vzorky

V súvislosti s vytýčenými cieľovými skupinami je žiaduce na tomto mieste podotknúť, že obe sú na základe štátnej príslušnosti slovenskými občanmi, pričom jedna z nich má postavenie minority. Na margo otázky českého občianstva sa možno zmieniť predovšetkým u tej generácie, ktorá pred vznikom samostatnej Slovenskej republiky už určitý čas žila a pôsobila na terajšom českom území. Relevantnejšia sa však javí odpoveď na otázku: „Prečo som si za cieľovú skupinu pre výskum zvolila Slovákov a Maďarov pochádzajúcich zo Slovenska?“

Vychádzajúc z výskumného terénu, v prípade slovenskej menšiny sa odôvodnenie zakladá na jazykovej príbuznosti (slovenčina a čeština patria do západoslovenskej jazykovej skupiny), pričom táto požiadavka vyplynula z ústrednej výskumnej otázky – „Ako sa prejavuje vzájomná podmienenosť kultúry a priestoru u etnicky a jazykovo príbuzných skupín v rámci strednej Európy?“ – ktorú si kladiem v dizertačnej práci. Zároveň sa tu javí aj spriaznenosť etnická, resp. kultúrna, ktorá sa utvárala, formovala, ale súčasne i menila nielen v období spoločného štátu, ale už aj storočia predtým.¹⁴⁴ Svedčí o tom napr. používanie a udržanie biblickej češtiny v prostredí príslušníkov evanjelického vierovyznania až do štúrovskej generácie, ale aj presadzovanie koncepcie česko-slovenskej spolupatričnosti a slovanskej vzájomnosti.¹⁴⁵ Gabal pri posudzovaní jednotlivých etnických skupín zo strany českej majority, Slovákov zaraďuje do skupiny tzv. príbuzných, pre ktorú je príznačná práve

¹⁴⁴ MÉSZÁROSOVÁ, M., cit. 20, s. 172.

¹⁴⁵ BOTÍK, J., cit. 27, s. 60-61.

kultúrna a jazyková spriaznenosť.¹⁴⁶ Uherek upriamuje pozornosť na to, že výskum Slovákov v pražskom prostredí je náročnejší, nakoľko nevytvárajú priestorovo ohraničené enklávy a splývajú s majoritným obyvateľstvom.¹⁴⁷

V súvislosti s uvedením si spomenutých okolností a využitím vlastných jazykových schopností, som si za druhú cieľovú skupinu zvolila takú menšinu, ktorá ako jediná na území strednej Európy nepatrí do indoeurópskej jazykovej rodiny. Sú to Maďari, konkrétnejšie Maďari žijúci na Slovensku, na ktorých voľba pripadla v dôsledku ich etnickej inakosti a spolunažívania so Slovákmi. Vzhľadom na špecifickosť tejto etnickej skupiny, výsledky získané terénnym výskumom majú poskytnúť komparatívny materiál a zároveň majú prispieť k odpovedi na ďalšiu výskumnú otázku, že urbánny a multikulturálny priestor Prahy zohráva určitú osobitú rolu v prípade vnímania a pociťovania slovensko-maďarských vzťahov.¹⁴⁸

Zastúpenú reprezentatívnu vzorku, s ktorou prieskum a výskum problematiky prebiehal v období 2011-2013, okrem štátneho občianstva (slovenské 56 a české 11) a rozdielnej národnosti (33 respondentov slovenskej a 34 maďarskej) ďalej vymedzuje: vek (medzi 20 a 60 rokov), rodové zastúpenie (33 mužov a 34 žien), podobný socioekonomický status zahŕňajúci vzdelanie (stredoškolské a vysokoškolské) a povolanie (študent a zamestnanec), a napokon konfesijná príslušnosť (38 rímskokatolíkov, 11 kalvínov, 4 evanjelici, 1 gréckokatolík a zvyšok bez vyznania či praktizovania viery). Bližšia špecifikácia praktizovania viery je obsiahnutá v rámci analýzy kategórie náboženstva.

V súlade s vytýčenými hypotézami práce som pristúpila aj k ohraničeniu vekového rozhrania cieľových skupín. Keďže záujem o verifikáciu neviazanosti kultúry a funkcie priestoru ako média sa zameriaval na súčasnosť, poznatky zo strany jednotlivcov nad 60 rokov boli ponímané ako menej relevantné. Tento úsudok sa opieral aj o skúsenosti z terénu, kedy som pomocou kompletnej participácie v kruhu tejto vekovej kategórie nadobudla poznatky o preferovaní námetov z histórie, kultúrneho dedičstva, zvykoslovia a pod. Pri výbere udalostí, kde sa očakávala prevaha staršej generácie, som primárne vychádzala z osoby organizátorov, resp. usporiadateľov, ako aj z toho, na ktorú cieľovú skupinu sa príležitosť zameriava a chce ju osloviť. V konečnom dôsledku aj chýbajúce empirické poznatky v kruhu mladej a ekonomicky produktívnej generácie prispeli k zúženiu vekového rozhrania respondentov na výskum.

¹⁴⁶ GABAL, I., *Etnické klima české společnosti*, s. 77.

¹⁴⁷ UHEREK, Z., *Antropologické pohľady na problematiku Slovákov v Českej republike a Čechů a Moravanů na Slovensku*, s. 18-20.

¹⁴⁸ MÉSZÁROSOVÁ, M., cit. 20, s. 173.

4 Väzba priestoru a kultúry

Z hľadiska obsahovej členitosti kapitola pojednáva o tých zložkách etnickej identity, ktoré v pražskom prostredí boli ponímané ako najrelevantnejšie a patrili k najčastejšie sa vyskytujúcim v rámci oboch vybraných skupín. V diskurzoch zachytené postoje, významy, predstavy a očakávania sa bezprostredne sústredili okolo troch veľkých tematických kategórií:

- materinský jazyk, ktorý približuje aj otázku česko-slovenskej jazykovej príbuznosti, resp. podobnosti;
- etnické vedomie, ktoré reprezentuje spoločný pôvod a historické osudy, ďalej etnickú príslušnosť, ako aj etnické stereotypy a hodnotiace postoje;
- a nakoniec náboženstvo, s dôrazom na pripísanú hodnotu tak komunitě praktizujúcich veriacich, ako aj osobe cirkevného hodnostára, t.j. kňaza.

Možno konštatovať, že uvedené kategórie ponúkajú najpríznačnejšie atribúty, prostredníctvom ktorých sa overuje hypotéza a vytýčená väzba práce. Vo výpovediach sa okrem toho objavili aj odkazy na charakteristickú gastronómiu Slovákov a Maďarov, ďalej zmienky o významných štátnych a cirkevných sviatkoch a v menšej miere aj o príslušnej kultúre¹⁴⁹ cieľových skupín. Skôr než pristúpim k interpretácii vyššie uvedených tematických kategórií pomocou vybraných diskurzov a príbehov, za obohacujúcu náležitosť problematiky práce považujem stručné uvedenie základných faktov, ktoré sa týkajú spoločne obývaného stredoeurópskeho priestoru.

S prihliadnutím na územie strednej Európy, kde stáročia spolunažívali, ale aj v súčasnosti koexistujú rozdielne etnické skupiny, vynorila sa relevantná podotázka „Aké postavenie bude mať stredná Európa v kontexte vytýčenej a sledovanej recipročnej relácie?“ Významný dôraz možno klásť na osobitný historický, kultúrny, etnický, religiózny a vlastný imanentný vývoj tohto priestoru. Navyše popri charakteristickej jazykovej, kultúrnej a náboženskej heterogénnosti, podľa Kiliánovej územie strednej Európy predstavuje samostatný kultúrny región, ktorého kultúrny štýl pôsobil ako jednotiaci rámec nad kultúrnymi znakmi jednotlivých etnických a konfesiónálnych skupín. Tento jednotiaci charakter, resp. kultúrna jednota stredoeurópskeho územia bola čiastočne spätá aj kedysi reálne existujúcou vládou jedného panovníckeho rodu, resp. s preferovaním scelovania

¹⁴⁹ Pojem *kultúra* bola oslovenými respondentmi chápaná či už v podobe materiálneho (napr. divadlo, hudba, výtvarné a literárne umenie, strava, odev) a nemateriálneho produktu (tradícia, ľudovosť, zvyky), alebo v zmysle prejavov zmýšľania, komunikácie, jazyku, ako aj vzorov správania sa a povahových vlastností.

rozmanitých oblastí do jedného štátu.¹⁵⁰ Tendencie a úsilia vytvoriť celok viedli k stretu a ku konfrontácii jestvujúcich heterogénnych javov. Tie na jednej strane zachovali, resp. spôsobili odlišnosť, na strane druhej utvorili jednotu, alebo dali podnet na formovanie nového zoskupenia.¹⁵¹ Frolec upriamil pozornosť aj na princíp neustálej zmeny, ktorej binárna väzba rôznorodý – rovnaký bude vždy vystavená.¹⁵² Pozoruhodnou sa stáva aj tá skutočnosť, že príliš časté zmeny štátnych hraníc strednej a východnej Európy spôsobovali neistotu v kontexte identifikácie tých etníc, ktoré na jej území žili. Práve kultúrna a národná hranica sa v tomto smere javila viac vierohodnejšia, následkom čoho vyplnila rámec ľudskej potreby identifikácie.¹⁵³

Vo vzťahu k stredoeurópskemu priestoru sa takisto uvádza fakt geografickej podmienenosti česko-slovensko-maďarských interetnických vzťahov, ktorá vyplýva zo zemepisnej polohy nami pojednávanej oblasti.¹⁵⁴ Otvorenosť a prechodnosť strednej Európy tak v zmysle geografického, ako aj kultúrneho,¹⁵⁵ mala svoju nezastupiteľnú úlohu v priebehu etnokultúrneho vývoja Maďarov, Slovákov i Čechov. Ako sa v súčasnej dobe javia tieto interetnické kontakty vo vybranej metropole Českej republiky, nám napovedia nasledujúce tematické kategórie.

4.1 Kategórie

Vybrané príbehy, predstavené v podobe koherentného úseku textov a ich významový rámec zobrazený pomocou diagramov, poskytujú platformu na uchopenie a porozumenie zaznamenaných atribútov etnicity a etnickej identity. Účelom partikulárneho výberu textov nie je zámerná selekcia a skreslenie nadobudnutých empirických poznatkov, ale výstižná prezentácia hlavných kategórií s dočasne pripísanými hodnotami. K tomuto prístupu ma nasmerovalo navyše zistenie, že vzniknuté spojenia v sebe sústreďujú nielen manifestované prvky, ale súčasne aj latentné a ich odhalenie vyžaduje určitý potenciál tak z pozície výskumníka, ako aj samotného aktéra. Zo strany bádateľa nejde o neadekvátnu kvalifikovanosť, ale o tú skutočnosť, že k uvedomeniu niektorých skrytých prvkov môže dôjsť až s určitým časovým odstupom a to v priebehu príležitosti, kedy sa daný prvok

¹⁵⁰ KILIÁNOVÁ, G., *Etnicita, kultúra a hranice. Prípad strednej Európy*, s. 45-49.

¹⁵¹ Ako príklad možno uviesť vznik dvojitej identity, dvoj- či trojjazyčnosť, ako aj multikulturalizmus v prípade zmiešaných oblastí. KILIÁNOVÁ, G., cit. 150, s. 49.

¹⁵² FROLEC, V., *O povaze kulturní tradice Čechů, Slováků a Maďarů*, s. 19.

¹⁵³ BINDORFFER, GY., *Határon innen – határon túl. Etnikai határok, határfenntartás, interetnikus kapcsolatok*, s. 33.

¹⁵⁴ V rámci tejto podmienenosti Frolec vymenováva dôležité geografické činitele, ktorým pripisuje aj kultúrne funkcie a medzi ktoré zaraďuje Panónsku panvu a Karpaty. FROLEC, V., cit. 152, s. 17.

¹⁵⁵ FROLEC, V., *Kulturní prostor střední a jihovýchodní Evropy: dimenze lidové kultury*, s. 12.

z pozície aktéra vedome uskutoční. Väčšia sila a viditeľnosť sa popritom prisudzuje tomu prvku, u ktorého nastane aj pomenovanie v jazyku jednotlivca. Ako aj Tuan uvádza: „Pomenovanie predstavuje silu - tvorivú silu, s ktorou niečo začne existovať, z neviditeľného sa stane viditeľné a dodá veciam určitý charakter.“¹⁵⁶ Navyše reláciu zložiek manifestovaný a latentný, resp. explicitný a implicitný možno prirovnať k vedecky podloženému rozlíšeniu kultúry na zjavnú a skrytú. Kým skrytá sa stáva „tichým jazykom“ ľudskej skúsenosti a v sebe zhromažďuje nevedomé reakcie, tak zjavná je uvedomovaná a jasne realizovaná.¹⁵⁷ Ktoré vlastnosti a významy boli pomenované a priradené k najdominantnejšiemu spojovaciemu článku, t.j. materinskému jazyku v českom prostredí, sa dozvieme z nasledujúcej analýzy. Táto analýza má dve podoby a v práci sprevádzajú všetky stanovené tematické kategórie. Prvá na základe ukážky odcitovaného, alebo prerozprávaného príbehu jedného člena slovenskej a maďarskej minority, predstaví dočasne vytvorený ucelený význam vo vzťahu k danej kategórii, pomocou diagramového zobrazenia.¹⁵⁸ Druhá podoba analýzy je založená na písanom prejave, resp. charakteristike významu, ktorá bude ilustrovaná názornými výpoveďami respondentov.

4.1.1 Materinský jazyk: Podľa reči poznáš človeka

Príslovie, ktoré hovorí: „*Vtáka poznáš po perí a človeka po reči*“ nás konfrontuje s charakterom človeka na základe jeho jazykového prejavu. Popri základnej komunikačnej funkcii, prostredníctvom jazyka človek nielenže pripisuje význam okolitému svetu, ale zároveň sa podieľa na tvorbe a na udržiavaní tejto myšlienkovvej kvality.¹⁵⁹ Jazyk nie je len reprezentáciou sveta, ale takisto podporuje chápanie a následne kategorizáciu získaných informácií a skúseností v danom kontexte. Vedci venujúci sa jazykovede, alebo lingvistickej antropológii kladú dôraz na to, aby sa o jazyku zmysľalo ako o súčasť kultúry a nie oddelene, čo úzko súvisí aj s jeho dočasným charakterom a jeho prestupovaním do všetkých ostatných

¹⁵⁶ CRESSWELL, T., *Place: A Short Introduction*, s. 98.

¹⁵⁷ HORÁKOVÁ, H., cit. 28, s. 95-96.

¹⁵⁸ Vyobrazenie, resp. vizualizácia významu vychádza z elementárnej myšlienky tzv. *word cloud* či *slovný oblak*, ktorý zastúpené slová v texte usporiada vo zvolenom poradí (napr. horizontálne, vertikálne, náhodne, podľa počtu a pod.), pričom to najfrekvencovanejšie a najdôležitejšie bude vždy vynikať veľkosťou písma vedľa ostatných. V prípade dizertačnej práce tento spôsob vizualizácie bol modifikovaný a ku komunikácii významového celku sa stanovili nasledujúce kritéria: 1) hlavné kategórie práce predstavujú najčastejšie sa vyskytujúce slová; 2) veľkosť ďalších výrazov je určená na základe kontextovej následnosti, t.j. tretie slovo v poradí bude menšie od tej pomenovanej jednotky, ktorá priamo nasledovala hlavnú kategóriu a viedla k produkcii ďalšieho tretieho výrazu; 3) vzťah medzi jednotlivými slovami je znázornený šípkami vyjadrujúce vzájomné prepojenie. Posledné siedme zobrazenie je výnimkou, keďže na základe princípu slovného oblaku sa uskutoční podanie ľubovoľnej kombinácie tých kľúčových prvkov, ktoré v priebehu terénneho výskumu a analýzy jednotlivých kategórií sa javili ako najpodstatnejšie.

¹⁵⁹ TUAN, Yi-Fu, *Language and the Making of Place: A Narrative-Descriptive Approach*, s. 694.

systemov v rámci kultúry.¹⁶⁰ Tužinská uvádza, že „kultúrny význam slov je komunikovaný nepriamo“, čo poukazuje na nepostrádateľnú funkciu kontextu a neverbálnych jazykových prejavov.¹⁶¹

Pri kontextovom poznávaní, t.j. vyvodzovaní súčasného významu slov ako napríklad jazyk a kultúra je v prvom rade nutné pristúpiť k ich umiestneniu do toho systému, v ktorom príslušná skupina pôsobí a až následne ich interpretovať z konkrétneho prostredia, kde sa ich výskyt zaznamenal.¹⁶² Inými slovami, kontextualizácia jazyka je závislá od jeho rozmanitého pôsobenia v odlišných prostrediach a od jeho časovo relevantného zastúpenia u jednotlivých členov society.¹⁶³ Lingvistickí antropológovia k ozrejmieniu podmienenosti komunikácie kontextom si zvolili perspektívu odovzdávanej správy. Práve prostredníctvom kontextu sa k jedincovi dostáva odkaz, na základe ktorého dokáže pocítiť a pre seba si určiť tie zložky etnickej identity, ktoré sa môžu dostať do popredia a do stavu operatívosti, pričom paralelne si vytvorí aj následné konzekvencie a očakávania z danej udalosti.¹⁶⁴ Navyše je potrebné počítať aj s koreláciou ďalších fenoménov (zjavných a skrytých), spomedzi ktorých možno spomenúť: priestor (historický, geografický, sociálny, virtuálny), čas, účastníkov, neverbálne a mimojazykové vplyvy a pod.¹⁶⁵ V tejto súvislosti Pokorný uvádza ďalšie vonkajšie faktory, ako sociálny status a ciele respondenta.¹⁶⁶ Nemožno prehliadnuť ani tie očakávania a životné skúsenosti, ktoré ovplyvňujú vedomie a vnímanie¹⁶⁷ jedinca a zasahujú aj do konštruovania obrazu ohľadom cieľovej krajiny a o jej majoritnej spoločnosti. Možno konštatovať, že uvedené vstupy a očakávania tvoria integrálnu súčasť každého človeka a ich skutočná výpovedná hodnota, resp. autenticita sa posilní, pokiaľ bude prejavovaná a zachovaná v pôvodnom jazyku.

Pri analýze jazyka sa do úvahy brala aj zmena prostredia a interetnických kontaktov, ktoré sa podieľajú na pretváraní a modifikovaní samotných atribútov etnicity a etnickej identity. Podobne proces socializácie zohráva nezastupiteľnú úlohu pri osvojovaní si jazyka, ako aj pravidiel na rozlíšenie príslušníkov vlastných a iných skupín.¹⁶⁸ Prostredie, v ktorom sa jednotliviec nachádzal ako člen lokálneho spoločenstva sa najviac odráža na jeho jazykovom

¹⁶⁰ DURANTI, A., *Linguistic Anthropology*, s. 336-337.

¹⁶¹ TUŽINSKÁ, H., *Otázky opisu a prekladu. Využitie poznatkov antropológie a etnografie vo vedení a tlmočení interview s imigrantmi*, s. 58.

¹⁶² BLOMMAERT, J., *Discourse. A Critical Introduction*, s. 8.

¹⁶³ BLOMMAERT, J., cit. 162, s. 14.

¹⁶⁴ BINDORFFER, Gy., cit. 153, s. 37.

¹⁶⁵ TUŽINSKÁ, H., cit. 161, s. 52-58.

¹⁶⁶ POKORNÝ, J., *Lingvistická antropológie: jazyk, mysl a kultura*, s. 303.

¹⁶⁷ TUŽINSKÁ, H., cit. 161, s. 62.

¹⁶⁸ JONÁŠ, J., *Kognitívny prístup pri skúmaní etnickej identity*, s. 84.

prejave.¹⁶⁹ Vyplynulo to aj z výsledkov získaných výskumom, že skúsenosti z predchádzajúcich prostredí (napr. domáce, zahraničné, urbánne, vidiecke, jedno- alebo dvojjazyčné, menšinové či multikultúrne) majú vplyv napríklad na rôznorodé chápanie a vyjadrenie názoru o kultúrnej a jazykovej príbuznosti Čechov a Slovákov. O tejto skutočnosti bude bližšie pojednávať podkapitola: „Sme rovnaký druh vtáka, ale s rôznym perím“.

Popri uvedených všeobecne platných teoretických a vedeckých poznatkoch o jazyku a pri práci s týmto atribútom etnicity je navyše vhodné poznamenať, že nejestvuje taký jazyk, ktorý by bol významovo jednotný pre všetkých členov určitej society.¹⁷⁰ Analogicky je na tom aj každý zaregistrovaný význam, alebo postoj zaujatý napríklad voči materinskému jazyku, ktorý sa v prvom rade viaže k jednotlivcovi, a nie na celú etnokultúrnu skupinu. Produkcia, ako aj zmena či obmena významového celku sa odohráva pri každej osobnej a spoločenskej interakcii, na ktorej sa človek ako tvorca výrazu zúčastňuje. K jeho utváraniu pristupuje v priebehu vyjadrenia seba samého, pri konzumácii alebo privlastnení kultúrnych náležitostí, ako aj pri ich inkorporácii a integrácii do každodenného života, čím vytvára platformu pre vznik hodnoty alebo významu. K metódam reprezentácie takto utvorených významov patria nielen slová, ale aj príbehy, obrazy, pridané emócie a hodnoty, vrátane spôsobov kategorizácie a konceptualizácie.¹⁷¹ Na reflektovanie týchto metód poslúžia nižšie znázornené príbehy z osobného života a to v podobe diagramov.

„Začnem prácou, tam nie sú žiadni slováci lebo v štátnej správe ich tam veľa nebude. Tam sú všetko češi a s tými zásadne hovorím po česki lebo považujem to za profesionálnejšie, druhá vec že mi to pomáha oddelovať prácu od súkromného života a viem, že to spomaluje mojich kolegov keď hovorím slovenski. Síce mi budú rozumieť všetko ale mám tú skúsenosť, že to ich spomalí že začnú rozmišľať nad slovami. Prosťe človek sa zastaví nad niektorými slovami. Mimo práce hovorím slovenski, lebo mi je to bližšie, myslím si že som sama sebou keď hovorím slovenski. (...)Všetka moja potreba po slovenski hovoriť, rozprávať a počúvať ja som naplnená s tým, že som často f kontakté s tými slováckmi, známými. Mňa to celkom stačí. Tá potreba čítať slovenski skôr je to, že chcela bi som sa niečo dozvedieť o tej modernej histórii, pretože tú modernú slovenskú a československú históriu som sa poriadne neučila, strednú

¹⁶⁹ TUŽINSKÁ, H., cit. 161, s. 71.

¹⁷⁰ TUŽINSKÁ, H., cit. 161, s. 23.

¹⁷¹ HALL, S., Representation: Cultural Representations and signifying Practices, s. 3.

školu som študovala vo francúzsku a na viške sme tiež nepreberali isté veci, takže asi f tom mám medzeru a snažím sa to naplniť.“

Diagram č. 1.: Relevancia jazyka z pozície Slovenky (Ž1, 26, štátna správa)

K uvedenej ukážke je potrebné poznamenať, že okrem pocitového zážitku byť sám, resp. sama sebou, prítomnosť a využitie slovenského jazyka v komunikácii uspokojuje aj potrebu kontaktu s ním v písomnej podobe. Iba ojedinelo sa ukázala snaha vyhľadať a uprednostniť publikáciu v slovenskom preklade.

„Ja hovorím slovenski, to som už vravel a už zo zásadi viacmeňej a taktiež a pokiaľ si kupujem knihi, alebo dostávam knihi ako darčeki, tak vždi sa snažím abi bola po slovenski pokiaľ je to možné. To je môj jazik a chcem ňím rozprávať a v ňom čítať. Napríklad niečo ňemám v originále, okrem angličtini nič ňie som schopní čítať v originále, tak hľadám slovenskí preklad automaticki a potom keď ňie je, tak teda môže biť aj čeština.“ (M13, 25, Slovák, študent)

Prejavenie sa vo vlastnej reči neznamená len samotný pocit naplnenia, sebauvedomenia či ľahší, resp. bezprostrednejší spôsob vyjadrenia sa. Paralelne súvisí aj s vierohodným podaním skutočnej vypovedacej hodnoty nejakej udalosti, príbehu, emócie, potreby a pod. Niektorí respondenti imanentnú krásu svojho materinského jazyka zachytili až po príchode do iného jazykového prostredia. Konkrétne táto skutočnosť nastala pri konfrontácii vytýčeného cieľa uplatniť jazyk majority v každodennej komunikácii, s reálnou možnosťou naďalej používať materský jazyk mimo domova.

„Je zaujímavé, že keď doma hovorím o niečom českom a pražskom, tak sa mi staže že prejde do češtiny, lebo v češtine tá pointa toho príbehu vychádza oveľa lepšie. Pri rozhovoroch z ľuďmi napríklad aj f tomto klube, v prahe s pražákmi používam češtinu tým, že som sa ju naučil používať celkom slušne a keď potrebujem niečo povedať absolútne rýchlo alebo sa to týka slovenska, tak prirodzene prepnem na slovenčinu. Niektoré vtipy sa dajú povedať iba v slovenčine a niektoré ftipy iba v češtine.“ (M11, 40, Slovák, nezamestnaný)

„Ako som sa vrátila z anglicka prišla som sem s tým, že budem hovoriť po česki a oni mi potom povedali že môžem po slovenski a ja som bola strašne šťastná, pretože ja som si to uvedomovala až f tej chvíli, že aké krásne je používať svoj jazyk d'ennod'enne. To bola veľká víhoda pre mňa.“ (Ž4, 31, Slovenka, špecialistka nákupu)

Navzdory tomu, že slovenčina vo väčšine prípadov vedie k efektívnej forme komunikácie a k dorozumeniu sa s osobami českej štátnej príslušnosti, používanie úradného jazyka majority nadobúda trvalú pozíciu a platnosť po rozhodnutí Slovákov zotrvať v Českej republike na dobu vopred neohraničenú. Vyslovenie tohto názoru súvisí aj s výhodami, ktoré vyplývajú z aktívneho využívania českého jazyka tak v rámci profesie, ako aj v prípade sociálnej interakcie.

„Ja rozprávam česki s českmi, zo slovákmí slovenski, občas keď už toho rozprávam veľa česki a keď prídem domov tak mi neprídu na um slovenské slová, ale celý život som čítala v češtine, za komunizmu tie knihy vychádzali hodne v češtine, takže ja som to pochopenie toho jazyka nemala problém. Ja si prosťe myslím, že ten človek tam kde je bi sa mal naučiť ten jazyk, tak najlepšie ako len vie. Ja som zástanca toho, že bi zme to mali prosťe, pretože čím viac jazykov vieš, tým si človekom. Aj f tých českách prosťe tí ľudia na slovákov nereagujú stále pozitívne a už keď zme tu, tak si myslím, že bi zme to mali skúsiť.“ (Ž16, 42, Slovenka, vedúca oddelenia)

„Ako som prišla hovorím slovenski a mne sa zdá, keď hovorím česki, tak hrozne to znie groteskne. Čiže fšetci sa museli naučiť, ja som im povedala jednoducho, budem hovoriť po slovenski a ak bi sťe mi niekto nerozumel, tak vám to preložím do češtiny. Ale češi sa skôr prispôsobili mojej slovenčine, pretože im je to taká raritka trošku. A do dnešného dňa fšaďe hovorím po slovenski. Ňezdá sa mi to prirodzené a ja tu nechcem tuna na dôchodok biť.“ (Ž20, 50, Slovenka, laborantka)

Výsledky terénneho výskumu ukázali, že v menšej miere slovenský jazyk spôsobuje ťažkosti v mladej generácii pod 25 rokov veku, ktorá mu nerozumie a núti ich klásť doplňujúce a upresňujúce otázky. Za najčastejšiu príčinu sa v tejto súvislosti pokladajú odlišné možnosti a intenzita kontaktu so slovenským jazykom, najmä v priebehu socializácie. Rovnaký názor zdieľajú aj Maďari zo Slovenska, ktorí češtinu uprednostňujú pred slovenčinou v každodennej komunikácii a má predovšetkým účelový charakter.

„Integrácia do spoločnosti prebiehala ľahšie, keďže už som tu mal brata. Už v čase môjho príchodu mal som tu pár známych, ktorí končili školu v Košiciach. Aj moji spolubývajúci na izbe boli celkom normálni, s tým neboli žiadne problémy. Prácou ako takou, na začiatku sú vždy nejaké ťažkosti. Po česky som moc nevedel, len trochu po slovensky a teda tých pár slov, čo sa na mňa nalepilo z tej češtiny. Na začiatku som hovoril po slovensky, potom mi začali na um prichádzať aj české slová, ktoré som uplatnil pri konverzácii s Čechmi. Lebo s Čechmi radšej po česky a u mňa nebolo to ako v prípade mnohých Slovákov, že vedia po slovensky a ten svoj jazyk používali kontinuálne aj po príchode do Českej republiky. Čo som vedel po česky, tak som povedal v češtine, čo nie, to v slovenčine. (...) Tá čeština ma neoslovila, predovšetkým nedokázal som sa premôcť, čo sa týka návštevy divadla. Čítať som začal po česky, ale po pár prečítaných publikáciách som sa rozhodol radšej čítať po anglicky. Predsa to nie je maďarčina. U človeka tá literatúra a kultúra je najbližšia v jeho materinskom jazyku, a nie v cudzej reči. Jednak na pocitovej báze a jednak človek potrebuje veľa praxe k tomu, aby sa dokázal vyjadriť tak, aby ho v tom cudzom jazyku skutočne pochopili. Celkove vlastné city a to čo číta, spôsob rozmýšľania nie je také jednoduché dať najavo v inom jazyku, ako vo vlastnom.“

Diagram č. 2.: Relevancia jazyka z pozície Maďara (M18, 31, programátor)

Jazyk, ako jeden z etnoidentifikačných znakov, u slovenských Maďarov sa prejavil pri uvažovaní, resp. v kontexte rozmýšľania, ďalej pri počtových úkonoch a vyjadrení viery. Maďarský jazyk v podobe dialektu sa nachádzal v pozícii nevyhnutného prostriedku na dorozumievanie, ale najmä zdieľania si prejavov v citovej oblasti.¹⁷² K jeho udržiavaniu prispieva nielen prítomnosť komunity, ale aj maďarské televízne kanály a už v príslušnej kapitole zmienené inštitúcie. Na pestovanie jazyka má takisto vplyv aj kladný prístup, pozitívne hodnotenie a nepretržitý dopyt o aktívne uplatnenie maďarského jazyka najmä v ekonomickej sfére, ako aj bezprostredné prijatie tohto jazyka českou majoritou.

„Moja znalosť českého jazyka nie je až na takej vysokej úrovni. Z tohto dôvodu radšej hovorím po slovensky, okrem toho aj môj priateľ je Slovák a doma komunikujeme v slovenčine, hoci sa tiež postupne učí po maďarsky. Maďarčinu ale rozhodne používam, lebo ešte stále po maďarsky rozmýšľam a to sa nedá zmeniť. Niekedy je veľmi ťažké pre mňa sa správne vyjadriť po slovensky, lebo bohatstvo maďarského jazyka je také obrovské, že niektoré slová len tak sa nedajú opísať. S mojimi kamarátmi hovorím po maďarsky, ale mám aj českých známych a tak s nimi po česky, slovensky a považujem sa za šťastného človeka, pretože aj v zamestnaní som mohla uplatniť svoje jazykové kompetencie v materinskom jazyku. Vždy som komunikovala s maďarskými obchodnými partnermi.“ (Ž10, 38, Maďarka, nezamestnaná)

¹⁷² MÉSZÁROSOVÁ, M., cit. 20, s. 177.

„Chodíme aj do katolíckeho kostola, avšak naša rodina je skôr ekumenická a predsa počuť slovo Pána v maďarčine je iné, než v češtine. Nemám nič proti českému jazyku, ja zavítam aj na českú omšu dvakrát za deň, ale nedá mi ten pocit domova, ktorý ja potrebujem. Obávam sa, že až tu som sa stal viac veriacim. Ale keď som bol aj doma a navštívil nedeľňajšiu omšu alebo bohoslužbu, tak to bolo po maďarsky, lebo mňa na slovenskú nikto nemohol dostať. Úprimne sa priznám, že sa neviem modliť ani po česky, ani po slovensky.“
(M13, 33, Maďar, vedúci smeny)

„Ešte som nemala ani tridsať rokov, keď sme založili rodinu a veľmi dlho som v sebe niesla ten pocit, že som Maďarka a tak sa budem stretávať s Maďarmi. Lebo pokiaľ som Maďar a navyše ešte po maďarsky hovoríme tak predsa k nim patrím, tak to je spojovacím článkom medzi nami. Toto úplne stačilo k tomu, aby som sa s niekým stretla, ktorý mimochodom bol úplne iný a nesympatický, ale boli sme Maďari a tak sme sa stretli.“ **(Ž20, 41, Maďarka, právnička)**

Uvedené príbehy z osobného života dovoľujú konštatovanie, že vzťah k materinskému jazyku v skúmanom metropolitnom meste sa vyvinul aj kvôli synkretizmu jazyka, ktorý je najviac citelný v prípade slovenčiny, a to v dôsledku preferovania majoritného jazyka voči rovesníkom a mladej generácii. I keď slovenskí Maďari v každodennom styku s Čechmi používajú český, alebo tzv. „československý“ jazyk, ich vzťah k „vlastnej maďarčine“ je manifestáciou inakosti nielen na báze jazykovej, ale aj na báze etnického vedomia.¹⁷³

4.1.1.1 Jazyková (ne)podobnosť: Sme rovnaký druh vtáka, ale s rôznym perím

Tematika jazykovej a kultúrnej, resp. etnickej spriaznenosti tvorila koherentnú súčasť tých otázok, ktoré sa zamerali na Prahu ako na mesto, ďalej na vnímanie prítomnosti slovenskej menšiny a na používanie materinského jazyka v rozličných sociálnych priestoroch metropoly. Z pozície Maďarov táto problematika bola sledovaná pri opísaní začiatkov v Prahe, ako aj pri vymenovaní a porovnaní ovládaných jazykov a uvedení motivujúcich činiteľov s príchodom do cieľovej krajiny.

V nadväznosti na uvedené oporné otázky sa v priebehu terénneho výskumu zistilo, že časovo dlhší pobyt v zahraničí – najmä v jazykovo menej známom prostredí – mal rozhodujúci vplyv na kladné vnímanie kultúrnej a jazykovej príbuznosti. Pobyt v niektorej cudzojazyčnej krajine (napríklad vo Veľkej Británii, Nemecku, Francúzsku a v Argentíne)

¹⁷³ MÉSZÁROSOVÁ, M., cit. 20, s. 177.

ešte bezprostredne pred príchodom do Prahy, sa u dotýčnych príslušníkov slovenskej menšiny premietol do stavu nachádzania viaceru podobností, než rozdielov voči jednotlivcom s českou národnosťou. Primárnou príčinou bola výraznejšia odlišnosť, a to nielen v zmysle jazykovom, ale aj kultúrnom, ktorú pociťovali v priebehu svojho pôsobenia v danom štáte.

„Ja si myslím, že je to fakt ten jazik. Napríklad tím, že som bola v nemecku a tam nerozumieš ľuďom okolo teba, pretože po nemecku som neveredela ani fñ. Tu im rozumieš, ríchlejšie reaguješ na veci, pretože vieš, čo sa okolo teba d'je a nie si izolovaní od toho sveta okolo teba. Myslím si, že to ako nejakím spôsobom hodne ofplivnilo to moje rozhodnutie. Bolo to síce zahraňičie (poznámka autorky: Praha), ale niekde, kde som sa cítila fpodstat'e skoro ako doma. Nebolo to úplne ako mimo.“ (Ž19, 31, Slovenka, slobodná umelkyňa)

„Mne prid'e, že v českom prostredí robiť spolok, že je to úplne o ničom, že minulosť československa bola tak jakobi spjatá tie roki a storočia, že je to trošku iné, ako robiť spolok v argentíne, kde som tiež tých slovákov vid'ela, ale tam tá kultúra je fakt iná, kde ten spolok má akobi inú ší'avu, ale tuna mi to prišlo také smiešné. Pretože každý slovák rozumie tej českej omši a večšina čechov rozumie tej slovenskej, že jo. Tak možno, že asi tiež nostalgia za jazikom, ale ja mám skúsenosťi, že večšina slovákov tu aj tak rozpráva po slovenski, takže ňeviem.“ (Ž16, 42, Slovenka, vedúca oddelenia)

V kontinuálnom používaní slovenského jazyka v rámci pražského prostredia je prítomná nielen obojstranná schopnosť porozumieť jazyk toho druhého, ale zároveň aj fenomén dočasnosti. Tento stav bol badateľný v tzv. dočasnom zotrvaní v Prahe, a to konkrétne v podobe prechodného bydliska. V priebehu trvania prechodného pobytu Slováci zachovali používanie vlastného materského jazyka až do okamihu, kým nenastala zmena, resp. prehodnotenie rozhodnutia. V diskurzoch niektorých respondentov sa zdôraznil aj multikultúrny ráz hlavného mesta, čomu možno pripísať absenciu okamžitej potreby sa prispôbiť jazyku väčšiny.

„Poviem to skôr naopak, češtinu používam víhradne f potravínách, u čiňana ktorí ňevie ani po česki, na ňeho slovenčinu radšej ňeskúšam. Slovenčinu používam najviac, aj v práci, aj dokumentáciu píšem po slovenski. F podstat'e na slovensku mám rodinu, manželku a deti, fpraha mám priateľov, spoločenské vižitie, mám to rozd'elené teraz.“ (M5, 36, Slovák, IT)

„Ja som fpodstaťe prišiel do prahi, kd'e som ved'el, že sa hovori rôznými jazikmi. Ked' už id'eš do českých bud'ejovíc, tak možno nad tím viac rozmíšláš, či začneš hovoriť možno po česki, ale tu ked' vieš, že tu je viac tých národností, tak nemusíš sa hñed' prirodzene asimilovať do ich fšetkých tých jazikov a správaňiu úplne.“ (M29, 30, Slovák, pracuje v športovom priemysle)

Absencia jazykovej rozdielnosti sa okrem toho prejavila aj v kontexte nevnímania a nerozlišovania českého a slovenského jazyka, pokiaľ nastane ich praktizovanie pri čítaní, alebo sledovaní či počúvaní televíznych a rozhlasových relácií. Prejav jazykovej podobnosti možno badať aj vo výbere cieľovej krajiny, kedy v prípade neznalosti svetových jazykov Česká republika sa dostala medzi primárne vytúžené krajiny v zmysle začatia nového života.

„Pre mňa je aj problém rozlíšiť, kebi som počula niečo ñejaké visielanie a vzápeti bi sa ma opítala či to bolo v slovenčine alebo v češtine, ñebud'em ti ved'ieť odpovedať. Aj knížku prečítam a či sa ma spítaš či bola slovenská alebo česká a ked' sa na to ñezameriam vedome, tak si to ñebud'em pametať.“ (Ž2, 46, Slovenka, štátna správa)

„Ja mám asi polovociu rod'ini f prahе. Mám tu tri sesterñice s rod'inami, řetu s rod'inou, takže som tu bol viackrát ako f prahе a celkom sa mi tu páčilo. Iné zahrañičie som zatiaľ ñevolil, pretože ešře ñeviem až tak dobre po anglicki zaprvé a toto mi pripadalo, že sú to dosť príbuzné jaziki, takže ñebud'e s tím problém.“ (M23, 46, Slovák, správca galérie)

Predstavená téma podkapitoly bola poznamenaná aj s protichodnými názormi. Inými slovami, poňatie odlišnosti medzi Čechmi a Slovákmi existovalo u tých členov slovenskej pražskej komunity, ktorí pred príchodom zo Slovenska si uvedomili a verbálne vyzdvihli obdobie bývalého spoločného československého štátu. Túto skupinu na začiatku tvorili dva tábory, ktoré sa v konečnom dôsledku zjednotili v zmysle jednotne zdieľaného názoru o jazykovo-kultúrnej rozdielnosti. Prvá časť tejto skupiny od začiatku Českú republiku – ako svoju cieľovú krajinu – považovala za cudzinu a k ceste vedomej adaptácie pristupovali otvorene a zmierene. Jej druhá polovica zas pokladala Prahu za domovinu, bez jestvovania rozdielov. K takýmto názorom a pocitom ich spočiatku smerovali dva fakty: veľké zastúpenie Slovákov v Prahe a historicky daná jazykovo-kultúrna príbuznosť. Na základe viac než ročného pobytu a nadobudnutých skúsenostiach prostredníctvom interakcie s Čechmi, spočiatku zastávaný postoj o podobnosti sa posunul smerom k vnímaniu odlišností. Obdobnú účinnosť spomienok uvádza aj Tužinská a konštatuje, že „spomienky, ktoré vplývajú na

Ľudské pocity, sú dané našimi predošlými vedomosťami, predstavami a očakávaniami.¹⁷⁴ Rozdiely sa preukázali aj vo vzťahu k mentalite, k charakterovým vlastnostiam a v súvislosti s otázkami prežívania a praktizovania viery, ktorým sa budú venovať ďalšie dve tematické kategórie.

„Na začiatku to bolo horšie, pretože som pociťovala deficit toho jazyka, ale teraz ten pocit nemám a teraz sa tu cítim fporohde, dobre. Doma hovorím slovenski, pretože moja spolubývajúca je tiež z lipotvského mikuláša. V práci hovorím česki s tím, že väčšina mojich priateľov a kamarátov sú češi. Na tom začiatku som to pociťovala viac, možno že som sa viacej teraz prispôsobila a takže už to nějak ňeriešim, ale na tom začiatku som mala pocit, že sú strašne takí uzavretí, odtážiti a fporostať ňevedia sa nějakým spôsobom otvoriť, to mi tak asi najviac vadilo. Možno že som sama nadobudla mañiere takého stud'eneho nosa, ňeviem to posúdiť, to bi musel asi povedať iní. (...)Velmi som bola z toho sklamaná, že československú republiku ňeslávia na slovensku, pretože také je to, že naša spoločná história a prišlo mi to také čudné. Zase na druhú stranu som rada, že sa tu to slávi a fporostať možno mám ten pocit, že tí češi udržujú tú históriu, že sme boli ňiekedi spolu.“ (Ž18, 41, Slovenka, administratíva)

„Určite to ňebolo, že ideš do cudzini, ale predsa len tí ľudia sú iní. Takže to bolo skorej to, že slováci sa podľa mňa chovajú úplne ináč ako češi, a zrazu to bolo také, že som fakt len kukala, že ako sa dokážu chovať. Fakt som ich brala, že sú fporohode, že sa presťahujem z jedného mesta do druhého, ale ňebolo to tak. Prostě predsa len majú ňejaké odlišnosti, úplne inak rozmíšľajú, alebo predtím som pracovala f chlapskom kolektíve a teraz som prišla do ženského, ja si to skór tím visvetľujem, že som ňerozumela fšetkým tím slepičím rečiam a že prostě sa riešia také veci, čo bi som ja v živote ňeriešila, tak asi tak.“ (Ž24, 29, Slovenka, právnička)

U Maďarov s pôvodom zo Slovenska vyššie zmienená jazyková spriaznenosť znamenala výhodu v súvislosti s osvojením si prinajmenej slovenčiny, v multikultúrnom prostredí Prahy. Takýto názor zastávali jednotlivci, ktorí v čase svojho premiestnenia neovládali slovenský jazyk plynulo a jeho podobnosť s češtinou reprezentovala možnosť naučiť sa ju a ovládať aspoň mimo domáceho prostredia. Napriek tejto skutočnosti, v praxi sa nakoniec prispôsobili a prednosť dali jazyku väčšiny, ktorá uchovala prívetivý postoj

¹⁷⁴ TUŽINSKÁ, H. – MITTELMANNOVÁ, M. – VOLANSKÁ, M., Vybrané práva cudzincov na území SR a kultúrna rozmanitosť, s. 82.

a hodnotenie voči tejto etnickej menšine. Respondenti navyše zdieľali presvedčenie, že základná znalosť slovenčiny im bola nápomocná pri rýchlejšom osvojení si českého jazyka. Oblasť odbornej terminológie však so sebou priniesla také skúsenosti, v ktorej sa už objavujú odchýlky medzi oboma západoslovanskými jazykmi.

*„Hovorila som iba minimum. Nebudeš tomu veriť, ale nerozumela som češtine. Ja som tak nevedela po slovensky, že pre mňa český jazyk bol úplne cudzí a natoľko som jej nerozumela. Sotva som dokázala niečo pochopiť z ich reči a vlastne ani sama neviem ako, ale nejakým spôsobom sme sa vzájomne s tými Čechmi dorozumeli. Trvalo mi to tak dobré tri mesiace, kým som začala v skutočnosti rozumieť a postupne komunikovať. (...) Zo slovenčiny som vedela iba máličko a preto som sa aj vzdala mojej idey ísť do Anglicka, lebo môj príchod sem som vnímala ako dobrú možnosť naučiť sa tento jazyk.“ (Ž26, 25, **Mad'arka, nezamestnaná**)*

*„Samozrejme u mňa tá počiatočná ťažkosť sa objavila v jazyku. Ani nie v češtine, lebo v našej príbuznosti boli aj Česi, ale v tej okamžitej konverzácii. Pamätám sa, že v priebehu prvého mesiaca som prekladala z jedného jazyka do druhého. Bolo to úplne jedno či po slovensky, alebo po česky na mňa hovorili, mne sa to premietlo v maďarčine a rozmyšľala som aj v tomto jazyku. Na úplných začiatkoch som hovorila po slovensky. Potrebovala som tak jeden mesiac k tomu, aby som si zvykla na poskytnutie pohotových odpovedí. Tie ťažkosti neboli v slovnej zásobe, ale v tom, že som vyrastala v takom prostredí, kde tú slovenčinu sa vôbec nedalo počuť. Takže to bol taký jeden mesiac a pravda ešte odborná terminológia v škole bola v češtine. Doteraz sa na to pamätám, že ani Slovenky ju vôbec neovládali. Hovorili po slovensky, ale tú terminológiu zas použili v češtine.“ (Ž17, 55, **Mad'arka, sekretárka**)*

Väzba rovnakosti a rôznorodosti, ktorá sa v kategórii materinského jazyka objavila vo vzťahu k otázke jazykovej podobnosti a odlišnosti medzi slovenčinou a češtinou, je vystavená premenlivosti a nerovnomernosti v zmysle prevládania jedného či druhého tvoriaceho elementu. Na základe stanoviska Slovákov stredom tejto relácie je Morava, a to predovšetkým kvôli jazyku a mentalite tamojších obyvateľov. Z geografického hľadiska práve rieka Morava je vnímaná ako prírodný hraničný jav, ktorý oddeľuje Českú a Slovenskú republiku, ako aj európske vnímanie sveta na dve paradigmy – západnú racionálnosť a východnú

emocionálnosť.¹⁷⁵ Zmienka o geografickej blízkosti bola takisto viditeľná zo strany slovenských respondentov, a to konkrétne pri deskripcii svojho vzťahu k Prahe, kedy hlavné mesto bolo postavené do opozície s Moravou.

„Ja bi som to nazval, že zme rovnakí druh ptáka, ale s rôznim perím. Že vzájomne sa priťahujeme, pretože zme rovnakí druh a priťahujeme sa aj preto, že zme si vzájomne ekzotickí tím iním perím. Aj na zmiešaných manželstvách je to výborne cítiť, že sú stabilné, dobre fungujúce, a príjemné. To robí presne tá morava, že určité vlastnosti, ktoré sú bližšie východnému svetu sú na slovensku a určité vlastnosti, ktoré sú bližšie k západnému svetu sú tu f čechách. A niekde presne medzi tím je ten zdraví priemer. Takže sa to výborne doplňa.“
(M11, 40, Slovák, nezamestnaný)

„Ja si myslím, že tie jazyki sú dosť príbuzné, akurát že akože objektívne sú dosť príbuzné, len slováci a češi majú iné východzie postaveňie, keď sa majú stretnúť. Kým na slovensku čeština frčí, sú knižki, sú filmi. Ďeťi veďia česki, moji malí brat'ia veďia. Tuto je tu úplne inak, tu slovenčina je ňejakí jazyk susední, ale ňejak ekstra sa ňeviužíva a ňepoužíva, aspoň ja som si to tak fšimla. Ja si myslím, že sú dostatočne príbuzné, len f čechách ňemajú d'ovod slovenčinu ňejak vihl'adávať. Pražáci určite ňevnímajú slovenčinu ako príbuznú, ľudia ktorí majú predkov z moravi alebo sami pochádzajú z moravi, tak tí áno.“ (Ž12, 26, Slovenka, lekárka)

Analogický postoj som zaznamenala aj v prípade vyzdvihnutia povahových črt, kedy Moraváci sa stali prototypom v kontexte koncentrácie dobrých, resp. želateľných slovenských a českých charakteristických vlastností. Tematika etnického vedomia tvorí samostatnú kategóriu, ktorá sprostrednáctvom diskurzov bude pojednávať o etnickej príslušnosti, o spoločnom pôvode a historických osudoch, ako aj o hodnotiacich postojoch a auto-, či heterostereotypoch.

4.1.2 Etnické vedomie: Vrana k vrane sadá, rovný rovného si hľadá

Druhá artikulovaná zložka etnicity je z obsahového hľadiska vyjadrením príslušnosti, resp. vedomia či pocitu spolunáležitosti s vymedzenou etnokultúrnou skupinou¹⁷⁶ na úrovni jej všetkých rozlišujúcich kategórií (ako napr. jazyk, historická tradícia, spoločenská štruktúra a spôsob života). Nadobúda sa v priebehu socializácie a štruktúrne ho tvoria: spoločná

¹⁷⁵ BUZÁSSYOVÁ, K. – ONDREJOVIČ, S., Slovaks and Czechs. The Slovak and Czech languages, s. 150.

¹⁷⁶ BAHENSKÝ, F., Etnicita v historickej perspektíve, s. 52.

historická pamäť, súbor spoločných hodnôt, etnonym, spoločné aspirácie vo význame vôle žiť spolu ako osobitná skupina¹⁷⁷, a nakoniec predstavy o vlastnostiach a kultúrnych znakoch vlastného etnika. Význam, obsah a intenzita etnického vedomia sa mení v podmienenosti na vývinové štádium a na etnosociálnu-, ako aj na etnokultúrnu situáciu daného etnika.¹⁷⁸ V skutočnosti reprezentuje subjektívny odraz vedomia jednotlivca o objektívne existujúcej etnicite, ktorú jedinec poníma a s ktorou sa identifikuje v pozitívnom kontexte.¹⁷⁹ Diskurzívnym spôsobom vyjadrená identita je prejavom nielen emocionálneho bohatstva¹⁸⁰, ale ľudská myseľ je navyše neustále vystavená rozmanitým zmenám, preto ani táto subjektívna reflexia nebude nikdy totožná a stála.

Inoetnické prostredie aj v tomto prípade vystupuje ako vplyvný fenomén, a to konkrétne v štádiu intenzívnych socializačných zásahov – vzdialujúcich sa od pôvodnej etnickej orientácie člena danej sociokultúrnej skupiny. Ako následný jav sa môže objaviť dvojité etnické vedomie, ktorému dizertačná práca nebude venovať bližšiu pozornosť. Miesto v rámci etnicky odlišného prostredia slúži ako základný prvok alebo ako platforma na vyvinutie identity, keďže vytvára podmienky pre možnosť rozvinutia tvorivých spoločenských praktík.¹⁸¹ Etnické stereotypy (auto- i heterostereotypy) prispievajú k udržiavaniu identity, a to vzhľadom na ich prospešnosť pri spracovaní sociálnych informácií o skupinách ľudí.¹⁸² Ich sprostredkovateľom sa môžu stať tak samotní členovia rodiny, ako aj vlastná etnická skupina, oznamovacie prostriedky a národnokultúrne ustanovizne, ktoré so zreteľom na vybranú lokalitu majú svoje sídlo v Prahe. Zloženie, resp. skladba alebo pozícia týchto médií sa podobne javí ako ďalšie determinanty pri formovaní etnického vedomia. Ako príklad možno spomenúť národnostne homogénne alebo heterogénne rodinné prostredie, ktoré v prvom prípade vplýva pozitívne a v druhom smeruje k prirodzenej asimilácii z perspektívy identifikácie sa s materským národom. Absencia školstva či výchovno-vzdelávacej inštitúcie má v tomto smere rovnaké zastúpenie. Neopomenuteľným sa stáva aj disperzný či kompaktný typ osídlenia u skúmaných cieľových skupín, ako aj veková a vzdelanostná úroveň jednotlivcov.¹⁸³

Otázka aktualizácie potrebných etnoidentifikačných znakov je neustále vyvolaná situáciou, v ktorej sa jednotlivec nachádza a na základe ktorej svoju príslušnosť, resp. pocit

¹⁷⁷ ŠRAJEROVÁ, O., K otázkam národného vedomia príslušníkov slovenskej a národnostnej menšiny v ČR, s. 112.

¹⁷⁸ ŠRAJEROVÁ, O., cit. 177, s. 112.

¹⁷⁹ BENŽA, M., Malý etnopolitický slovník, s. 12.

¹⁸⁰ BARKER, CH., Cultural Studies: Theory and Practice, s. 220.

¹⁸¹ CRESSWELL, T., cit. 156, s. 39.

¹⁸² UHLÍKOVÁ, L., Kulturní stereotypy v etnologii a v dalších společenských vědách, s. 10.

¹⁸³ ŠRAJEROVÁ, O., cit. 177, s. 116-118.

prináležitosti ku skupine prejavuje a v prípade i obmieňa. Táto manifestácia a modifikácia sa uskutočňuje v súlade s aktuálnymi požiadavkami konkrétnej situácie.¹⁸⁴ V tejto súvislosti nižšie uvedené príbehy priblížia tie okolnosti, predstavy a kritické hodnotiace postoje, ktoré vyústili do sebaidentifikácie spolu s vyzdvihnutím náležitých argumentov. Na základe aktu pomenovania, hodnotenia a odôvodnenia si respondent uvedomil relevanciu, resp. zmysel osobne prežitej životnej skúsenosti. Nepostrádateľnú hodnotu sociálnej relevancie vyzdvihuje i Eriksen a to v kontexte prejavovania a ponímania rozdielov.¹⁸⁵

„Mám veľmi dobrého kamaráta zo sliezka. Ono je takáto blízka mentalita mňa a v našej d'ed'ine, alebo nášmu východnému slovensku, takže tých ľudí zo sliezka, sú veľmi svojskí ale mňa sa veľmi páči že, tí česi alebo pražáci sú veľmi suchí a oni sú v priemere takí. Ja som možno takí akčnejší človek, mám rád zábavu a vtip oni sa do toho príliš nehvrnú. A tí ľudia zo sliezka, z moravi, pred dvoma týždňami som bol na veľhradě na morave a to bolo úžasné. Z tých ľudí som nikoho nepoznal a za tri-štyri hodinky sme nemali problém ako so sebou komunikovať a to sa mi nikdy nestalo f praha, s pražákmi. Keď niekedy prídem do novej spoločnosti a stretávam nových ľudí, tak nemám žiadni predsudok voči tomu že akí je to človek, ale po štvorročných skúsenostiach viem, že automaticky mňa sadnú ľudia zo slovenska alebo z východného slovenska, a potom z moravi a zo sliezka a najmeňej sadnú mi ľudia z okolia prahi. Ja si myslím že ľudia ako nějakí spoločenský prvok, jedním z charakteristík tých ľudí je, že stretávajú nových ľudí a väčšinou je to tak, teda u nás je také príslovie že vrana k vraňe sadá že ľudia si väčšinou hľadajú okolo seba, alebo sa obklopujú ľuďmi ktorí sú k nim blízki v myšlienkach, buď v správaní, v ich humore alebo v nejakej veci ktorú robia. Ten rebríček je zostavení podľa toho, že já asi chcem alebo mám mať nějakú predstavu o ľuďoch. (...) Hlavně ten humor a potom spôsob komunikácie, že nie je takí prísni. Hlavně ten moravský je takí, že dokáže sa zabaviť, zatancovať si, vijnť si niekam na pivo, alebo na hokej, trochu aj viblnúť sa ved'ia a pražáci príliš nie. Sú takí rod'inně založení, že hlavně sa stretávajú v rodinách a rozvíjajú sa. Je problém nadvezovať komunikáciu s ľuďmi z prahi.“

¹⁸⁴ BINDORFFER, GY., cit. 153, s. 37.

¹⁸⁵ ERIKSEN, T.H., cit. 32, s. 67-68.

Diagram č. 3.: Priebeh identifikácie z pozície Slováka (M8, 23, študent)

Prezentovaný príbeh zo súkromného života na jednej strane reflektoval podobnosť vo vzťahu k mentalite ľudí pochádzajúcich z Moravy, alebo zo Sliezska. Na strane druhej odhalil aj predstavy o vlastnostiach vlastného etnika, ako aj voči českému obyvateľstvu hlavného mesta. Čechom, resp. Pražákovi prisúdené obrazy o odmeranosti, prípadne chladnosti a strohosti boli sprevádzané ďalšími stereotypnými atribútmi, ako napr.: konzervatívnosť, presnosť, diplomatickosť, tolerantnosť, uzavretosť, skúposť, odtážitosť, absencia priamočiarosti a potreby prehľbovať vzťahy, ako aj typickými charakterovými vlastnosťami – „pohoda, klídek, tabáček“ - vyjadrené v piesni českej pop rockovej skupiny *Chinaski*.

„Slováci sú prispôsobivejší a česi sú oveľa konzervatívnejší a možno občas aj trošku naduťejší. Klasika ako je to zrovna s ľuďmi z Prahy a z ľuďmi z Plzně. Predsa je to malé mesto tak tam sú takí otvorenejší, prirodzenejší, viacej fporohde, menej vistresovaní ako tu.“ (M5, 36, Slováč, IT)

„Kultúrne rozdieli sú veľké, aj hodnotové. Ja si myslím, že česi takí najväčší rozdiel ktorí vnímam, alebo na prví moment je to že, slávná česká pesnička pohoda, klídek a tabáček, tak to je ten základ, ktorí vnímam a ako pre mňa, pre Slovenku, i na slovensku, prosté každá rodinná návšteva a každá debata v hospode ťečie okolo politiky a okolo nasraňia, každí je nasraní a závidí každému... Ale česi si to nechcú pokaziť, česi keď majú voľný čas alebo sú v hospode, alebo niekde tak prosté pohoda, klídek a tabáček. A to je pre mňa základ a myslím si, že tie hodnoty sú fakt úplne inde postavené. Potom viem povedať, že čo mi tu chýba, ja som

temperamentní východňiar že jo a tímpádom pohoda, klídek a tabáček je síce dobrí, ale keď je to úplne bez šťávi, což je tu tiež veľmi často, že tí ľudia sú bez šťávi, bez zaujatia, bez drajfu prosťe si užít ten život, tak to je potom dost' niečo, čo potom mňa chiba.“ (Ž16, 42, Slovenka, vedúca oddelenia)

„Možno to je také špecifikum tá pražská nátura a aj f tej práci to tak vidím. Ja akože slovák vždicki zakaždím, keď prídem zo slovenska, tak som im narobila korbáčikov, fšetkéko, koláčov. Oňi tu ňevedia napríklad koláče piecť. Tuna keď máme ňejakú oslavu, tak oňi tu upečú na kisko z mlieka, s acidom niečo ňejakí suchí koláč, čo bi som ja v živoťe ňikdi ňedoňiesla. Tak som sa snažila z našej kultúri troška sem doňiesť. (...) Odrazu sa to tak zvrhlo, že nosila som ja stále. A potom som si pomislela, že stop, že ja som sama na fšetko. Obmedzila som to, ňemám s ňikím ňejaké konflikty, ale toto ňiekedy táto česká nátura ma fakt šťve. Slovák akože bi rozdal. (...) Tuna ňeegzistujú až také blízke vzťahy, ňeviem to aňi popísať ale jednoducho mám to v hlave ako. (...) Mi slováci zme takí pečlivejší, ako sa to po slovenski povie. Mi sme takí starostlivejší na takéto veci, takisto na poriadok.“ (Ž20, 50, Slovenka, laborantka)

Súčasne so zobrazením charakteristík majoritného obyvateľstva, Slováci pristúpili k sebahodnoteniu a uviedli nasledujúce charakteristické črty: úprimnosť, srdečnosť, empatickosť, temperamentnosť a živelnosť, oddanosť, starostlivosť a väčší záujem o prehĺbenie vzťahov. Uvedené auto- a heterostereotypy možno podoprieť a zároveň rozšíriť aj výsledkami sociologického výskumu, ktorý sa osobitne zamerail na históriu a na vzťahy medzi Čechmi a Slovákmi. Tie priniesli doplňujúce poznatky napríklad o nadradenosti, mnohovravnosti a lenivosti Čechov, spoločne s ocenením pre ich náklonnosť k rozvoju a k typu humoru. Slováci sa zas predstavili ako pracovitý, láskavý a úprimný národ.¹⁸⁶

Prítomnosť Slovákov v Prahe a prirodzené príľnutie k vlastnej etnokultúrnej skupine už v čase príchodu, u väčšiny respondentov viedol k pocitu cítiť sa v tomto meste viac doma. Táto citová väzba u niektorých bola navyše posilnená aj s prítomnosťou rodinného príslušníka. Obdobný vplyv rodinného elementu možno pozorovať v rámci tretej kapitoly, kedy nadobudol funkciu tzv. vedľajšieho podporujúceho a motivujúceho činiteľa v tej etape života jednotlivca, ktorá bola spojená s jeho presídlením z rodnej vlasti do Českej republiky. Bližšie či vzdialenejšie príbuzenstvo s osobou, ktorá má českú národnosť, a aktívna participácia v rozvíjaní vzťahu prostredníctvom výchovy, vzájomných návštev a pod., napomohli odbúrať rozdiely medzi oboma príslušníkmi týchto slovanských národov.

¹⁸⁶ BUZÁSSYOVÁ, K. – ONDREJOVIČ, S., cit. 175, s. 151.

V súlade s hodnotením vzťahu k vlastnej ako aj k inej národnosti sa však neobjavila konfrontácia medzi Slovákami a Maďarmi. Empirický materiál túto skutočnosť dopĺňa poznaním, že za nepocitovaním slovensko-maďarskej otázky v Prahe sa nachádza jednak ich menšinové postavenie a jednak analogické poňatie ich pozície v role cudzinca. Takéto vnímanie prevládalo najmä medzi príslušníkmi pražskej maďarskej menšiny.

„Trošku sa odlišujem od tých Maďarov, ktorí do Prahy prišli kvôli štúdiu, pretože sem ich tiahlo to maďarské prostredie a od začiatku už spoznávali úplne odlišné miesta. Keďže som sa zdržiavala v zahraničnom kruhu mojich známych, skôr som navštevovala turistické miesta po mojom príchode. Veľmi dobre sa cítim v tejto zahraničnej spoločnosti, ale potrebujem mať aj Maďarov okolo seba. (...) Dôvodov je veľa, ako napríklad poznáme tie isté večerničky, tú istú hudbu, máme spoločných známych, o ktorých vieme hovoriť či už za ich chrbtom, alebo že čo je s nimi. Okrem toho dôležité je nielen to, že je to Maďar, ale že je to slovenský Maďar. Že sa nepohorší na tom, keď poviem slovo hranolky alebo tepláky, v prípade slovo žuvačka a podobne. Keď tomu nerozumejú a preto sa musím opraviť, tak to je v poriadku, viem to povedať i po maďarsky. Ale niekedy už to slovo prichádza veľmi prirodzene, záleží to od toho o čom sa rozprávame. Napríklad mám aj kamarátov z Pešti a väčšinu nemám rada na základe toho, že sa mi nepáči ako hovoria, ako sa stavajú k veciam, veľa fňukajú a Pešť je podľa mňa agresívnejšie mesto ako Praha. Omnoho väčší je tam pohyb, omnoho nervóznejší sú aj ľudia možno kvôli tomu, že Praha je menšie mesto a česká mentalita je vlažnejšia, než peštianska. Taká kludnejšia, máme čas, však zajtra, á jedno, takto by som to charakterizovala.“

Diagram č. 4.: Priebeh identifikácie z pozície Maďara (Ž28, 26, lektorka)

Bezprostredne zažitú rozdiely prostredníctvom osobnú interakciu a jazyková inakosť slovenských Maďarov, viedli k diferenciacii a súčasne ku komparácii s Maďarmi

pochádzajúcimi z Maďarska. Následky bilingvizmu, v uvedenom príbehu napríklad pozorované pri použití výpožičiek zo slovenčiny, sa prejavili nielen na poli pociťovania jazykovej odlišnosti, ale aj v zmysle zvýraznenia a vyjadrenia vlastnej menšinovej identity.¹⁸⁷ Výsledky empirického výskumu ukázali, že prejavy spolupatričnosti sa v hierarchickom poradí predovšetkým viazali na materinský jazyk a na príslušnosť k slovenským Maďarom, s ktorou úzko súvisia tak špecifické kultúrno-historické a náboženské tradície, ako aj cítienia. V nadväznosti na analyzovanú kategóriu etnického vedomia možno dodať, že v prípade domoviny, resp. rodného kraja sa neuplatnila geografická ale sociálna perspektíva pri stotožnení sa s vlasťou, kedy rodina a úzky kruh priateľov charakterizovali jej obsahový rámec.

Fakt, že materinský jazyk a rodina sa považujú za primárne určujúce faktory národnej príslušnosti a etnickej identity¹⁸⁸ súvisí aj s tým, že z hľadiska väzby maďarská minorita žijúca na území strednej Európy sa ocitla v neistej situácii. Táto situácia bola, resp. je daná historickým kontextom, kedy tejto menšine bola odopretá nielen domovina, ale aj pôvodné materské územie. V tomto dôsledku sa prejavila nutnosť vytvoriť akúsi virtuálnu vlasť vo svojom vnútrajšku, ktorá je tvorená z kultúrnych spomienok, pocitov a z ľudského postoja.¹⁸⁹ Pod ľudským postojom na tomto mieste je potrebné mať na mysli priamosť tak voči sebe ako aj voči svojim bližným, následne vedomosti, sebavedomie, hlboké morálne presvedčenie a vieru v seba. Možno konštatovať, že práve tieto schopnosti sú neustále vystavené rozmanitým životným skúškam.

*„Neviem, čo znamená byť Maďarom. Rozmýšľam už nad tým určitú dobu, že aké to je, pokiaľ Slovensko je mojim domovom, ale pravda som Maďar a tamojší majoritný národ, vlastne s ním zvolení a presadení politici všetko spravia preto, aby sa to neukľudnilo a to v dôsledku rozličných zákonov a podobne. Predsa mi to dáva ten pocit, že na Slovensku nie som doma, ale som doma všade aj keď pôjdem do ktorejkoľvek krajiny, to mi dáva takú slobodu. Tie korene akoby k maďarstvu sú omnoho silnejšie u slovenských Maďarov, ako u maďarských Maďarov. Silnejšie práve preto, pretože to lepšie precituje Maďar v menšinovom postavení, že čo znamená napríklad zostúpiť z Vereckého priesmyku alebo cesta siedmich vodcov smerom sem, čo sa vybojovalo a čo nie. Väzba alebo vzťah k Slovensku nie je silnejšia, nenapomáha k tomu ani politická situácia, ale práve naopak, robí sa všetko preto, aby slovenský Maďar sa ani náhodou necítil doma na Slovensku.“ (M33, 25, **Maďar, analytik**)*

¹⁸⁷ BOTÍK, J., cit. 27, s. 80.

¹⁸⁸ GEREBEN, F., Identitás, kultúra, kisebbség. Felmérés a közép-európai népesség körében, s. 89.

¹⁸⁹ GEREBEN, F., cit. 188, s. 75.

„Ja s týmto pätnástim marcom som tak, že podľa môjho názoru zahraniční Maďari, čiže nie Maďari z Maďarska, možno omnoho lepšie a krajšie si zaspomínajú na tento sviatok. Ja len zo správ z Maďarska dozviem to, že bol slávnostný prejav. (...) Myslím si, že pre zahraničných Maďarov to znamená niečo iné, alebo práve omnoho viac.“ **(Ž7, 31, Maďarka, asistentka)**

„Materinský jazyk a kultúra. Vlastne som sa narodil na Slovensku, čiže v maďarskej rodine, chodil som do maďarskej školy až po gymnázium, maturitu som tiež robil po maďarsky. Pohyboval som sa v maďarskom kultúrnom kruhu až do mojich osemnástich rokov a tým som Maďar a Maďarom i zostanem.“ **(M22, 49, Maďar, IT)**

Minoritné postavenie u členov pražských Maďarov, so slovenským štátnym občianstvom, sa konkrétne nieslo v znamení prednosti a hojnosti, a to v kontexte: expresivity alebo prejavovania pocitov a citového zafarbenia verbálne vyjadrených výrazov, vystupovania a jednania v priebehu správania, preukázania väčšej pokory a ochoty o akceptáciu, vrátane náklonnosti k tolerancii. Nedostatok, resp. menšiu mieru zastúpenia týchto charakteristík táto komunita podotkla u občanov s maďarskou štátnou príslušnosťou. Uvedené príklady sa sústreďovali na správanie, svetonázor a na precitovanie štátnych sviatkov. Za ich dominantnú povahovú vlastnosť pokladali nadradenosť, arogantnosť, diskrimináciu s absentujúcou pokorou a skromnosťou.

„U mňa Maďari z Maďarska predstavujú úplne inú kategóriu, čo sa týka správania, prejavu, jednania a postoja, vôbec čo sa týka svetonázoru. Nemám s nimi veľa kontaktov, vo všeobecnosti nevyhľadávam ich spoločnosť, pretože vždy ma s niečím podráždia. (...) Ale to isté vidím aj u Čechov, u mojich českých kolegov, že ani oni jednoducho nedokážu pochopiť, že ako je možné byť menšinou niekde. (...) Podľa mňa ten, kto v tom nevyrástol a nevie, čo znamená bojovať za to, kým je, tak pre toho jazyk je len prostriedkom a nenesie žiadny iný význam jedine len to, že áno - teraz tým jazykom hovorím.“ **(Ž8, 29, Maďarka, práca v stavebníctve)**

„Rozmýšľanie slovenských Maďarov je pre mňa maďarské myslenie, pretože v mnohých smeroch nedokážem sa stotožniť so spôsobom rozmýšľania u občanov Maďarskej republiky. Podľa môjho názoru väčšinový národ nikdy nedokáže prežiť tie okamihy a situácie, ktoré zažije menšina. Teda nie je bohatý, kým menšina je omnoho bohatšia. A s týmto súvisia pocity, prejavy, menej nadávok a hrubosti. Pretože my, nemám rád toto slovo, ale museli sme sa socializovať, mnohokrát nájsť kompromis.“ **(M9, 34, Maďar, inžinier)**

„Veľmi dôležitá je pre mňa ich prítomnosť, ale to isté bolo aj napríklad vo Francúzsku, že nejakým spôsobom tí ľudia, ktorí pochádzajú z podobného alebo rovnakého prostredia, tak tí si vzájomne k sebe tú cestu nájdu. Podľa mňa to rovnako funguje i tu v Prahe. Je medzi nimi rozdiel, pretože byť menšinovým Maďarom, to nie každý pochopí. Jedine len ten, ktorý sa v tom aj ocitne. Možno ešte rumunskí Maďari to isté zažívajú. (...) Je potrebné ešte dodať, že ja celý život som navštevovala slovenské školy, takže maďarčinu mám v skutočnosti iba z rodiny. Poznám viac takýchto prípadov v mojom okolí. Napriek tomu, že vždy chodili do slovenskej školy, ale stále boli Maďarmi, tak je to niekde na hranici, ani sem a ani tam. Podľa môjho názoru aj Maďari zo Slovenska sú na tom podobne, taká hraničná kultúra medzi dvoma národmi a to nepochopia tí, ktorí sa v tom nenachádzajú. Ale to vôbec neznamená, že je to zlé, pretože ja vnímam pozitívnu stránku tejto skutočnosti. Možno práve kvôli tomu je bohatšia, že z oboch strán niečo do seba nasala táto menšina. A možno kvôli tomu je aj tolerantnejšia, aspoň jej časť.“ **(Ž14, 34, Maďarka, peňažná kontrolórka)**

V priebehu deskripcie vzťahu k metropolitnému mestu Maďari predstavili aj svoje názory o českej náture. V očiach slovenských Maďarov Česi sú považovaní za národ s ťažkou povahou, za mrzutých, uzavretých a odťažitých, dokonca za chladnejších, ako sú Nemci. Prevláda u nich pohľad byť nad vecou, takzvané zaujatie ľahostajnejšieho postoja a nelámanie si hlavy zbytočne nad ničím. Charakterová vlastnosť ľstivosť bola zmienená v zmysle vyhnutia sa priamej konfrontácie a následne kvôli chýbajúcej úprimnosti.

„Kultúrne rozdiely medzi Čechmi, Slovákami a Maďarmi sú tie, že Česi nie sú priamočiari, nie sú úprimní, nie všetci, ale tak vo všeobecnosti. Často som sa musel zamyslieť nad tým, že kedy hovoria to, čo vážne aj myslia a kedy len to, čo som ja chcel počuť. Slováci jednajú priamo, ako aj Maďari. Slovak pracuje, až robotuje, kým Čech začne diskutovať. Hovorím mu nediskutuj, ale pracuj, potom sa porozprávame. (...) U Maďarov zas je prítomná tak trošku tá balkánska, turecká črta, tam obchodovanie je trošku odlišné, aj trh je odlišný. Človek vyjde na trh, pretože si chce ísť kúpiť zeleninu. Trošku to zmenilo spôsob rozmýšľania, prístup a kultúru. Keď Slováci nakupujú, tak na grófsky spôsob, že teraz máme a tak teraz utrácame. Česi zas špekulujú, neutrácajú natoľko a Maďari tiež tak grófsky k tomu pristupujú. Toto som vypozeroval medzi týmito tromi krajinami.“ **(M23, 43, Maďar, headhunter)**

„Mala som šťastie, pretože môj priateľ už tu žije celkom dlhú dobu a veľmi pozitívne sa dokázal stotožniť s tunajšou kultúrou a takisto chcel, aby som si to aj ja oblúbila. Nie

násilným spôsobom, ale tak prirodzene ma do toho chcel zapojiť. Čiže nevidela som hneď tú negatívnu stránku, že Česi, lebo pravda aj tá existuje. Až len po rokoch som prišla nato, že v skutočnosti nie sú takí dokonalí. Videla som to, že každý tak uvoľnene pristupuje k životu, že neriešia problémy, ale cez víkend chodia na výlety, cez týždeň dvakrát na pivo a podobne.“
(Ž19, 29, Mad'arka, administratíva)

Spomienky a vedomosti o spoločných historických udalostiach či osobnostiach, alebo na niekdajšiu Československú republiku, tvoria neopomenuteľnú zložku historickej pamäti Slovákov a zároveň významnú súčasť ich etnického vedomia. Opieranie sa o minulosť totiž vedie k uspokojeniu potreby sebaidentifikácie, keďže je stotožnením vedomia jednoty a jedinečnosti.¹⁹⁰ V tejto súvislosti možno uviesť, že z hľadiska presvedčenia a postoja k spoločnej histórii až do obdobia jestvovania unitárneho československého štátu, oslovení respondenti sa delili na dve skupiny. Tá prvá už v čase svojho príchodu nepriorizovala minulé historické udalosti a skôr zdieľala názor o Českej republike ako o cudzine, vrátane stanoviska o prijatí a uplatnení štátneho oficiálneho jazyka v každodennej komunikácii. Druhá skupina zas Prahu vnímala stále ako svoju domovinu, v dôsledku historicky danej jazykovo-kultúrnej príbuznosti a početnej prítomnosti Slovákov. Celkovo výnimku tvorili jednotlivci, ktorí disponovali dlhoročnými skúsenosťami z inoetnického prostredia. Ako už predošlá analýza zdôraznila, prostredníctvom aktívnej interakcie s Čechmi sa odohralo prehodnotenie postoja k spoločnej historickej minulosti a to na základe konfrontácie s aktuálnymi spoločenskými pomermi. Názory oboch skupín sa tak zjednotili do jednotného celku, ktorý je stotožnením uvedomenia si rozdielov a ponímania dopadov, zapríčinené rozdelením Slovenskej a Českej republiky.

Ohľadom zisťovania dôležitosti štátnych, resp. národných sviatkov mimo domáceho prostredia vyvstala tá skutočnosť, že 17. november bol slovenskými respondentmi považovaný za „československý“ a 28. október ako *Deň vzniku samostatného československého štátu* – kvôli jeho absencii medzi ustanovenými slovenskými štátnymi sviatkami – by radi prijali a slávili namiesto iného štátneho alebo cirkevného sviatku. Celkovo možno konštatovať, že u Slovákov jestvovala pluralita v zmysle pripomínania si významných dní v kontexte dejinných udalostí.¹⁹¹

¹⁹⁰ ASSMANN, J., *Kultura a paměť. Písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*, s. 117.

¹⁹¹ MÉSZÁROSOVÁ, M., cit. 20, s. 177.

„U nás sa f podstaťe pripomína dvadsiatiósmi október a sedemnásti november, ale ináč. Pripomínam si ich, ňenosím už trikolóru, ňevivešiam si do okna vlajočki, ale sú to špeciálne dňi, ktoré bi mali biť i sviatki a vnútorňe si ich akobi považujem, že sú významné.“
(Ž3, 31, Slovenka, nákupca v energetike)

„Čo sa tíka štátnich sviatkov asi ja to beriem tak, že hurá mám voľno, asi tak. Veľmi som bola z toho sklamaná, že československú republiku ňeslávia na slovensku, pretože také je to že naša spoločná história a prišlo mi to také čudné. Že sme sa rozdelili a teraz toho dvadsiatéhoosmého októbra teda ňecháme tak, vypustíme z hlavi, to mi prišlo také d'ivné. Zase na druhú stranu som rada, že sa tu to slávi a fpodstaťe možno mám ten pocit, že tí češi udržujú tú históriu, že sme boli ňiekedi spolu. Čo sa tíka tých ostatných sviatkov tu, tak je mi to jasné, že ten veľkí piatok tu ňie je, čo bi som ako privítala.“ **(Ž18, 41, Slovenka, administratíva)**

„Sedemnásti november mám rada ešte. To som chod'ievala na tie pochodi čo tu boli, v prae sa robievali, lebo je to d'eň študentstva zároveň. Ešte mám rada mariánskí sviatok, to je v júli. Kvóli tej púti v levoči to mám rada, chod'ievali sme tam a aj teraz keď mám čas tam zájdem. Zvikla som chod'ievať pravidelňe, že každú ned'eľu aj cez tíždeň ňiekedi, a potom časom ňejak som ňechod'ila vôbec, jednak som ňest'ihala a jednak ňebolo moc kd'e, ja tú omšu ňevňímám, že fšetko je dobré, že ňemusí to mať úroveň. Som rada, keď môžem vipočuť ňiečo rozumné na tej kázňi a že to má úroveň.“ **(Ž12, 26, Slovenka, lekárka)**

Problematika spoločného pôvodu u Maďarov pochádzajúcich zo Slovenska už čiastočne bola načrtnutá v tejto kapitole, a to vo vzťahu k „nejestvujúcemu“ materskému územiu. Súhrne možno uviesť, že vo výpovediach skôr prevažovali zmienky o následkoch rozpadu rakúsko-uhorskej monarchie, medzi ktorými prevládali: status byť menšinou so všetkými jej výhodami a nevýhodami, ďalej odobratá domovina a pocit dvojitosti v relácii domov – zahraničie. Prelínanie pocitov, ktoré sprevádzali potreby ukotvenia, resp. umiestnenia bytia vlastnej etnokultúrnej skupiny či už na území Slovenskej alebo Českej republiky, u niektorých viedli k vytvoreniu spomínanej dvojitej väzby.

Rozpomienka na spoločné historické udalosti sa udiala pri uvedení sviatkov viazucich sa k dôležitým medzníkom v dejinách maďarského národa (15. marec, 20. august a 23. október). Z uvedených troch sviatkov 15. marec bol vo vedomí najdominantnejší aj vzhľadom na to, že *Studentský kroužek Endre Adyho* každoročne usporadúva trojdňové tzv. „Marcové zábavy“. Toto slávnostné podujatie, ktoré je prepojené s pripomínaním marcových udalostí r. 1848 pri pamätnej tabuli Františka Rákócziho II. na Malostranskom námestí, je významné pre

pražských a pre ďalších prichádzajúcich slovenských Maďarov – študentov aj z toho dôvodu, že im poskytuje platformu na stretnutie a utužovanie vzájomných vzťahov. Napriek tomu, že osoba Františka Rákócziho II. sa neviaže k revolučným rokom 1848-1849, spomínané miesto z perspektívy maďarskej minority má daný deň dôležitú funkciu.¹⁹² Opodstatnenie spojiva so študentstvom spočíva aj v tom, že v krajinách s maďarskou národnostnou menšinou miestami uchovávaní marcových udalostí sa nestali len národnostné a menšinové združenia, ale aj vzdelávacie inštitúcie s vyučovacím jazykom maďarským.¹⁹³

Na rozdiel od štátnych sviatkov, obe cieľové skupiny väčší dôraz kládli na slávenie najväčších cirkevných sviatkov roka (Vianoce na počesť narodenia biblického Ježiša Krista a Veľká noc na pripomenutie jeho umučenia, smrti a zmŕtvychvstania), pretože zaujali miesto v kontexte najvhodnejšieho obdobia na stretnutie s bližšou a vzdialenejšou rodinou. Posledná a obsahovo najmenšia tematická kategória v tejto súvislosti nebude pojednávať o sviatočnom čase a o zvykoch, ale sa zameria na otázku vyznania viery a celkove na závažnosť náboženstva v skúmanej lokalite.

4.1.3 Náboženstvo: Žiadnu vieru nepotupuj, ale svojej sa drž

V názve uvedené príslovie vystihuje postoj oboch etnických skupín k vyznaniu vlastnej viery mimo domáceho prostredia. Pre ten sa totiž reprezentatívnu stal názor: „Radšej cudzí jazyk, než cudzia viera“. Viera a jej spôsoby či prejavy praktizovania v Prahe, vrátane jej zastúpenia ako stmelujúceho faktora, tvoria poslednú tematickú kategóriu zaznamenaných diskurzov. Je potrebné z predchádzajúcej kapitoly poznamenať, že medzi oslovenými respondentmi prevládali nasledujúce cirkvi: rímskokatolícka, kalvínska a evanjelická (38 rímskokatolíkov, 11 kalvínov, 4 evanjelici a zvyšok bez vyznania či praktizovania viery).

Viera ako spoločenský fenomén, je podľa Durkheima predstaviteľom niečoho, čo je spoločné a tradičné, univerzálne, ale zároveň aj povinné. Z hľadiska zastúpených kresťanských náboženstiev a získaných diskurzov najrelevantnejším sa stáva jeho interpretácia prvého zoskupenia, spoločné – tradičné. Existenciu viery totiž umiestňuje už do určeného spoločenského kontextu, kde sa nadobúda spoločne s materinským jazykom a odovzdáva sa z generácie na generáciu. Univerzálnosť vidí v prítomnosti, resp. rozšírenosti rovnakej náboženskej praxe či povier, a to predovšetkým v prípade uzavretých spoločenstiev.

¹⁹² MÉSZÁROSOVÁ, M., cit. 20, s. 177.

¹⁹³ GEREKEN, F., cit. 188, s. 159.

Faktor povinnosti zas podopiera prijatím náboženstva nezávisle od jestvovania trestných sankcií.¹⁹⁴

Ako rozlišujúci znak náboženstva sa považuje pozornosť o neodvratiteľné, neopísateľné a transcendentálne javy, ktoré ho zároveň činia ťažko definovateľným. Prioritne sa však spája s vierou v Boha.¹⁹⁵ Kresťanstvo prinieslo ideu jediného Boha a náuku o stvorení človeka na Boží obraz a Božiu podobu. Vo všeobecnosti však možno uviesť, že náboženský systém každej kultúry je súčasne aj reprezentáciou ich svetonázoru, t.j. vnímania sveta.¹⁹⁶ Na príklade príslovia „*Žiadnu vieru nepotupuj, ale svojej sa drž*“ možno vysloviť názor, že v priebehu výskumu zaregistrovaný výrok „*Radšej cudzí jazyk, než cudzia viera*“ je podobne odzrkadlením mravného presvedčenia jednotlivca, ako aj jeho vzťahu k Bohu. Interpretáciu morálneho vedomia v prísloviach vystihuje Profantová, ktorá pristupuje k rozlíšeniu prejavov objektívneho a subjektívneho charakteru v kontexte mravných vzťahov. Kým v prípade objektívneho vystupuje napríklad vzťah človeka k Bohu, tak u subjektívneho ide o prejavy mravného vedomia, cítenia, presvedčenia, povahových kvalít, charakterových vlastností jednotlivca a pod.¹⁹⁷

„Viem, že existuje združenie pre kalvínov. Mám tam pár známych, pretože predtým sme mali vlastného kňaza, takže predtým každý mesiac v prvú nedeľu bola vždy omša a bolo to úplne jedno či katolícka alebo reformovaná, vždy sme sa tam stretávali. (...) Niekoľkokrát som bola u nich na klimentskej. Pokiaľ som mohla, tak som sa snažila vždy zájsť na maďarskú katolícku omšu. Teraz kňaza nemáme. Bol jeden pokus, kedy zo Slovenska sa pokúsili niekoho sem premiestniť, ale bez úspechu. A neskôr, priznám sa, že som sa vydala, otehotnela a celkove stratila kontakt. Viem, že nie sú maďarské sväté omše a teraz navštevujem českú. Modliť sa len po maďarsky viem, ale hovorím si to pre seba tak, že mám maďarskú modlitebnú knižku a v tichosti si to v sebe odriekavam. Bolo by príjemnejšie a prirodzenejšie chodiť na maďarské omše a takisto sa vyspovedať v maďarčine, ale neviem to inak vyriešiť. Prípadne cez televíziu, ale to zas nie je ono. Väčšinou takto polnočnú omšu pozerám v priebehu vianočných sviatkov. (...) Nikdy som nerozmýšľala nad tým, aby som tie modlitby vyskúšala v češtine a zaujímavé je, že teraz učím svoju dcérku sa modliť, ale tiež v maďarčine.“

¹⁹⁴ DURKHEIM, E., A vallási élet elemi formái, s. 8.

¹⁹⁵ MURPHY, R.F., Úvod do kulturní a sociální antropologie, s. 170.

¹⁹⁶ BONNEMAISON, J., cit. 37, s. 80.

¹⁹⁷ PROFANTOVÁ, Z., Svetonázor ľudovej prózy optikou prísloví, s. 99.

Diagram č. 5.: Interpretácia viery z pozície Maďarky (Ž5, 40, právnička)

Predstavený súhrn udalostí reprezentuje kombináciu spoločenského ideálu s jestvujúcou realitou, ktorá nakoniec viedla k zavŕšeniu osobitne stanovenému spôsobu vyznania katolíckej viery. Reálna konfrontácia s absentujúcou osobou rímskokatolíckeho kňaza, skrz individuálne zažitú skutočnosť, u veriacich a praktizujúcich respondentov nespôsobilo odradenie, ale pokračovanie v zmysle účasti na českých náboženských obradoch. Odriekanie hlavných modlitieb avšak vykonávali v tichosti v maďarskom jazyku.

V nadväznosti na tematiku osvojenia si viery spolu s materinským jazykom odborná literatúra rovnako dokladá, že tak modlenie, ako aj napríklad počítanie sú jednotlivcom uskutočnené v jeho primárnom jazyku. Dôraz na jazyk modlitby, resp. náboženských obradov sa kladie kvôli citovému vyjadreniu, čo veriacemu je umožnené práve prostredníctvom jeho materinského jazyka.

„Trošku je ťažké rozumieť, pretože Česi hovoria hrozne rýchlo, takže je potrebné sa sústrediť, ale nemám s tým žiadne problémy. Avšak rozhodne je to iné, pokiaľ je to v materinskom jazyku. Takže ja tie modlitby hovorím v maďarčine, takto pre seba, ale popritom mám pred sebou otvorený spevník a spievam, tak sa zapájam. V čase, keď som sa sem prisťahovala, tak ešte sme tu mali kňaza, ale potom sa oženil a odvtedy nemáme, okrem toho pastora.“ (Ž7, 31, Maďarka, asistentka)

„Nepovažujem sa za ten typ človeka, ktorý chodí aj do kostola, ale keď som už u priateľa, tak tam musíme ísť na svätú omšu. Keďže on je Slovak, tak chodíme na slovenské, ale teraz už ma riadne ťahá, aby som zašla aj na maďarskú. Predsa len maďarskú liturgiu lepšie viem, pretože ako dieťa som chodila dosť často. Aj tu boli maďarské omše, mali sme tu maďarského kňaza, ale vystúpil z rádu. To viem, že kalvíni majú, ale ja nie som kalvín, takže tam nechodím.“ (Ž10, 38, Slovenka, nezamestnaná)

U príslušníkov slovenskej menšiny preferovanie svätých omší v materčine bolo úzko prepojené s komunitou veriacich Slovákov. Táto komunita sa vekovo pohybovala medzi 20 až 35 rokov a stala sa jedným z nositeľov kultúry Slovákov žijúcich v pražskom prostredí. V prípade navštevovania náboženských obradov v češtine do popredia sa dostala osoba kňaza prostredníctvom jeho kázni, z ktorých veriaci mohli čerpať príklady alebo odpovede do života, posunúť sa na ceste vedúcej bližšie k Bohu a pod. Inými slovami, kázne boli zdrojmi pre náboženský rast a hlbšie duchovné uspokojenie. V ojedinelých prípadoch aj priestorová blízkosť zohrala svoju rolu a podľa najbližšieho kostola sa pristupovalo k uprednostneniu slovenskej či českej svätej omši.

„Mám rád možno slovenské pesničky viac ako české a k tým českým, klasickým omšovím - tie nemám moc rád, lebo mi to príde také, slová sú to pekné, až niekedy čarovné, ale tá melódia to fšetko mi tak až nepasuje, f tom je ten rozdiel, ale inak f tom rozdiel ňevíďim. Chodím viac na české ako na slovenské. No je tam lepši kazatelia, takže tak. Tak napríklad zvikňem chodit' sem do na liboc tam sú karmelitáni, oni majú veľmi dobré kázne, takže preto a veľmi pekná atmosféra tam je. Potom zvikňem chodit' saleziánom, utorki na mláďežki tam je zas veľmi dobrá hudba takže preto, a potom sem možno kvóli tomu, že je to tu najbližšie, keď si potrebujem oddíchnúť od učenia, tak chodím zas na bževnov a na tie slovenské chodím visloveňe iba na tie mláďežki, čo sú f piatok, na tie chodím pravidelne. Tie mláďežki sú fajn, ale skór sa tam stretňeme zo zboríka a je to skór pre mňa tie piatki stretnutie tých ľudí a vipočuťie si dobrého spevu a podobne, možno je to skór takí kultúrni zážitok a veľmi tú omšu po slovenski si zas ňeriešim.“

Diagram č. 6.: Interpretácia viery z pozície Slováka (M7, 27, učiteľ)

Viera a z nej vyplývajúce hodnoty u pražskej slovenskej komunity nadobudli aj funkciu stmelujúceho, či spájajúceho faktora a to v súvislosti s nadväzovaním priateľských vzťahov a nájdením životných partnerov. Tento zvýraznený aspekt viery u nábožensky činných¹⁹⁸ a aktívne praktizujúcich kresťanskú vieru predstihol aj prvú a druhú kategóriu, teda materinský jazyk a etnické vedomie vo vzťahu k otázke partnerstva.

„Národnosť bi mi až tak ňevad'ila, ale ňejak ma to ňezaujímalo. Večšinu času som sa akobi pohiboval v slovenskom prostred'í a implicitne som predpokladal, že partnerka bude pochádzať z týchto ľudí, čiže tím pádom bi bola slovenka, ale kebi bola aj češka tak mi to ňevad'í. Kebi bola inej ešte inej príslušnosti, tak to bi bolo ťažšie, lebo bi sme museli mať spoločný jazyk, ktorí ovládáme dobre, tím bi to bolo ťažšie, ale človek ňenaporučí citom. A to že má biť veriaca, tak to má pre mňa oveľa viššie postavenie ako národnosť. Kebi moje d'eti ňeved'eli po slovenski, tak bi mi to ňevad'ilo.“ (M14, 25, Slovák, študent)

„Tak to vieroviznaňie je asi dôležitejšie, boli bi ideálne kebi bol takí ako ja, teda rímskokatolíik, alebo katolíik. Fzhl'adom k tomu že na mojich rodičoch vidím že to môže fungovať aj f takom ateistickom veriacom manželstve, ale samozrejme bola bi som radšej kebi bol takého vieroviznaňia ako ja. Národnosť, mal bi biť čech alebo slovák, bolo bi lepšie kebi bol čech alebo slovák lebo pri inej národnosti bi som už čít'ila väčšiu priepasť alebo rozdiel. Asi kebi som si musela vibrat' tak bi tol bol slovák, lebo mala bi som pocit, že máme viac spoločné, virastali sme f tej istej krajiňe, prišli sme do čiech, sme d'aleko od toho domova. Asi skór tá viera je dôležitejšia, ako tá národnosť.“ (Ž1, 26, Slovenka, štátna správa)

Významy, ktoré boli venované odlišnostiam vo vierovyznaní Slovákov a Čechov, opätovne vznikli prostredníctvom stretu a porovnania osobných skúseností s reálne zaužívanými náboženskými praktikami a názormi, ktoré boli pozorované u majoritnej spoločnosti. Vyzdvihnuté rozdiely z obsahového hľadiska jednak siahali späť k bežným charakterovým vlastnostiam Čechov alebo Pražákov, ale poukázali aj na charakter náboženského obradu či slávenia svätých omší, ako aj na postoje k náboženským normám a morálnym otázkam. V tejto súvislosti postavenie Českej republiky, ako jedného z najsekulárnejších štátov sveta, malo vplyv na zdôraznenie uvedených rozličností a v praxi na pokles významných rôl zásadných životných udalostí. Za príčiny českého „ateizmu“ sa z historického hľadiska pokladajú: česká protestantská tradícia siahajúca k husitskému hnutiu, český nacionalizmus v 19. a začiatkom 20. storočia s reinterpretáciou husitstva, ako aj

¹⁹⁸ Ako príklad možno uviesť účinkovanie v rámci Spoločenstva mladých v Prahe, ďalej ľubovoľne v slovenskej rímskokatolíickej farnosti alebo v inom katolíickom spoločenstve, napr. v komunite *Sant'Egidio*, vo *Vysokoškolskom katolíickom hnutí* a pod.

popretie habsburskej dynastie spolu s nemeckým jazykom a kultúrou, vrátane nástupu komunistického režimu.¹⁹⁹

„No rozhodne čo som ešte nespomenula, veľký rozdiel prameňí z vieroviznaňia, k tomu sme sa nedostali a to ma teraz spontánne napadlo. Určite z toho prameňí veľa iných rozdielov, niekedy na mňa češi pôsobia tak trošku, že sú duchovne chudobní. Že sú svetskí a nežaujímajú ich také hodnoty a vzťahy, nie že nežaujímajú, ale jednoducho cítim takú dobrosrďečnosť, horlivosť, niečo také duchovné, živé v ľuďoch a Slováci sú takí, súvisí to aj s tým temperamentom a češi sú takí akoby šedé mišky mi niekedy prídu. S tým vieroviznaňím s tým určite súvisí rozdiel názorov, keď zoberiem do úvahy potraty, eutanáziu, aj bežné názory rozvodovosť, svadby. Prekvapenie pre mňa že svadby uprostred týždňa f českých, to na slovensku neekzistuje, ja som sa s tým v živote nestretla.“ (Ž10, 28, Slovenka, T-mobile)

„Viem že je slovenská tuším na jindřižskej, ale nebol som tam, mne je to apsolútne jedno, či je to po slovenski alebo po česki. Skôr pre mňa je zaujímavá tie rozdiely f tom hladať. No napríklad tu na českej omši vôbec nie je biťie do prs, dlhšie ho majú to viznaňie vieri češi.“ (M5, 36, Slovák, IT)

Na záver nemožno opomenúť ani dôraz ohľadom zvýšenia intenzity vzťahu k náboženskej viere a pobožnosti v pražskom prostredí, tak zo strany slovenských, ako aj maďarských respondentov. Či táto skutočnosť súvisí s potrebou mať stále „svetlo v živote“, ktoré slúži ako usmerňujúca a vytrvalá sila pre jedinca pôsobiaceho v kozmopolitnom veľkomeste, alebo je to jedno zo spojív k blížnemu svojmu či ako následok konfrontácie so sekularizovanou českou societou, nemožno jednoznačne dokázať.

Predstavené diskurzy a príbehy z osobného života viedli k znázorneniu a súčasne aj k podopretiu sociálne relevantných významov vo vzťahu k trom hlavným kategóriám dizertačnej práce. Prostredníctvom týchto výpovedí alebo zosumarizovaných osobných udalostí a skúseností bolo možné sledovať vytvorené, resp. jestvujúce vedomosti, postoje a vzťahy skúmaných etnokultúrnych skupín v rámci: vlastného materinského jazyka a jazyka majority, spoločného pôvodu a historických osudov, príslušnosti ku skupine vyjadrené aj s etnickým pomenovaním, ako aj v rámci charakteristických znakov vlastného a hostiteľského českého etnika, vrátane náboženského vyznania. Okrem toho sa stali nápomocným pri uvedomení si väzby a štruktúry prvkov, ktorých vzájomná interakcia vyústila do produkcie

¹⁹⁹ HAMPLOVÁ, D., Náboženství v české společnosti na prahu 3. tisíciletí, s. 23-25.

jednotného významu s dočasne trvalou platnosťou. Tvorba významu, ako aj postoj či relácia ku konkrétnemu atribútu etnicity pritom je tak individuálnou, ako aj spoločenskou záležitosťou v živote jednotlivca. Dôležitosť na spoločenskej úrovni práve nadobúda cez sociálnu interakciu, do ktorej jednotlivec každodenne vstupuje, ako aj prostredníctvom jeho použitia v konkrétnom prostredí.

Respondenti, ktorí boli samotnými aktérmi artikulovaných prvkov, najčastejšie poukázali na koreláciu, resp. väzbu nasledujúcich zložiek: priestor – miesto, krajina – prostredie, čas – historické obdobie, minulosť – súčasnosť, metropola – mesto, ekonomicko-politická rozvinutosť – ekonomicko-politická nezrelosť, etnická homogenita – etnická heterogenita, kompaktnosť – disperznosť, spomienka – skúsenosť. Vizuálne stvárnenie zastúpených zložiek podáva posledný diagram, a to na báze ľubovolnej kombinácie bez zreteľu na ich frekvenciu v rámci analyzovaných kategórií.

Diagram č. 7.: Súbor determinujúcich faktorov v kontexte väzby kultúry a priestoru

Tvorba významu je prítomná tak vo fáze produkcie, ako aj identifikácie, konzumácie a regulácie zo strany jednotlivca. Podľa Barkera vyprodukovaný význam je prepojený s nasledujúcou fázou bez akéhokoľvek rozhodnutia o tom, aký ďalší význam sa na danej úrovni dešifruje, resp. sa vytvorí. Diskurzívne prvky sa celkove považujú za neisté, avšak súčasne za sociálne determinované a regulované členmi etnokultúrnej skupiny.²⁰⁰ Možno takisto konštatovať, že väzba prítomných prvkov v určitej situácii je odpoveďou na spoločensky organizovaný výzvu, resp. je reakciou na vonkajšie okolie a na kultúrne rozdiely.²⁰¹ Samotná závažnosť týchto rozdielov, resp. relevancia konkrétnej a v operatívnej

²⁰⁰ BARKER, CH., cit. 18, s. 22-23.

²⁰¹ BINDORFFER, GY., cit. 153, s. 37.

podobe sa nachádzajúcej zložke etnicity sa prejaví až v kontexte použitia zo strany oboch skupín, ktoré sa v danej situácii nachádzajú v kontakte.²⁰² O podobe, spôsobe použitia a dôležitosti jednotlivých atribútov etnickej identity v pražskom prostredí, pojednávajú vymedzené kategórie.

²⁰² ERIKSEN, T.H., Etnicita a nacionalismus. Antropologické perspektivy, s. 224.

5 Kyberpriestor nielen ako médium komunikácie

Internet a na jeho použitie slúžiace moderné komunikačné a technologické možnosti sa stali integrálnou súčasťou života človeka. Technológia zaujala kľúčovú pozíciu v jeho bytí a nepopierateľnosť tohto faktu možno potvrdiť i na príklade nášho spôsobu života. Napredovanie má ruka v ruke s potrebou držať krok s dobou aj svoje prednosti i nepriaznivé stránky pre spoločnosť, ktoré nemožno opomenúť ani v súvislosti s tematikou kyberpriestoru.

Na príklade vybraných virtuálnych komunít, t.j. komunity Slovákov a Maďarov žijúcich v Prahe, cieľom tejto kapitoly nie je analýza existujúcich sociálnych sietí, ale predstavenie a interpretovanie kyberpriestoru ako média na šírenie, odovzdávanie a utváranie, resp. pretváranie znakov charakteristických pre kultúru pražských Slovákov a Maďarov.²⁰³ Voľba, ktorá vznikla v prospech virtuálneho priestoru na úkor analýzy časopisov²⁰⁴ vydávaných jednotlivými slovenskými a maďarskými združeniami, resp. organizáciami a inštitúciami v Prahe, je odozvou na technický pokrok 21. storočia a súčasne na intenzitu jeho preferovania najmä v kruhu mladej a produktívnej generácie. Ďalším podnetom sa stali vedecké poznatky dokazujúce tak utváranie, ako aj transmisiu a zdieľanie kultúrnych vedomostí a praktík v rámci rozsiahlej internetovej sociálnej siete.²⁰⁵

Nasledujúca pozornosť venovaná kyberpriestoru má jednak prispieť k objasneniu a obohateniu problematiky väzby priestoru a kultúry, a jednak poskytnúť platformu pre komparáciu virtuálneho priestoru s fyzickým, a to v súvislosti s mierou výskytu atribútov etnicity a ich manifestáciou.

5.1 Kyberpriestor versus kyberkultúra?

Kyberpriestor, známy aj ako virtuálny priestor, resp. virtuálna realita, je výstižné označenie interakčného priestoru vytváraného pomocou počítačových sietí.²⁰⁶ Kyberpriestor všeobecne možno charakterizovať ako priestor, ktorý sa používa v elektronických médiách a vedie k rozšíreniu tak nášho osobného priestoru, ako aj sociálneho prostredia.²⁰⁷ Umožňuje výskyt veľkého množstva informácií súčasne v tom istom čase a v priestore, interakciu viacerých užívateľov, prepojenie s rozsiahlym prostredím a pod.,²⁰⁸ pričom si vyžaduje aj

²⁰³ MÉSZÁROSOVÁ, M., cit. 56, s. 149.

²⁰⁴ Spomedzi časopisov možno vyzdvihnúť napríklad: „Slovenské korene“; „Listy Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť viac“; „Slovenské dotyky“; „Prágai Tükör“.

²⁰⁵ KOKOT, W., cit. 1, s. 17.

²⁰⁶ HINE, CH., cit. 57, s. 158.

²⁰⁷ ANDERS, P., *Anthropic Cyberspace: Defining Electronic Space from First Principles*, s. 409-410.

²⁰⁸ ESCOBAR, A., *Welcome to Cyberia. Notes on the Anthropology of Cyberculture*, s. 216.

špecializované vedomosti o jeho používaní a jestvuje paralelne s reálnym svetom.²⁰⁹ Z antropologického hľadiska Hakken kyberpriestor vymedzuje ako odlišný a neustále sa pretvárajúci typ kultúry, a to v kontexte počítačovo založeného spôsobu spracovania informácií a nového spoločenského útvaru, ktorý ním aj nastáva.²¹⁰

Vo vzťahu k fenoménu kultúra je potrebné pripomenúť aj antropologickú koncepciu kyberkultúry ako kultúrnej praxe a životného štýlu, spoločného a šíreného medzi členmi rozmanitých internetových subkultúr.²¹¹ Uvedené chápanie kyberkultúry stavia na predpokladoch, podľa ktorých kultúrou zostrojená technológia sa podieľa na utváraní nových socio-kultúrnych situácií a súčasne upriamuje pozornosť na spôsob života aktérov vstupujúc do sociálnej interakcie prostredníctvom moderných počítačových a informačných technológií.²¹² Kyberkultúra a kyberpriestor sa podľa Bella majú považovať za jeden fenomén, pričom kyberpriestor nemožno oddeliť od jeho kultúrneho kontextu.²¹³ Uvedenie konceptu kyberkultúry pokladám za nevyhnutné aj z toho dôvodu, že ňou utvárané, rozvíjané a šírené znaky v kyberpriestore sa nachádzajú v podobe diskurzov, kultúrnej praxe a narácií,²¹⁴ t.j. súhrnne v tvare textov, ktorých interpretácia a pochopenie predstavuje ďalšiu oblasť antropologických výskumov.²¹⁵ Napriek tendencii pokladať ich za sekundárny zdroj informácií, Hine poukazuje na hodnotu písaného materiálu, ktorá sa zakladá na porozumení pôvodcov textu realite.²¹⁶ Relevantná sa takisto stáva aj reprodukčná schopnosť informačnej technológie, t.j. jej spôsobilosť sprostredkovať tak rozmnožovanie, ako aj obnovovanie kultúry.²¹⁷

V dôsledku pretrvávajúcej vágnosti, mnohoznačnosti, ako aj variability pojmu kultúra svoj záujem som zamerala na dokumentáciu tých významov, ktoré vyvstali u vymedzených troch hlavných kategórií dizertačnej práce vo virtuálnom priestore. K chápaniu takto vzniknutých významov podľa Hine by sme mali pristupovať z perspektívy čitateľa, čo vyplýva z absencie znalosti a vzájomného porozumenia medzi čitateľom a autorom textu.²¹⁸ Mimo pozornosti nemožno ponechať ani tie okolnosti, v rámci ktorých dochádza k produkcii

²⁰⁹ SOUKUP, V., cit. 26, s. 656.

²¹⁰ HAKKEN, D., *Cyborgs@cyberspace?: An Ethnographer Looks at the Future*, s. 1-4.

²¹¹ SOUKUP, V., cit. 26, s. 650-651.

²¹² MACEK, J., *Koncept rané kyberkultury*, s. 40-41.

²¹³ BELL, David. *An Introduction to Cybercultures* [online]. London: Routledge, 2001, [cit. 2015-09-08]. Dostupný z WWW: <<https://books.google.cz/books?id=0I6BAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=sk#v=onepage&q&f=false>>.

²¹⁴ MACEK, J., cit. 212, s. 43.

²¹⁵ MÉSZÁROSOVÁ, M., cit. 56, s. 152.

²¹⁶ HINE, CH., cit. 57, s. 51.

²¹⁷ HAKKEN, D., cit. 210, s. 44.

²¹⁸ MÉSZÁROSOVÁ, M., cit. 56, s. 152.

textu. Pozíciu čitateľa zastáva „situované“ publikum, t.j. priaznivci a záujemcovia o písaný materiál, ktorí ho prijímajú a interpretujú v inom kultúrnom kontexte ako autor.²¹⁹

Uvedené poznatky viedli k prístupu, že v práci obsiahnuté príklady sa nezužujú na analýzu zo stanoviska bádateľa, ale ponechajú sa na výklad čitateľov. Analogicky takýto postoj možno zdôvodniť aj ďalším poznaním, podľa ktorého slovná zásoba každého jazyka reflektuje to, čo sa nachádza v centre pozornosti a je relevantné pre členov spoločnosti.²²⁰ Zároveň to vedie ku konštatovaniu, že jednotlivé námety diskurzov, narácií, spoločne so vzniknutými reakciami, majú svoju vlastnú výpovednú hodnotu. Významy, o ktorých sa bude nižšie pojednávať, sú názorne podložené konkrétnymi príkladmi z dvoch virtuálnych komunit: *Som v Prahe* (ďalej len SvP) a *Studentský kroužek Endre Adyho* (ďalej iba AED). S cieľom dodržať zásady výskumnej etiky, identitu iniciátorov jednotlivých príspevkov, ako aj jednotlivcov podnecujúcich diskusiu ponechávam v anonymite a podľa potreby používam parafrázovanie, t.j. spracovanie témy vlastnými slovami so zachovaním pôvodnej myšlienky.²²¹

5.2 Virtuálna komunita pražských Slovákov a Maďarov

AED (po maďarsky *Ady Endre Diákkör*) je skratkou študentského krúžku, ktorý v názve nesie meno významného maďarského básnika 20. storočia. O vzniku a poslaní tohto krúžku už pojednávala tretia kapitola. Preto na tomto mieste vyzdvihujem jeho aktívnu účasť a pôsobenie v rámci virtuálnej reality. AED má svoje vlastné oficiálne webové stránky, avšak za účinnejšiu formu komunikácie medzi jednotlivými členmi komunity predstavuje tzv. elektronická konferencia. Konferencia funguje na princípe zriadenia jedného centra, ktoré zabezpečuje distribúciu nových správ, príspevkov, ako aj zaslaných odpovedí všetkým členom automaticky a po prihlásení sa poskytuje aj možnosť náhľadu do archívu správ. AED konferencia bola zriadená v roku 1995 a v súčasnosti má okolo 520 členov. Medzi registrovanými členmi možno nájsť nielen terajších študentov pražských univerzít, ale aj bývalých absolventov a jednotlivcov patriacich do produktívnej generácie. Väčšinu z nich však tvoria Maďari zo Slovenska, pričom v menšej miere sú členmi aj Maďari z iných štátov, ako napr. z Maďarska.²²² Svoju činnosť prezentujú aj v rámci internetového portálu *Magyar Bohémia*, ktorý bol založený koncom roku 2014 a stal sa jedinou webovou stránkou, ktorá

²¹⁹ HINE, CH., cit. 57, s. 50-52.

²²⁰ SALZMANN, Z., cit. 2, s. 97.

²²¹ MÉSZÁROSOVÁ, M., cit. 56, s. 153.

²²² MÉSZÁROSOVÁ, M., cit. 56, s. 153-154.

poskytuje prehľad o všetkých maďarských združeniach, ako aj o usporiadaných a aktuálnych podujatiach rôzneho charakteru na území Českej republiky.

Virtuálna komunita SvP sa prezentuje ako občianske združenie, ktoré zoskupuje Slovákov žijúcich v Prahe, či už zo študijných alebo z pracovných dôvodov. Ciele tohto združenia sú dostupné na ich internetovom portáli, spomedzi ktorých je možné vyzdvihnúť napr.: rozvíjanie komunitného života pražských Slovákov; usporadúvanie spoločenských, kultúrnych a športových akcií; pomoc pri legislatívnych, úradných a iných verejných záležitostiach; ochrana hodnôt a tradícií; integrácia Slovákov do českej spoločnosti a utužovanie vzájomných vzťahov s majoritnou spoločnosťou. SvP funguje od roku 2006 a v súčasnosti uvádza 35 964 členov. Na základe získaných poznatkov a zo zúčastneného pozorovania možno uviesť, že k registrovaným členom patria aj jednotlivci s odlišnou národnosťou, ako napr. Česi, Maďari zo Slovenska a pod.²²³ Za závažné považujem tiež zistenie, že Slováci ešte pred svojim príchodom, resp. rozhodnutím presťahovať sa do Prahy vôbec, cez virtuálnu komunitu získavajú mnohé užitočné informácie a na základe ktorých do novej krajiny vstupujú s jasnými pravidlami a vedomím o fungovaní majoritnej i minoritnej spoločnosti. Prostredníctvom zverejnených skúseností dostávajú reálnu predstavu napríklad o spôsobe života, požiadavkách v kontexte uplatnenia sa na pracovnom trhu, ako aj o daňových a iných prihlasovacích povinnostiach, o študijných podmienkach a možnostiach, atď.

Obe sledované komunity sprostredkujú oznamy, resp. inzeráty o: pracovných príležitostiach, aktuálnych podnájmoch, najbližšej plánovanej spolujazde,²²⁴ blížiacich sa podujatiach rôzneho charakteru, predaji alebo kúpe lístkov a rozličných produktov, ponúknutých alebo potrebných službách, hľadanej výpomoci a pod. Popritom v rozličnom časovom intervale sa objavujú aj témy, ktoré vyvolávajú reakciu členov a na SvP sa rozvíjajú v blogoch, diskusiách, pričom sa zaraďujú do rozličných kategórií (napr. zo života v Prahe, peniaze, lifestyle, doprava do Prahy, politika v SR, atď.).²²⁵ Na ilustráciu uvediem príklady z oboch virtuálnych komunít, ktoré tematicky budú nadväzovať na analyzované kategórie a bez povšimnutia neponechám ani okolnosti podnecujúce zrod písaného prejavu.

5.3 Diskurzy, narácie a kultúrna prax v kyberpriestore

V rámci kategórie materinského jazyka vyzdvihnem reakciu členov AED konferencie a to v súvislosti s použitím názvov miest. V dvoch prípadoch išlo o mestá na Slovensku

²²³ MÉSZÁROSOVÁ, M., cit. 56, s. 154.

²²⁴ *Spolujazdu* možno vymedziť ako bezpečnejšiu verziu autostopu, tak pre šoféra ako aj pre spolucestujúceho. Šofér, ktorý vo svojom vozidle má voľné miesta, s presne stanovenou trasou a podmienkami odvozu (čas a miesto odchodu, náklady a pod.) vypíše oznam, na ktorý sa záujemcovia môžu prihlásiť.

²²⁵ MÉSZÁROSOVÁ, M., cit. 56, s. 154.

(Komárno, Šamorín, Fiľakovo, atď.), keď ich iniciátori spomenuli vo vzťahu k spolujazde a pri hľadaní predstaviteľov jednej nemenovanej americkej spoločnosti a vo svojej správe uviedli slovenský ekvivalent mesta namiesto maďarského. U niektorých to vyvolalo odozvu vo význame:

„Po maďarsky „Komárom“ je to naše mesto.“

„Nebud' me už takí precitliveli, každý vie o ktoré Komárno sa jedná.“

„Skutočné Komárno sa dostalo za hranice a nie je ďalšie Komárno, pretože jedno mesto bolo rozdelené na dve časti.“

„Ako Maďar pôvodom zo Slovenska, ktorý po maďarsky osloví ďalších Maďarov na maďarskej konferencii, nech už aspoň nie schválne uvádza v cudzom jazyku miestne mená.“²²⁶

V uvedených reflexiách možno sčasti badať aj dôraz na tému rozpadu Rakúsko-Uhorska a na usporiadanie štátnych hraníc po vzniku Československa, ktorý sprevádza citové zafarbenie v zmysle prijatia, resp. ponímania tejto historickej udalosti.

Z tematického hľadiska nasledujúci príklad podobne nereflektuje len postoj k maďarskému jazyku, resp. k bilingvizmu, ale zároveň aj k ďalšiemu pamätihodnému mestu v histórii maďarského národa. Z obsahovej stránky sa konkrétne pojednávalo o ceste smerom z Prahy do Štúrova s niekoľkými zastávkami a za bod vyzdvihnutia prihlásených cestujúcich sa stanovila stanica pražského metra Vyšehrad. Reakciu na túto spolujazdu vyvolalo uvedenie doslovného prekladu *Vyšehrad* („Visegrád“) do maďarčiny s pripomienkou:

„Niekedy je nežiaduce silenie dvojjazyčnosti najmä vtedy, keď bod A a B sa od seba nachádzajú vo vzdialenosti 400 km.“

„Miestni by sa potešili, keby vo Vyšehrade našli metro.“²²⁷

Otázka ohľadom vyznania viery sa v rámci elektronickej konferencie objavila v podobe pozvánok, ktoré oznamovali možnosť participácie na svätej omši s nasledovnými nadpismi: „Katolícka omša v Prahe v maďarskom jazyku“ a „Katolícka omša takmer po maďarsky“. Kým v prvom prípade išlo o návštevu skupiny pútnikov z Budapešti, ktorí v priebehu svojej prítomnosti slúžili aj svätú omšu pre maďarských veriacich, tak druhá

²²⁶ MÉSZÁROSOVÁ, M., cit. 56, s. 155.

²²⁷ MÉSZÁROSOVÁ, M., cit. 56, s. 155.

pozvánka vznikla na počesť otvorenia maďarského predsedníctva EU. Celebrácia svätej omše sa uskutočnila v zastúpení pražského arcibiskupa a biskupa z Pannonhalmy, ktorú navyše so spevom sprevádzal aj maďarský zbor *Schola Hungarica*.²²⁸

Z tematického hľadiska prvý príklad z internetového portálu SvP približuje predmet jazykovej spriaznenosti, t.j. príbuznosť slovenského jazyka s českým. Uverejnený príspevok nielenže umožňuje komparáciu vnímania jazykového príbuzenstva vo virtuálnom a fyzickom priestore, ale takisto dáva platformu na uvedomenie si: vonkajších impulzov, resp. faktorov ktoré viedli k požiadavke osvojiť si češtinu; zmienky o Morave, ako o centre citeľnej jazykovo-kultúrnej podobnosti; postupného poklesu znalosti a ovládania slovenského jazyka v českej mladej generácii, ako aj pozorovanie reálnej mienky o používaní „československého“ jazyka.

Text s názvom „Rýchlokurz češtiny“ naznačuje potrebu autora nájsť si kurz, ktorý mu pomôže osvojiť si spisovnú češtinu v čo najrýchlejšom čase a ktorý znie nasledovne: *„Ahoj, je mozne, ze sa to tu uz niekde riesilo, ale nemozem to najst. V praci mi dali podmienku, aby som sa co najrychlejsie naucil cesky. Ako podla Vas co najlepsie na to? Na internete som nasiel kurz cestiny pre Slovakov (za takmer 5000,- !!!), co je podla mna blbost. Ake mate skusenosti Vy? ako na to? poradte ;)*“²²⁹ Členovia SvP na tento námet reagovali rôzne a na ilustráciu z možných 23 odpovedí uvediem iba niekoľko:

„Ja osobne som zacala "mluvit" v praci tak nejak za pochodu. Raz som zacala a aj ked to znelo strasne a bolo mi trapne, pokracovala som. Postupne sa zacnes menej mylit v slovickach a neskor sa snaz aj o prislusny akcent. Uspesnost ale zavisí aj od jazyk.nadania, na niekom to je pocut strasne ze sice mluvi ale je to Slovak, a na niekom menej. Ja osobne mavam horsie aj lepsie dni, ked som oddychnuta, je pocut menej, ze nie som Ceska, ale za uspech povazujem to ze ma pokladaju za moravacku. ...“

„... Aby ma niekto neobvinil, ze po cesky neviem hovorit alebo som nejaky zadubenec a provokater, tak po cesky (nie malokedy) hovorim s cudzincami a uplne najmladsiimi ludmi, u ktorych pozorujem, ze maju so slovincinou problem (velmi casto aj s cestinou :P). Lez u starsich a multi-lingualnych to vehementne odmietam a 8 bezproblemovych rokov v Prahe ma utvrdilo v absolutnej spravnosti tohto pristupu. Je to pre ich dobro. Takze mozem zelat len

²²⁸ Zahájení maďarského predsedníctví EU. Arcibiskupství pražské [online]. 2011, [cit. 2016-03-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.apha.cz/zahajeni-madarskeho-predsednictvi-eu>>.

²²⁹ Rýchlokurz češtiny. SomvPrahe.sk [online]. 2012, [cit. 2016-03-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.somvprahe.sk/forum/rychlokurz-cestiny>>.

naozaj uprimnu sustrast a good luck. Nebude to tazke, a tak, ako ti to poradili, nakoniec to das! :-) Cesko-slovensky "mix" je jedna z veci, z ktorej sa mi zaludok obracia este viac, nez z prazskeho dialektu. Moravske dialekty a spisovnu cestinu vsak lubim. (...) Možno by bolo fer dodat, ze s ludmi nepracujem.“

„... No to ze nepracujes s ludmi si mal(a) uviest hned na zaciatku, podla mna sa tym vsetko meni. Ja pracujem v advokatke, kde to vsetko zavisi od komunikacie s klientom (a nasledne sudom a pod.). Ja som v Prahe iba kratko ale vsimol som si, ze mi ludia casto nerozumeju. Nie je praca ako praca...“ (poznámka: reakcia autora textu)

„Teraz to trochu otočím, poznáte vôbec nejakého Čecha, ktorý žije na Slovensku a hovorí po slovensky? Ja teda nie. ...“²³⁰

Ďalší príklad je pozvaním na poslednú mládežnícku kresťanskú akciu, podľa výpovedí respondentov známou aj ako „mládežky“. Z tretej kategórie vyplynulo, že stretnutia mladých kresťanov v Prahe boli považované za prínosné nielen kvôli materinskému jazyku, ale predovšetkým z dôvodu odovzdaného a získaného kultúrneho zážitku. Uverejnená akcia pod názvom „Mládežka a.k.a. keď sa Deň Detí s Nocou Kostolov zide“ v sebe nesie správu o tých okolnostiach, ktoré viedli k zrodu tohto spoločenstva.

„Milí priatelia, ľudia dobrej vôle, bonžúr everybody!!! Rád by som s Vama totok pozdieľal..... Boli sme ešte mladí, plní ideálov a vystrašení z Prahy - skupinka čerstvých vysokoškolských prváčikov, ďaleko od rodín, uprostred veľkomesta. Nevediac čo nás čaká, nesmelo sme si založili malé inštrumentálno-vokálne uskupenie v kostole sv. Voršily (odtiaľ náš názov). A čakalo nás toho skutočne veľa. No za tých 11 rokov sa toho pomlelo toľko, že napriek tomu, že sme časom dozreli v kvalitné spevácke teleso, na pôde, kde sme začínali, už pre nás niet uplatnenia... Preto by sme Vás srdečne chceli pozvať na rozlúčku s našim dozrievaním – poslednú mládežku v kostole sv. Prokopa na Žižkove (tram 5, 9, 26 - Lipanská) za hudobného doprovodu Uršulíniek. Stane sa tak na Deň Detí v Piatok 1. Júna o 18:00. Tentokrát sme sa trafili zároveň do termínu konania Noci Kostolov. Po omši sa preto môžete tešiť na koncert plný "brutálnych výpekov" ale aj "dušehladičov" v podaní našich sólistiek a sólistov v durových, mollových a iných tóninách. Prídte sa s nami potešiť zo života

²³⁰ MÉSZÁROSOVÁ, M. cit. 56, s. 156-157.

*a prežiť posledných pár príjemných chvíľ!!! NEOLUTUJETE!!! TEŠÍME SA NA VÁS!!!*²³¹

Vypísaná akcia sa stretla s nasledujúcimi reakciami:

„A čo je a.k.a. ?“

„Ze si to ty a nemas googla... skratka pre 'also known as', v zmysle v nasich koncinach pouzivaneho 'alias'. now k veci: neee, tak dlho sa chystam na nejaku vasu omsu, ze uz koncite? ah, no dobre, tak by som rada prisla teda. kto sa prida?“

„Ja :-) Na prvopiatkove omse k Prokopovi sa snazim chodit pravidelne a teraz je k tomu este motivacia navyse :-)“

„...aj ja sa chystám prísť a tiež by som urobila nočnú tour da kirche.“

Na portáli SvP členovia zverejňujú aj svoje zážitky, životné skúsenosti a spomienky v podobe príbehov. Podľa Soukupa práve prostredníctvom narácií ľudia dávajú význam svetu a vymedzujú zmysel svojho jestvovania.²³² S písaným materiálom podobného charakteru som sa však od doby svojho prihlásenia do komunity AED nestretla, z tohto dôvodu aj absentujú v práci. Ako príklad uvediem osobné vyznanie člena komunity, ktoré začína s nostalgiou na jestvujúce ľudské vzťahy za éry Československej republiky a zároveň zachytáva autostereotypný obraz a fenomén modernej doby.

„Ahojte vsetci, kedysi davno, ja si to ale este pamatam, sme zili v state - vtedy este Ceskoslovensko, ktory bol orientovany ako bol orientovany. Vtedy som nevnimal pojem vzajomne susedske vzťahy ako nieco vynimocne, ved preco aj, ludia mali k sebe velmi blizko, boli sudrzni a ked to este skombinujeme s faktormi ako vela zelene, vela betonu, vela volneho casu, vela kamaratov, vela aktivít atd tak moje detstvo bolo krasne, bezstarostne, ciste. Casom sa par veci v state zmenilo a naraz ta vzajomna sudrznost skončila. Vsetci sa viac menej spravame sebecky "ekonomicky" vyhodne, ale ja sa pytam preco? Nie je pre ludi krasne, niekomu urobiť radosť? Niekomu zmierniť trapeň, pomôcť mu nezistne, prehodnotiť svoje hodnoty ako sa žije a čo okolo seba sirime? Kde je ta láska k bliznemu svojmu? Bol som dlhsi cas v zahraničí, kde som nazbieral skusenosti, i pozitivne i menej pozitivne, ale čo ma zaraza, že sa vytratilo to caro vrucnosti medzi ludmi a egoizmus a materializmus prevlada nad vyznamnymi hodnotami v kazdom živote. Sme tu zaregistrovani na tomto webe, ktory ma

²³¹ Mládežka a.k.a. keď sa Deň Setí s Nocou Kostolov zide. SomvPrahe.sk [online]. 2012, [cit. 2016-03-19]. Dostupný z WWW: < <http://nove.somvprahe.sk/vseobecna-akcia/mladezka-aka-ked-sa-den-deti-s-nocou-kostolov-zide>>.

²³² SOUKUP, V., cit. 26, s. 651.

potencial niečo dosiahnuť. Preto by to nemohlo byť aj to ako si viacej vážiť krajanov, byť k sebe otvorení, uprimní a pomáhať si ako sa bude dať bez vedľajších sebeckých ekonomických efektov? Ja viem, že v dnešnom svete je to ťažké, ale preto neskusím dosiahnuť v rámci komunity stav, kedy sa dajú ľudia dokopy a budú si navzájom pomáhať, stretávať sa, baviť sa, proste mať sa radi a prijímať ostatných ako súčasť života, združovať sa nielen na základe geografie, ale i na základe myslenia a hlavne na základe toho že nás to bude baviť. Preto sú Poliaci navzájom veľmi solidárni a pomáhajú si navzájom kde môžu, to isté Ukrajinci a Rusi? Preto je v nás zakomplexovanosť maleho národa, ktorý si hľadá to svoje miesto v Európe? Dokedy to tak bude? Preto si viac nepomáhame? Ano je to idealizmus z mojej strany, ale už to že sa nad tým zamyslíte, bude pokrok. Rad uvítam diskusiu, určite mnoho vecí, čo som napísal je subjektívnych, o to viac by som to chcel konfrontovať a možno sa pár ľudí zamyslí nad tým preto je to tak a možno dvaja traja budú radi, keď sa podniknu kroky k bližšej súdržnosti.²³³ Článok vyvolal veľký ohlas a z 26 odpovedí som vybrala niekoľko ukážok:

„Celkom pekne zamyslenie. To čo píšeš je pravda ohľadom toho že si nepomáhame ako komunita. Je to dané tým že v súčasnosti je rozpad rodiny na dennom programe. Spoločnosť v ktorej žijeme je vysoko individualistická a nepreferuje spoluprácu. Je to hlavne dané preto že je založená na službách. Daj peniaze a my za teba zariadíme všetko čo chceš ty len pracuj a nos nám peniaze. (...) Kolko z vás majú naozajstných kamarátov prázakov? Ja tu žijem 12 rokov a dostal som sa len do jednej komunity pretože mám takeho koníčka. Keď som býval v KE a stretol kamaráta na ulici tak sme si mohli ísť sadnúť niekam a porozprávať sa tu v Prahe je to priam nemožné. Keď prázaka pozvete na pivo tak to môže byť len vo veľmi špecifickom case a väčšinou má rozplanovaný týždeň do bodky víkendy sú väčšinou nedotknuteľné. Taki sú aj Slováci ktorí žijú v Prahe prisli zo Slovenska lebo doma nemali zamestnanie sústredia sa na zarabanie pracujú dlho a veľa. Lenže časom zistia že život nie je len o práci. Bohužiaľ Praha je taka. Uznávam že to nie je dobré a preto som rád že je takýto web kde sú Slováci. (...) Ale aby som nebol negativista tak každý rok organizujem opekacku pozvem živú muziku a svojich kamosov Slovákov kto chce dotiahne partnera alebo známych.“

„...A z toho čo viem o súdržnosti iných ľudí, či už z prvej ruky alebo z rozprávania Slovákov ktorí žili v zahraničí v iných než slovenských komunitách, alebo trochu aj na základe pozorovania iných ľudí (a nielen v ČR), môžem povedať, že Slováci si pomáhajú dosť málo.“

²³³ Súdržnosť. SomvPrahe.sk [online]. 2013, [cit. 2016-03-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.somvpraha.sk/forum/sudrznost>>.

Prijateľným riešením by mohlo byť obklopiť sa správnymi ľuďmi a neriesiť tento celonarodný trend, aby sa z toho človek nescvokol.“

„Čo sa týka zomknutosti alebo súdržnosti, netrba si maľovať vzdušné zámky, Slováci nikdy niečo podobné nemali v krvi, to sú iba také singulárne reminiscencie jednotlivcov, ktorí by si chceli pripomenúť nostalgiu detských časov. O Slovákoch sa hovorí, že sú pohostinný národ. To je nezmysel. Slováci sú pohostinní iba keď sa im to hodí (t.j. v rámci rodiny, alebo keď sa im črtá nejaký ekonomický prospech v budúcnosti). Pohostinné sú niektoré kmene v Afrike, ktoré Vám dajú všetko čo nájdete vo svojich chatrčiach, lebo si každého cudzinca chcú úprimne uctiť. Kto z nás by vytiahol na pohostenie cudzinca to najkrajšie, najlepšie, najhodnotnejšie, čo doma má? (...) Takže hlavu hore a držte sa. Nájdite si frajerov, frajerky, ožehnajte sa, povydávajte, založte si rodinu a zariadte si život podľa vlastného gusta. Už tu nemáme železnú oponu, nemáme 1 typ mydla, pomaranče sa v obchodoch predávajú. Kto sme zažili komunizmus, vieme, že život je teraz oveľa krajší. Máme možnosť voľby a slobodu zariadiť si vlastný život a denný program podľa vlastného uváženia.“

Kyberpriestor sa prejavil nielen ako prostriedok, ale aj ako médium a podnecovateľ šírenia, odovzdávania a utvárania atribútov charakteristických pre pražskú komunitu Slovákov a Maďarov. Korpus textov, ktorý nachádzame aj vo virtuálnom priestore, poskytuje pozoruhodný materiál v kontexte produkcie, reprodukcie a konzumácie prejavov špecifických pre tú-ktorú internetovú subkultúru, resp. virtuálnu komunitu. Tento súbor odкрýva diskurzy, narácie a na písme založené praktiky, ktoré sú tiež svedectvom o vnímaní a pochopení tých záležitostí, ktoré obklopujú autora a tvoria súčasť jeho života. Možnosti interpretácie materiálu šíreného cez internet sú však značne flexibilné. Príčinou je „latentný“ kontext, ktorý väčšina čitateľov nepozná práve v dôsledku chýbajúceho osobného kontaktu s autorom.²³⁴

²³⁴ MÉSZÁROSOVÁ, M. cit. 56, s. 160.

6 Záver

Dizertačná práca analyzuje problematiku väzby kultúry a sociálneho priestoru na príklade Slovákov a slovenských Maďarov, žijúcich v meste Praha. Vytýčenú väzbu som v teréne sledovala v spojitosti s tromi tematickými oblasťami: Praha a rodisko, profánny priestor spolu so spoločenským a kultúrnym životom, a nakoniec priestor sakrálny. Prvé tematické zameranie zmapovalo: príčiny príchodu do Prahy a (de)motivujúce činitele; vzťah k hlavnému mestu a život, resp. fungovanie na úplných začiatkoch; ponímanie domova; charakteristiku rodného mesta, resp. rodnej obce a absentujúce prvky zo známeho domáceho prostredia. V rámci druhej sme získali poznatky o: sociálnej sieti respondentov; jazykových kompetenciách jednotlivých členov cieľových skupín so všetkými (ne)výhodami, ako aj potrebami udržiavania či pestovania ovládaných jazykov; povedomí príslušnosti k vlastnej etnickej komunite, vrátane prejavov pozitívneho vzťahu k nej v pražskom prostredí. Posledná tematická oblasť poskytla priestor na získanie poznatkov o postoji oboch menšín k cirkevným a štátnym sviatkom, ako aj o osobných preferenciách v súvislosti s praktizovaním viery. Paralelne sa vo výpovediach objavili odkazy na kultúru (v podobe materiálneho a nemateriálneho produktu), na kladné stránky etnickej a kultúrnej diverzity mesta Praha, ako aj na mentalitu a povahové vlastnosti v kontexte minorita – majorita, t.j. my – oni.

Na základe získaných výsledkov zo sociálneho a virtuálneho priestoru, práca sprístupňuje relevantné významy k aktuálnym zložkám etnicity a etnickej identity u Slovákov a slovenských Maďarov v Prahe. Prostredníctvom týchto atribútov – prezentované v podobe diskurzov, osobných príbehov a diagramov – sa súčasne reflektuje aj vytýčená väzba medzi priestorom a kultúrou. Ako výsledky výskumu ukázali, etnicita je prejavom toho celku, ktorý je tvorený z komplementárnych zložiek, ako jazyk a kultúra. Kým v dizertačnej práci pojem kultúra sa aplikoval na samotné označenie cieľových skupín a na súhrn prvkov príznačných pre obe sledované menšiny, tak v priebehu práce s priestorom sa uprednostnil jeho sociálny aspekt. Za primárny argument v tejto súvislosti považujem aktivity spoločenstva ľudí, ktoré nielen obýva, kultivuje či rozvíja kus územia, ale zároveň ho aj vymedzuje, opisuje a k danému miestu si vyvíja rôznu mieru inklinácie na základe nadobudnutých skúseností a pocitov. V tomto zmysle verejné i súkromné priestranstvá Prahy stotožnili sociálny priestor, kde som uskutočnila prieskum problematiky, aplikovala metódu snehovej gule a viedla kvalitatívne pološtrukturované rozhovory s respondentmi, vrátane zúčastneného pozorovania a podieľania sa na každodennom živote oboch cieľových skupín. V priebehu prieskumu

získaný podnet o šírení etnoidentifikačných znakov aj vo virtuálnom priestore, viedol k rozšíreniu môjho bádateľského záujmu a k začleneniu témy do obsahovej štruktúry práce. Pomocou registrácie do virtuálnej komunity pražských Slovákov (*Som v Prahe*) a Maďarov (*Studentský kroužek Endre Adyho*) sa naskytila možnosť dokumentácie charakteristických znakov pre kultúru oboch menšín v kratšom časovom intervale, čo internetom sprostredkovaná komunikácia umožňuje. Zásluha sa tu pripisuje okamžitej tvorbe i sústredeniu impulzov, ktoré podnecujú akciu a reakciu členov na jednom vyhradenom mieste. Dodržiujúc zásady netikety, citované alebo parafrázované diskurzy jednak slúžia ako doplňujúci materiál a jednak sú prejavom svedectva o intenzívnejšej produkcii a cirkulácii významov vo virtuálnej realite. Takto vytvorené významy – či už v sociálnom alebo vo virtuálnom priestore – predstavujú dočasné zoskupenie súvislých faktorov a sú odozvou na organizovanú spoločenskú výzvu, ako aj na aktuálnu spoločensko-politickú či ekonomickú atmosféru, na progresiu trendov v oblasti migračných, globalizačných, unifikáčnych či integračných procesov a pod.

V nadväznosti na širšie poňatie výskumnej oblasti práce, územie strednej Európy zohralo špecifickú rolu v zmysle jeho heterogénneho a súčasne aj jednotiacého charakteru, ako aj v kontexte kultúrno-geografickej otvorenosti a podmienenosti. Tieto aspekty a s nimi súvisiace zmeny sa premietli do etnickej, kultúrnej a náboženskej skladby tamojších skupín, vrátane prejavov a potrieb ich identifikácie. V užšom ponímaní, respondenti vo vzťahu k Prahe vymedzili aj také charakteristiky a funkcie (napr. postavenie Prahy ako bývalého hlavného mesta Československej republiky; tolerancia, etnická a kultúrna diverzita; geografický potenciál z hľadiska veľkosti mesta, jeho zemepisná poloha a dostupnosť; výrazne lepšia kultúrna a ekonomicko-profesijná perspektíva; neutralita v kontexte usadenia sa etnicky zmiešaných partnerov a pod.), ktoré našli svoje zastúpenie medzi činiteľmi, ktorých spojenie generovalo postoj k prejavovým atribútom etnickej identity zo strany slovenskej či maďarskej menšiny. Rozhodujúcu úlohu tu má aj politika mesta Praha, ktorá okrem aplikácie multi- a interkultúrneho prístupu v praxi, vychádza aj zo spolupráce s etnickými menšinami a zároveň pri procese integrácie sa usiluje o uchovanie ich identity a charakteristických znakov. Nahliadnutie do právneho postavenia minorít podala kapitola s názvom „V postavení menšiny“. Terénny výskum spolu s prieskumom neprerušene prebiehali od polovice roka 2011 až do začiatku roka 2013, na odlišných verejných a súkromných miestach Prahy. Súbežne som sledovala a dokumentovala aj materiály v rámci virtuálnej reality, vo vyššie spomínaných komunitách.

Hypotéza sformulovaná v rámci terminologickej a teoreticko-metodologickej časti práce overovala naviazanosť kultúry na priestor a následne úlohu priestoru ako fenoménu v podobe média. Predpokladala som, že táto kvalita priestoru prispeje k posilneniu, resp. zintenzívneniu alebo práve naopak, k oslabeniu či prispôsobeniu najrelevantnejších zložiek etnickej sebaidentifikácie. V tejto súvislosti oprávnene môže vzniknúť otázka: „V čom spočíva teda skutočná podstata väzby, pokiaľ kultúra nemá potrebu sa viazať na určité miesto?“ Fundamentálnymi sa stávajú obe zložky v tomto spojení, avšak každá z nich bude do pohybu uvádzať iný činiteľ a bude akcelerátorom odlišného zdroja, resp. miera ich skutočného podielu v procese bude značne striedavá. Napriek tomu, že hypotéza práce úlohu média primárne prisudzovala priestoru, na základe získaných poznatkov z terénu túto vlastnosť nemožno prehliadnuť ani v prípade kultúry. Ako príklad možno uviesť „pečať“ neexistujúceho materského územia u slovenských Maďarov, ktorá sa prejavila vo vzniku vnútornej virtuálnej „vlasti“ a jej existencia pretrváva aj v pražskom prostredí u príslušníkov tejto etnickej menšiny. Iným slovami, táto etnokultúrna skupina sa stala nositeľom i sprostredkovateľom tejto relevantnej skutočnosti, pričom podnecujúcimi sa stali aj materinský jazyk, príslušnosť k slovenským Maďarom, kultúrne spomienky a pocity. U druhej skúmanej menšiny napríklad k zdieľaniu významu v kontexte jazykovej podobnosti na jednej strane viedla historická skúsenosť bývalej Československej republiky, historicky daná jazykovo-kultúrna podobnosť a početné zastúpenie Slovákov v Prahe. Na strane druhej to boli stanovené predstavy a konkrétne očakávania pred príchodom do Prahy, absencia spolunažívania s Čechmi, ako aj chýbajúce skúsenosti z inoetnického prostredia. V rámci druhého príkladu možno pozorovať striedavé zastúpenie oboch zložiek (priestor – kultúra), ktoré boli sprevádzané aj ďalšími významnými okolnosťami. Celkovo za prejav väzby medzi kultúrou a priestorom považujem dočasne vytvorené významové celky, ktoré sú výsledkom korelácie konkrétnych determinujúcich faktorov.

V súvislosti s tvorbou, resp. pripisovaním ucelených a dočasných významov jednotlivým tematickým kategóriám (materinský jazyk, etnické vedomie a náboženstvo) práce, Stuartom Hallom presadzovaná teória artikulácie viedla k uvedomeniu tej komplexnej štruktúry prvkov, ktorých vzájomné prepojenie podnietilo vznik či zánik alebo zmenu inej zložky. Podstata tohto prepojenia spočíva v kvalite podmienenosti, osobitosti, resp. jedinečnosti a (ne)súrodosti zastúpených prvkov. Nemožno opomenúť ani flexibilitu, t.j. neustálu premenu a prispôsobivosť vzniknutých významov. Okrem zmeny pôvodných okolností a vstupných zložiek (priestor – kultúra), jedinečnú rolu zohráva aj časový faktor

vzhľadom na skutočnosť, že každá etnokultúrna skupina má tendenciu prehodnocovať v priebehu vlastnej existencie. Diskurzy pomohli zachytiť skĺbené prvky, resp. determinujúce faktory, ktorých viditeľnosť bola evidentnejšia pokiaľ nastalo aj ich pomenovanie zo strany respondenta. Medzi takto artikulovanými prvkami boli napríklad: priestor – miesto, krajina – prostredie, čas – historické obdobie, minulosť – súčasnosť, metropola – mesto, ekonomicko-politická rozvinutosť – ekonomicko-politická nezrelosť, etnická homogenita – etnická heterogenita, kompaktnosť – disperznosť a spomienka – skúsenosť. V konečnom dôsledku každý vytvorený význam prechádza tak fázou produkcie, ako aj reprodukcie, identifikácie, konzumácie, regulácie či modifikácie, pričom jeho uskutočnenie sa viaže na osobnú a spoločenskú interakciu.

Získané významy z terénneho výskumu sa viazali k trom atribútom etnicity a v práci boli predstavené pod kategóriami: materinský jazyk, etnické vedomie a náboženstvo. Na ich znázornenie som okrem výpovedí zvolila aj osobné príbehy respondentov a súčasne použila diagramy. Tie poslúžili na vizuálne zobrazenie súvislých výrazov v procese tvorby uceleného významu. V prípade jazyka sa takýmto spôsobom bola uvedomovaná napríklad potreba oddeľovať súkromnú a pracovnú stránku života, podľa čoho sa následne v komunikácii uprednostnil slovenský alebo český jazyk. Ďalej pri kategórii etnického vedomia dôležitosť sa prikladal nielen pocitu prináležitosti a spoločnému jazyku, ale aj konkrétnemu regionálnemu či lokálnemu variantu (regionálna skupina, lokálne spoločenstvo a dialekt) a podobným spôsobom či prejavom vystupovania (myslenie, správanie, komunikácia a pod.) v priebehu interakcie. V rámci náboženstva u príslušníkov slovenskej menšiny takto bola reprezentovaná relevancia kresťanskej skupiny a osoby kazateľa, ktoré prevýšili funkciu jazyka vo vyznaní viery. Viera u slobodných kresťanov predstihla materinský jazyk a etnické vedomie vo funkcii stmelujúceho faktora, a to v súvislosti s nadväzovaním kamarátskych vzťahov a nájdením si životného partnera.

Miera výskytu charakteristických znakov pre kultúru pražských Slovákov a Maďarov bola odlišná v sociálnom a vo virtuálnom priestore. Konštatovanie o nejednotnosti základám na časovej náročnosti, ktorá súvisí so zaznamenaním javov a najviac je citeľná v prípade terénnych prác. Napriek záujmu podchytiť vnímanie slovensko-maďarskej otázky v multikultúrnom prostredí Prahy, táto problematika sa ukázala ako bezvýznamná zo strany oboch etnických menšín a ojedinele vyvstala iba pri zohľadnení a komparácii politických, právnych a životných pomerov v Českej a Slovenskej republike. Vo vzťahu k ústrednej téme

dizertačnej práce možno navyše poznamenať, že v prospech jestvujúcej väzby dochádza k vzájomnému obohateniu priestoru a kultúry. Vyprodukované významy, k prezentovaným atribútom etnicity a etnickej identity, sú unikátnym svedectvom tejto sledovanej väzby. V prospech zaznamenatej kvality dočasnosti aj väzba priestoru a kultúry je poznačená nestálosťou a tak môže prispieť k aktuálnemu prehľadu najdôležitejších výziev spoločnosti.

7 Zoznam použitej literatúry

ANDERS, P., *Anthropic Cyberspace: Defining Electronic Space from First Principles*. Leonardo, 2001, roč. 34, č. 5, s. 409-416.

ASSMANN, J., *Kultura a paměť. Písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. 1. vydanie. Praha: PROSTRO, 2001. 317 s. ISBN 80-7260-051-6.

BAHENSKÝ, F., *Etnicita v historické perspektivě. Prolegomena ke vzniku, vývoji a proměně etnické kolektivní identity*. 1. vydanie. Praha: Etnologický ústav Akademie věd ČR v.v.i., 2010. 117 s. ISBN 978-80-87112-44-1.

BAKKE, E. *The Making of Czechoslovakism in the First Czechoslovak Republic*. In WESSEL, Sch. M. (ed.). *Loyalitäten in der Tschechoslowakischen Republik 1918-1938. Politische, nationale und kulturelle Zugehörigkeiten*. München: R. Oldenbourg Verlag, 2004, s. 23-44.

BALVÍN, J. *K politice Prahy ve vztahu k národnostním menšinám*. In BALVIN, J. (ed.). *Politika Prahy a dalších měst ve vztahu k národnostním menšinám*. Praha: Komise rady hl. m. Prahy pro oblast národnostních menšin, 2003, s. 40-62.

BALVÍN, J. *Politika obce ve vztahu k národnostním menšinám. Multikulturní a interkulturní výchova v podmínkách obce a její připravenost na podmínky vstupu do Evropy*. In BALVIN, J. (ed.). *Politika Prahy a dalších měst ve vztahu k národnostním menšinám*. Praha: Komise rady hl. m. Prahy pro oblast národnostních menšin, 2003, s. 23-26.

BARKER, CH., *Cultural Studies: Theory and Practice*. 2. vydanie. London: SAGE Publications Ltd., 2003. 484 s. ISBN 0-7619-4156-8.

BARKER, CH., *Slovník kulturních studií*. 1. vydanie. Praha: Portál, 2006. 208 s. ISBN 80-7367-099-2.

BECSKE, K. Prága. A Szövetség szívében. In GÁL, E. (ed.). Visszaemlékező. Huszonöt éves a Cseh- és Morvaországi Magyarok Szövetsége 1990-2015. Praha: Svaz Maďarů žijících v českých zemích, 2015, s. 81-87.

BELL, David. An Introduction to Cybercultures [online]. London: Routledge, 2001, [cit. 2015-09-08]. Dostupný z WWW:<<https://books.google.cz/books?id=0I6BAgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=sk#v=onepage&q&f=false>>.

BELL, D. Cyberculture: The Key Concepts. 1. vydanie. London: Routledge, 2004. 211 s. ISBN 0-415-24754-3.

BĚLINA, P. et al. Praha: Kronika metropole. 1. vydanie. Praha: Fortuna Print, 2006. 240 s. ISBN 80-7321-267-6.

BENŽA, M., Malý etnopolitický slovník. 1. vydanie. Bratislava: Zing Print s.r.o., 2005. 44 s. ISBN 80-88997-28-3.

BINDORFFER, GY. Határon innen – határon túl. Etnikai határok, határfenntartás, interetnikus kapcsolatok. In KOVÁCS, N.; OSVÁT, A.; SZARKA, L. (ed.). Tér és terep. Tanulmányok az etnicitás és az identitás kérdésköréből. Budapest: Akadémiai kiadó, 2004, s. 29-41.

BITUŠÍKOVÁ, Alexandra. Diverzita. MultiKulti. [online]. Bratislava: 2010, [cit. 2015-08-18]. Dostupný z WWW:<<http://www.multikulti.sk/pojmy/diverzita.html>>.

BITUŠÍKOVÁ, A. Mesto vo svetle udržateľnej diverzity: niekoľko poznámok k výskumu súčasného mesta. In MERVART, P. (ed.) Mesto: Promenlivá ne/samozrejmosť. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 31-49.

BITUŠÍKOVÁ, A. Sustainable Development and Diversity in Social Sciences: Mapping the Research Field. In BITUŠÍKOVÁ, A. (ed.). Cultural and Social Diversity in Slovakia. Studies, Documents, Materials I. Theoretical Perspectives on Diversity Research. Banská Bystrica: Research Institute of Matej Bel University, 2007, s. 12-27.

BLOMMAERT, J. Discourse. A Critical Introduction. 1. vydanie. New York: Cambridge University Press, 2005. 299 s. ISBN 978-0-521-53531-1.

BOČÁK, M., Diskurz: neurčitá cesta kulturálnych, mediálnych a komunikačných štúdií do centra svojho záujmu. Kultura – média – komunikace, 2009, roč. 1, č. 1, s. 117-146.

BONNEMAISON, J. Culture and Space: Conceiving a New Cultural Geography. 1. vydanie. London: I. B. Tauris, 2005. 160 s. ISBN 1-86064-908-4.

BOROFSKY, R. – BARTH, F. – SCHWEDER, R. A. – RODSETH, L. – STOLZENBERG, N. M. When: A Conversation about Culture. American Anthropologist, roč. 103, č. 2, s. 432-446.

BOTÍK, J. Etnická história Slovenska. K problematike etnicity, etnickej identity, multietnického Slovenska a zahraničných Slovákov. 1. vydanie. Bratislava: Lúč, 2007. 228 s. ISBN 978-80-7114-650-6.

BUZÁSSYOVÁ, K. – ONDREJOVIČ, S., Slovaks and Czechs. The Slovak and Czech languages (The ethno-significative, culturological, psychological, and sociolinguistic aspects of the relations between two nations and their languages). 1997, roč. 7, č. 2, s. 141-158.

CRESSWELL, T. Place: A Short Introduction. 1. vydanie. Malden: Blackwell Publishing, 2004. 153 s. ISBN 978-1-4051-0672-6.

CSÉFALVAY, I. Prága nem erezst el. 1. vydanie. Bratislava: Madách-Posonium Kft., 2010. 208 s. ISBN 978-80-7089-507-8.

CSÉMY, T. Kulturní aktivity maďarské národnostní menšiny a Praha. In BALVIN, J. (ed.). Praha a národnosti. Sborník referátů a diskusních příspěvků ze semináře o národnostních menšinách na území hl. m. Prahy. Praha: Odbor školství, mládeže a tělovýchovy Magistrátu hl. m. Prahy, 1998, s. 43-45.

Český statistický úřad: Sčítání lidu, domů a bytů 2011, [online]. 2009-2011, [cit. 2015-05-10]. Dostupný z WWW:<<https://www.czso.cz/csu/sldb/domov>>.

DARULOVÁ, J. Mesto – priestor etnologických výskumov. Na príklade Banskej Bystrice. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2002. 179 s. ISBN 80-8055-724-X.

DeLUCA, K., *Articulation Theory: A Discursive Grounding for Rhetorical Practice*. *Philosophy and Rhetoric*, 1999, roč. 32, č. 4, s. 334-348.

DUHÁŇ, Š. Pracovní migrace a politika zaměstnanosti. In BROUČEK, S.; GRULICH, T. (ed.). *Migrace a česká společnost: Výběr textů a diskuse z konference k aktuálním problémům migrací*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, v.v.i., 2012, s. 42-46.

DURANTI, A. *Linguistic Anthropology*. 1. vydanie. New York: Cambridge University Press, 1997. 398 s. ISBN 978-0-521-44993-9.

DURKHEIM, E., *A vallási élet elemi formái*. 1. vydanie. Budapest: L'Harmattan Kiadó, 2004. 404 s. ISBN 9789639457164.

ERIKSEN, T.H., *Antropologie multikulturních společností. Rozumět identitě*. 1. vydanie. Praha: Triton, 2007. 268 s. ISBN 978-80-7254-925-2.

ERIKSEN, T.H., *Etnicita a nacionalismus. Antropologické perspektivy*. 1 vydanie. Praha: SLON, 2012. 352 s. ISBN 978-80-7419-053-7.

ESCOBAR, A. *Welcome to Cyberia. Notes on the Anthropology of Cyberculture*. *Current Anthropology*, 1994, roč. 35, č. 3, s. 211-231.

ÉLES, Gy. „Ahol ketten vagy hárman összegyűlnék az én nevemben, ott vagyok közöttük“. In GÁL, E. (ed.). *Visszaemlékező. Huszonöt éves a Cseh- és Morvaországi Magyarok Szövetsége 1990-2015*. Praha: Svaz Maďarů žijících v českých zemích, 2015, s. 103-105.

FROLEC, V. Kulturní prostor střední a jihovýchodní Evropy: dimenze lidové kultury. *Ethnologia Europea Centralis*, 1992, č. 1, s. 11-23.

FROLEC, V. O povaze kulturní tradice Čechů, Slováků a Maďarů. *Acta museologica*, 1994, roč. 6, č. 1-2, s. 15-37.

GABAL, I. Etnické klima české společnosti. In GABAL, I. (ed.). *Etnické menšiny ve střední Evropě*. Praha: G plus G, 1999, s. 70-95.

GAJDOŠ, P., Človek, spoločnosť, prostredie. *Priestorová sociológia*. 1. vydanie. Bratislava: Sociologický ústav SAV, 2002. 374 s. ISBN 80-855444-15-6.

GÁL, E. Maďarská menšina a její osobnosti v Praze. In BALVIN, J. (ed.). *Praha: osobnosti národnostních menšin*. Praha: Komise Rady hl. m. Prahy pro oblast národnostních menšin, 2000, s. 21-42.

GÁL, E. Národnost se představuje. In BALVIN, J. (ed.). *Praha a národnosti*. Sborník referátů a diskusních příspěvků ze semináře o národnostních menšinách na území hl. m. Prahy. Praha: Odbor školství, mládeže a tělovýchovy Magistrátu hl. m. Prahy, 1998, s. 34-41.

GÁL, E. Specifika maďarské menšiny v oblasti vzdělávání, výchovné a vzdělávací aktivity Svazu Maďarů žijících v českých zemích na území hlavního města Prahy. In BALVIN, J. (ed.). *Praha a národnosti*. Sborník referátů a diskusních příspěvků ze semináře o národnostních menšinách na území hl. m. Prahy. Praha: Odbor školství, mládeže a tělovýchovy Magistrátu hl. m. Prahy, 1998, s. 41-42.

GEREBEN, F., Identitás, kultúra, kisebbség. *Felmérés a közép-európai népesség körében*. 1. vydanie. Budapest: Osiris Kiadó, 1999. 278 s. ISBN 9633798043.

GROSSBERG, L., On Postmodernism and Articulation: An Interview with Stuart Hall. *Journal of Communication Inquiry*, 1986, roč. 10, č. 2, s. 45-60.

GUPTA, A. – FERGUSON, J., Beyond „Culture“: Space, Identity and the Politics of Difference. *Cultural Anthropology*, 1992, roč. 7, č. 1, s. 6-23.

GUREVIČ, A. J., Kategorie středověké kultury. 1. vydanie. Praha: Mladá fronta, 1978. 286 s.

HAKKEN, D. Cyborgs@cyberspace?: An Ethnographer Looks at the Future. 1. vydanie. New York: Routledge, 1999. 277 s. ISBN 978-0415915595.

HAMPLOVÁ, D., Náboženství v české společnosti na prahu 3. tisíciletí. 1. vydanie. Praha: Karolinum, 2013. 151 s. ISBN 978-80-246-2431-0.

HALL, S., A kulturális identitásról. In FEISCHMIDT, M. (ed.). Multikulturalizmus. Budapest: Láthatatlan Kollégium – Osiris, 1997. s. 60-85.

HALL, S., New cultures for old. In MASSEY, D.; JESS, P. (ed.). A Place in the World? Places, Cultures and Globalization. United States: Oxford University Press, 1995, s. 176-213.

HALL, S. Representation: Cultural Representations and Signifying Practices. 1. vydanie. London: SAGE Publications Ltd., 1997. 400 s. ISBN 0-7619-5432-5.

HINE, CH. Virtual Ethnography. 1. vydanie. London: SAGE Publications Ltd, 2000. 179 s. ISBN 0-7619-5896-7.

HALUKOVÁ, J. Klub slovenskej kultúry. In BALVIN, J. (ed.). Praha a národnosti. Sborník referátů a diskusních příspěvků ze semináře o národnostních menšinách na území hl. m. Prahy. Praha: Odbor školství, mládeže a tělovýchovy Magistrátu hl. m. Prahy, 1998, s. 92-93.

HOLAS, J. Maďarská menšina v České republice – zpráva z výzkumu. Urban People, 2010, roč. 12, č. 3, s. 609-622.

HOLLOWAY, L., HUBBARD, P. People and Place: The Extraordinary Geographies of Everyday Life. 1. vydanie. Harlow: Pearson Education Limited, 2001. 279 s. ISBN 0-582-38212-2.

HORÁKOVÁ, H. Kultura jako všelék? Kritika soudobých přístupů. 1. vydanie. Praha: SLON, 2012. 318 s. ISBN 978-80-7419-103-9.

JONÁŠ, J. Kognitívny prístup pri skúmaní etnickej identity. *Studia Ethnologica Pragensia*, 2013, č. 2, s. 81-89.

KILIÁNOVÁ, G. Etnicita, kultúra a hranice. Prípad strednej Európy. *Etnologické rozpravy*, 1994, roč. 1, č. 2, s. 45-65.

KOIŠOVÁ, L. - DANIŠKOVÁ, A. Sociálne siete v kyberpriestore. *Studia Ethnologica Pragensia*, 2013, č. 2, s. 91-98.

KOKOT, W. Culture and Space – anthropological approaches. *Ethnoscripts*, 2007, roč. 9, č. 1, s. 10-23.

LAMPL, ZS. Magyarnak lenni. A szlovákiai magyarok értékrendje. 1. vydanie. Somorja: Fórum Kisebbségkutatató Intézet, 2007. 184 s. ISBN 978-80-89249-15-2.

LEVINSON, S. C. Language and Space. *Annual Review of Anthropology*, 1996, roč. 25, s. 353-382.

LIPTÁK, P. Obec Slovákov v Českej republike. Informace o Obci Slovákov v ČR a časopise Korene. In BALVIN, J. (ed.). Praha a národnosti. Sborník referátů a diskusních příspěvků ze semináře o národnostních menšinách na území hl. m. Prahy. Praha: Odbor školství, mládeže a tělovýchovy Magistrátu hl. m. Prahy, 1998, s. 102-106.

MACEK, J. Koncept rané kyberkultury. In VOLEK, J. a BINKOVÁ, P. (sest.). Média a realita: sborník prací Katedry mediálních studií a žurnalistiky FSS MU Brno. Brno: Masarykova univerzita v Brne, 2004, s. 35-65. ISBN 80-210-3308-8.

MASSEY, D., The conceptualization of place. In MASSEY, D.; JESS, P. (ed.). *A Place in the World? Places, Cultures and Globalization*. United States: Oxford University Press, 1995, s. 46-85.

MASSEY, D. – JESS, P. Places and cultures in an uneven world. In MASSEY, D.; JESS, P. (ed.). *A Place in the World? Places, Cultures and Globalization*. United States: Oxford University Press, 1995, s. 215-239.

Magyar Néprajzi Lexikon. IV. díj, N-SZé. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1981. ISBN 963-05-1289-0 (IV. díj). ISBN 963-05-1285-8 (súbor).

MÉSZÁROSOVÁ, M. Kyberpriestor nielen ako médium komunikácie. Na príklade virtuálnej komunity Slovákov a Maďarov v Prahe. In BITTNEROVÁ, D. a MORAVCOVÁ, M. (sest.). *Etnické komunity. Kontinuita kulturní reprodukce*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2012, s. 149-161. ISBN 978-80-87398-29-6.

MÉSZÁROSOVÁ, M. Stretnutie kultúr a urbánny priestor Prahy (perspektíva slovenskej a maďarskej etnickej menšiny). *Slovenský národopis*, 2013, roč. 61, č. 2, s. 168-179.

Mille-Domi/Rólunk. *Magyar Bohémia* [online]. Praha: 2015, [cit. 2015-08-12]. Dostupný z WWW:< <http://www.magyarbohemia.cz/hu/mille-domirolunk/>>.

Mládežka a.k.a. keď sa Deň Setí s Nocou Kostolov zide. *SomvPrahe.sk* [online]. 2012, [cit. 2016-03-19]. Dostupný z WWW: < <http://nove.somvprahe.sk/vseobecna-akcia/mladezka-aka-ke-den-deti-s-nocou-kostolov-zide>>.

MORAVCSÍK, T. Hol terem a prágai magyargyerek? Néhány szóban az Iglice Egylet működéséről. In GÁL, E. (ed.). *Visszaemlékező. Huszonöt éves a Cseh- és Morvaország Magyarok Szövetsége 1990-2015*. Praha: Svaz Maďarů žijících v českých zemích, 2015, s. 109-111.

MORAVCOVÁ, M. – NOSKOVÁ, H. Struktura etnických menšin a imigračních skupin v České republice. Vývoj let 1918-2001. In BITTNEROVÁ, D.; MORAVCOVÁ, M. (ed.). *Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Praha: Sofis, 2005, s. 15-79.

MORGAN, D. L. Snowball sampling. In GIVEN, L. M. (ed.). The SAGE Encyclopedia of Qualitative Research Methods. Thousand Oaks: SAGE Publications, 2008, s. 815-816.

MURPHY, R.F. Úvod do kulturní a sociální antropologie. 2. vydanie. Praha: SLON, 2004. 268 s. ISBN 9-788086-429250.

Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu 2011, [online]. 2014, Praha: Český statistický úřad, 2014, [cit. 2015-05-27]. Dostupný z WWW:< <https://www.czso.cz/csu/czso/publikace-o-scitani>>.

Národnostní struktura obyvatel 2011, [online]. 2014, Praha: Český statistický úřad, 2014, [cit. 2015-05-10]. Dostupný z WWW:< <https://www.czso.cz/csu/czso/publikace-o-scitani>>.

NIEZGODSKÝ, P. Projekt výuky slovenského jazyka na českých školách. In BALVIN, J. (ed.). Praha a národnosti. Sborník referátů a diskusních příspěvků ze semináře o národnostních menšinách na území hl. m. Prahy. Praha: Odbor školství, mládeže a tělovýchovy Magistrátu hl. m. Prahy, 1998, s. 93-95.

NOSKOVÁ, H. Maďari v České republice ve 20. a 21. století. In BITTERNOVÁ, D.; MORAVCOVÁ, M. (ed.). Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky. Praha: Sofis, 2005, s. 99-116.

NOSKOVÁ, H. Slováci v českých zemích a v České republice. In SOUKUPOVÁ, B. (ed.). Úvod do antropologie etnických menšin. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií, 2011, s. 53-66.

NOSKOVÁ, H. Slovenčina a jej podoby vo vybraných regiónoch Čiech, Moravy a Sliezska. Listy Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť viac, 2012, roč. 19, č. 12, s. 2-3.

PEJŠA, R. Vztahy ČSR a Maďarska v letech 1918-1938. Tendence vývoje československo-maďarských kulturně-společenských vztahů v období let 1918-1939. Praha,

2010. 227 s., Disertační práce (PhD). Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin.

PETRŮV, H. Citlivá místa právní úpravy postavení národnostních menšin v České republice (současný stav, náměty a inspirace). In PETRÁŠ, R. (ed.). Aktuální problémy právního postavení menšin v České republice. Praha: Úřad vlády České republiky, 2010, s. 46-60.

POKORNÝ, J. Lingvistická antropologie: jazyk, mysl a kultura. 1. vydanie. Praha: Grada Publishing, 2010. 346 s. ISBN 978-80-247-2843-8.

PROFANTOVÁ, Z., Svetonázor ľudovej prózy optikou prísloví. Národopisné informácie, 1993, č. 1, s. 99-105.

RÝCHLIKOVÁ, M. Slováci v Praze. Vliv velkoměsta na jejich integraci do českého prostředí. 1. vydanie. Praha: Etnologický ústav AV ČR, v.v.i., 2011. 113 s. ISBN 978-80-87112-55-7.

Rýchlokurz češtiny. SomvPrahe.sk [online]. 2012, [cit. 2016-03-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.somvprahe.sk/forum/rychlokurz-cestiny>>.

SADÍLEK, P. CSÉMY, T., Maďari v České republice. Magyarok a Cseh Köztársaságban. 1918-1922. 1. vydanie. Praha: Svaz Maďarů žijících v Českých zemích, 1993. 179 s.

SALZMANN, Z. Jazyk, kultura a společnost. Úvod do lingvistické antropologie. 1. vydanie. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku Akademie věd ČR, 1997. 211 s.

Sčítání lidu, domů a bytů 2001. Hlavní město Praha, s. 53-56.

Sčítání lidu, domů a bytů 2011 – Hlavní město Praha – analýza výsledků, [online]. 2013, Praha: Český statistický úřad, 2013, [cit. 2015-06-7]. Dostupný z WWW:<<https://www.czso.cz/csu/czso/ci/scitani-lidu-domu-a-bytu-2011-hlavni-mesto-praha-analyza-vysledku-2011-h9s8zd7irf>>.

SENČÁK, J. Spolek Detvan. In BALVIN, J. (ed.). Praha a národnosti. Sborník referátů a diskusních příspěvků ze semináře o národnostních menšinách na území hl. m. Prahy. Praha: Odbor školství, mládeže a tělovýchovy Magistrátu hl. m. Prahy, 1998, s. 100-101.

SHEA, V. Netiquette. [online] Online Edition 1.1. San Francisco: Albion Books 1994, [cit. 2015-04-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.albion.com/netiquette/book/TOC0963702513.html>>. ISBN 0-9637025-1-3.

SIKKA, T., Articulation Theory. In JACKSON, R. L. (ed.). Encyclopedia of Identity. Thousand Oaks: SAGE Publications, 2010, s. 36-39.

SKALSKÝ, V. Slovenská národnostná tlač v Prahe a jej podiel na rozvoji kultúry. In BALVIN, J. (ed.). Praha a národnosti. Sborník referátů a diskusních příspěvků ze semináře o národnostních menšinách na území hl. m. Prahy. Praha: Odbor školství, mládeže a tělovýchovy Magistrátu hl. m. Prahy, 1998, s. 99-100.

SLACK, J. D., The Theory and Method of Articulation in Cultural Studies. In MORLEY, D.; CHEN, K-H. (ed.). Stuart Hall. Critical Dialogues in Cultural Studies. London: Routledge, 1996, s. 112-127.

SOKOLOVÁ, G. Problematika polské menšiny v ČR a slovenské menšiny v České republice z perspektivy sociologických výzkumů. In GABAL, I. (ed.). Etnické menšiny ve střední Evropě. Praha: G plus G, 1999, s. 128-139.

SomvPrahe.sk Členské konto. [online]. 2006-2014, [cit. 2015-04-19]. Dostupný z WWW:< <http://www.somvprahe.sk/user/register>>.

SOUKUP, V. Antropologie: teorie člověka a kultury. 1. vydanie. Praha: Portál, 2011. 774 s. ISBN 978-80-7367-432-8.

SOUKUPOVÁ, B. Identita moderních městských světů. Příklad Prahy v období od šedesátých let 19. století do tzv. sametové revoluce 1989. Slovenský národopis, 2013, roč. 61, č. 4, s. 338-350.

SZURMAN, R. Integrace cizinců v České republice v oblasti kompetencí Ministerstva průmyslu a obchodu České republiky. In BROUČEK, S.; GRULICH, T. (ed.). Migrace a česká společnost: Výběr textů a diskuse z konference k aktuálním problémům migrací. Praha: Etnologický ústav AV ČR, v.v.i., 2012, s. 38-41.

Súdržnosť. SomvPrahe.sk [online]. 2013, [cit. 2016-03-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.somvprahe.sk/forum/sudrznost>>.

ŠRAJEROVÁ, O., K otázkam národného vedomia príslušníkov slovenskej a národnostnej menšiny v ČR. In BALVÍN, J. (ed.). Výchova, vzdelávaní a kultura ve vztahu k národnostním menšinám. Praha: Komise rady hl. m. Prahy pro oblast národnostních menšin, 2004, s. 110-120.

ŠRAJEROVÁ, O. Slováci v České republice. Historický pohled na Slováky v českých zemích letech 1918-1995. In GABAL, I. (ed.). Etnické menšiny ve střední Evropě. Praha: G plus G, 1999, s. 139-153.

TRIMBUR, J. Articulation Theory and the Problem of Determination: A Reading of Lives on the Boundary. *Journal of Advanced Composition*, 1993, roč. 13, č. 1, s. 33-50.

TUAN, Yi-Fu. Language and the Making of Place: A Narrative-Descriptive Approach. *Annals of the Association of American Geographers*, 1991, roč. 81, č. 4, s. 684-696.

TUAN, Yi-Fu. *Space and Place: The Perspective of Experience*. 4. vydanie. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2005. 235 s. ISBN 0-8166-3877-2.

TUŽINSKÁ, H. Otázky opisu a prekladu. Využitie poznatkov antropológie a etnografie vo vedení a tlmočení interview s imigrantmi. 2. vydanie. Bratislava: Stimul, 2010. 93 s. ISBN 978-80-89236-91-6.

TUŽINSKÁ, H., MITTELMANNOVÁ, M., VOLANSKÁ, M. Vybrané práva cudzincov na území SR a kultúrna rozmanitosť. 1. vydanie. Bratislava: Stimul, 2009. 111 s. ISBN 978-80-89236-76-3.

UHEREK, Z. Antropologické pohledy na problematiku Slováků v České republice a Čechů a Moravanů na Slovensku. In BROUČEK, S.; GRULICH, T. (ed.). Česko-slovenské vztahy a krajané. Praha: Etnologický ústav AV ČR ve spolupráci se Senátem, 2010, s. 18-29.

UHLÍKOVA, L., Kulturní stereotypy v etnologii a v dalších společenských vědách. In TYLLNER, L; UHEREK, Z. (ed.). Kultura – společnost – tradice I. Soubor statí z etnologie, folkloristiky a sociokulturní antropologie. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2005, s. 7-33.

VRANOVSKÝ, P. Českí Slováci dnes, zajtra, pozajtra. Niektoré odpovedi na aktuálne výzvy so zreteľom na Prahu. In BALVIN, J. (ed.). Politika Prahy a ďalších miest ve vztahu k národnostním menšinám. Praha: Komise rady hl. m. Prahy pro oblast národnostních menšin, 2003, s. 63-77.

Zahájení maďarského předsednictví EU. Arcibiskupství pražské [online]. 2011, [cit. 2016-03-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.apha.cz/zahajeni-madarskeho-predsednictvi-eu>>.

8 Pasportizácia respondentov

Respondenti	Sociálny status	Vierovyznanie	Dĺžka pobytu na území ČR	Obdobie príchodu (pred/po 1993)	Pobyt v zahraničí
<i>Ž1, 26, Slovenka, referentka</i>	slobodná, bezdetná	rímskokatolícke	8 rokov	po 1993	áno
<i>Ž2, 46, Slovenka, štátna správa</i>	vydatá za Maďara, 1 dieťa	rímskokatolícke	2 roky	po 1993	nie
<i>M2, 46, Maďar, IT</i>	ženatý so Slovenkou, 1 dieťa	bez vyznania	23 rokov	pred 1993	nie
<i>Ž3, 31, Slovenka, energetika</i>	partner Čech, bezdetná	evanjelické	8 rokov	po 1993	nie
<i>Ž4, 31, Slovenka, špecialistka nákupu</i>	partner Čech, bezdetná	bez vyznania	2 roky	po 1993	áno
<i>M5, 36, Slovák, IT</i>	ženatý so Slovenkou, 2 deti	rímskokatolícke	11 mesiacov	po 1993	nie
<i>M6, 35, Slovák, programátor</i>	slobodný, bezdetný	bez vyznania	6 rokov	po 1993	nie
<i>M7, 27, Slovák, učiteľ</i>	slobodný, bezdetný	rímskokatolícke	8 rokov	po 1993	nie
<i>M8, 23, Slovák, študent</i>	slobodný, bezdetný	rímskokatolícke	4 roky	po 1993	nie
<i>M9, 25, Slovák, nezamestnaný</i>	slobodný, bezdetný	rímskokatolícke	6 rokov	po 1993	nie

Ž10, 28, <i>Slovenka, T- mobile</i>	slobodná, bezdetná	rímskokatolícke	4 roky	po 1993	áno
M11, 40, <i>Slovák, nezamestnaný</i>	žentatý s Češkou, bezdetný	bez vyznania	2 roky a 6 mesiacov	po 1993	nie
Ž12, 26, <i>Slovenka, lekárka</i>	slobodná, bezdetná	rímskokatolícke	8 rokov	po 1993	nie
M13, 25, <i>Slovák, študent</i>	slobodný, bezdetný	rímskokatolícke	7 rokov	po 1993	nie
M14, 25, <i>Slovák, študent,</i>	slobodný, bezdetný	rímskokatolícke	7 rokov	po 1993	nie
M15, 33, <i>Slovák, sociálna práca</i>	slobodný, bezdetný	gréckokatolícke	5 rokov	po 1993	nie
Ž16, 42, <i>Slovenka, vedúca oddelenia</i>	slobodná, bezdetná	rímskokatolícke	10 rokov	po 1993	áno
Ž17, 31, <i>Slovenka, advokátka</i>	partner Čech, bezdetná	bez vyznania	7 rokov	po 1993	nie
Ž18, 41, <i>Slovenka, administratíva</i>	rozvedená, 1 dieťa	rímskokatolícke	6 rokov	po 1993	nie
Ž19, 31, <i>Slovenka, slobodná umelkyňa</i>	partner Čech, 1 dieťa	rímskokatolícke	9 rokov	po 1993	áno

Ž20, 50, <i>Slovenka,</i> <i>laborantka</i>	slobodná, bezdetná	evanjelické	8 rokov	po 1993	nie
M21, 49, <i>Slovák,</i> <i>vysokoškolský</i> <i>pedagóg</i>	ženatý s Maďarkou, 3 deti	rímskokatolícke	30 rokov	pred 1993	áno
Ž22, 35, <i>Slovenka,</i> <i>živnostníčka</i>	partner Slovák, 1 dieťa	evanjelické	5 rokov	po 1993	nie
M23, 46, <i>Slovák,</i> <i>správca galérie</i>	rozvedený, 1 dieťa	rímskokatolícke	4 roky	po 1993	nie
Ž24, 29, <i>Slovenka,</i> <i>právnička</i>	partner Čech, bezdetná	rímskokatolícke	4 roky	po 1993	nie
Ž25, 22, <i>Slovenka,</i> <i>administratíva</i>	slobodná, bezdetná	rímskokatolícke	5 rokov	po 1993	nie
Ž26, 26, <i>Slovenka,</i> <i>veterinárka</i>	partner Slovák, bezdetná	bez vyznania	2 roky a 6 mesiacov	po 1993	nie
Ž27, 21, <i>Slovenka,</i> <i>študentka</i>	partner Slovák, bezdetná	rímskokatolícke	2 roky	po 1993	nie
Ž28, 26, <i>Slovenka, retail</i> <i>v e-shope</i>	partner Slovák, bezdetná	rímskokatolícke	7 rokov	po 1993	nie
M29, 30, <i>Slovák,</i> <i>športový</i> <i>priemysel</i>	partnerka Slovenka, bezdetný	bez vyznania	6 rokov	po 1993	nie

<i>M30, 27, Slovák, programátor</i>	slobodný, bezdetný	bez vyznania	5 rokov	po 1993	nie
<i>M31, 29, Slovák, analytik</i>	slobodný, bezdetný	bez vyznania	8 rokov	po 1993	nie
<i>M32, 24, Slovák, študent</i>	partnerka Slovenka, bezdetný	rímskokatolícke	5 rokov	po 1993	nie
<i>M33, 27, Slovák, marketingový obchodník</i>	slobodný, bezdetný	rímskokatolícke	6 rokov	po 1993	nie
<i>Ž1, 33, Maďarka, na materskej</i>	vydatá za Maďara, 2 deti	kalvínske	11 rokov	po 1993	nie
<i>M2, 32, Maďar, IT</i>	ženatý s Maďarka, 2 deti	rímskokatolícke	14 rokov	po 1993	nie
<i>M3, 43, Maďar, riaditeľ</i>	ženatý so Slovenkou, 2 deti	rímskokatolícke	24 rokov	pred 1993	nie
<i>Ž4, 50, Maďarka, krajčírka</i>	vydatá za Maďara, 1 dieťa	bez vyznania	23 rokov	pred 1993	nie
<i>Ž5, 40, Maďarka, právnička</i>	vydatá za Čecha, 1 dieťa	rímskokatolícke	22 rokov	pred 1993	nie
<i>M6, 27, Maďar, IT</i>	slobodný, bezdetný	rímskokatolícke	5 rokov	po 1993	nie
<i>Ž7, 31, Maďarka, asistentka</i>	slobodná, bezdetná	rímskokatolícke	4 roky	po 1993	áno

Ž8, 29, <i>Maďarka, stavebníctvo</i>	vydatá za Maďara, bezdetná	kalvínske	11 rokov	po 1993	nie
M9, 34, <i>Maďar, inžinier</i>	ženatý s Maďarkou, 1 dieťa	evanjelické	10 rokov	po 1993	áno
Ž10, 38, <i>Maďarka, nezamestnaná</i>	partner Slovák, bezdetná	rímskokatolícke	10 rokov	po 1993	áno
Ž11, 33, <i>Maďarka, administratíva</i>	partner Slovák, 1 dieťa	kalvínske	12 rokov	po 1993	nie
Ž12, 55, <i>Maďarka, banková úradníčka</i>	vydatá za Maďara, 2 deti	kalvínske	31 rokov	pred 1993	nie
M13, 33, <i>Maďar, vedúci smeny</i>	ženatý s Maďarkou, bezdetný	kalvínske	7 rokov	po 1993	nie
Ž14, 34, <i>Maďarka, peňažná kontrolórka</i>	slobodná, bezdetná	rímskokatolícke	10 rokov	po 1993	áno
M15, 33, <i>Maďar, inžinier</i>	slobodný, bezdetný	rímskokatolícke	8 rokov	po 1993	nie
Ž16, 40, <i>Maďarka, na materskej</i>	vydatá za Rusa, 2 deti	rímskokatolícke	22 rokov	pred 1993	nie
Ž17, 55, <i>Maďarka, sekretárka</i>	rozvedená, 2 deti	rímskokatolícke	37 rokov	pred 1993	nie

<i>M18, 31, Maďar, programátor</i>	slobodný, bezdetný	kalvínske	8 rokov	po 1993	nie
<i>Ž19, 29, Maďarka, administratíva</i>	partner Maďar, bezdetná	kalvínske	7 rokov	po 1993	nie
<i>Ž20, 41, Maďarka, právnička</i>	vydatá za Maďara, 3 deti	rímskokatolícke	23 rokov	pred 1993	nie
<i>M21, 33, Maďar, predaj</i>	ženatý s Češkou, 2 deti	kalvínske	3 roky	po 1993	áno
<i>M22, 29, Maďar, IT</i>	ženatý s Češkou, 2 deti	rímskokatolícke	31 rokov	pred 1993	nie
<i>M23, 43, Maďar, headhunter</i>	ženatý so Slovenkou, 3 deti	kalvínske	18 rokov	po 1993	nie
<i>M24, 42, Maďar, pedagóg</i>	ženatý s Češkou, 2 deti	kalvínske	15 rokov	po 1993	nie
<i>M25, 24, Maďar, študent</i>	slobodný, bezdetný	kalvínske	6 rokov	po 1993	nie
<i>Ž26, 25, Maďarka, nezamestnaná</i>	slobodná, bezdetná	rímskokatolícke	6 rokov	po 1993	nie
<i>M27, 29, Maďar, študent</i>	slobodný, bezdetný	rímskokatolícke	2 roky a 6 mesiacov	po 1993	nie
<i>Ž28, 26, Maďarka, lektorka</i>	slobodná, bezdetná	bez vyznania	2 roky	po 1993	áno

<i>Ž29, 21, Maďarka, študentka</i>	slobodná, bezdetná	rímskokatolícke	2 roky	po 1993	áno
<i>M30, 25, Maďar, študent</i>	slobodný, bezdetný	bez vyznania	7 rokov	po 1993	nie
<i>M31, 20, Maďar, študent</i>	slobodný, bezdetný	rímskokatolícke	2 roky	po 1993	nie
<i>Ž32, 25, Maďarka, lektorka</i>	slobodná, bezdetná	rímskokatolícke	8 mesiacov	po 1993	nie
<i>M33, 25, Maďar, analytik</i>	slobodný, bezdetný	rímskokatolícke	7 rokov	po 1993	nie
<i>M34, 32, Maďar, programátor</i>	slobodný, bezdetný	rímskokatolícke	9 rokov	po 1993	nie

9 Zoznam príloh

Príloha A: Dotazník

Praha – rodisko:

- 1) Ako dlho žijete a pôsobíte v Prahe? Zdržiavate sa v Prahe iba prechodne alebo máte tu aj trvalé bydlisko?
- 2) V ktorej časti Prahy bývate? Prečo v tej danej lokalite?
- 3) S akým cieľom, resp. z akých dôvodov ste prišli do Prahy?
- 4) Odkiaľ pochádzate? Vyrastali ste v tomto meste/tejto dedine a trávili i väčšinu času svojej mladosti?
- 5) V ktorom veku svojho života ste prišli do Prahy? Ako ste vnímali Vaše začiatky v meste, ako ste sa cítili? Čo ste si cenili, alebo práve naopak nepocit'ovali ako kladné v priebehu prvých dvoch rokov?
- 6) Ako by ste predstavili a charakterizovali svoje rodné mesto/rodnú dedinu? Pre Vás v čom spočíva jeho/jej typickosť? Preslávilo sa Vaše mesto/Vaša dedina s niečím? Znamená to pre Vás niečo?
- 7) Ako vnímate Prahu a aký vzťah máte k nej? Ako by ste ju predstavili a opísali? Jestvujú tu miesta, kam radi chodíte, ktoré častejšie navštevujete? Prípadne také miesta, ktorým sa vyhýbate? Keď áno, ktoré a prečo? A také miesta, ktoré Vám pripomínajú rodisko?

Profánny priestor, spoločenský a kultúrny život:

- 1) Kde najčastejšie stretávate Slovákov? Kde sa schádzate so známymi a príbuznými?
- 2) Aký jazyk používate v každodennej komunikácii? Aké iné jazyky ovládáte a kde ich najčastejšie uplatňujete?
- 3) Poznáte nejaké spolky, organizácie alebo kluby, ktoré pôsobia v Prahe? Ako sa zapájate do ich diania?
- 4) Čo sa týka médií, ktoré stanice sledujete a počúvate? Ktoré noviny, časopisy si bežne kupujete a čítate? Prečo práve tie?
- 5) Poznáte nejakú internetovú stránku, ktorá by súvisela so životom Slovákov/Maďarov v zahraničí? Keď áno, ktoré? Prečo navštevujete tieto stránky? Ako prispievate do života tejto virtuálnej komunity?

Sakrálny priestor:

- 1) Kde oslavujete, resp. trávite najväčšie sviatky (Vianoce, Nový rok, Veľká noc) roka?
- 2) Zvykli ste počas týchto sviatkov chodiť aj do kostola? Do ktorého? Prečo?
- 3) Chodíte pravidelne na nedeľňajšie bohoslužby? Do ktorého kostola? Prečo?
- 4) Ako slávite, resp. pripomínate si štátne sviatky? Kde sa zdržiavate najčastejšie počas týchto sviatkov a aký majú priebeh?
- 5) Jestvujú v Prahe také miesta, ktoré sú prepojené so slovenskými/maďarskými dejinami a ich osobnosťami? Ktoré a ako ich vnímate? Čo to pre Vás znamená?

Príloha B: Obrazová príloha

Slovenský inštitút
Riaditeľ:
Ladislav Snopko
Jiřská 16, 110 00 Praha 1
tel.: 224 948 135
fax: 224 949 042
e-mail: slovensky_institut@iol.cz
dramaturgia: 224 947 132
e-mail: dramaturgia.sl@volny.cz
www.mzv.sk/sipraha

Informačné centrum Slovenského inštitútu
Pondelok Zaterdag
Utorok 13.00 – 16.00
Streda 10.00 – 13.00
Štvrtok 13.00 – 16.00
Piatok Zaterdag
Vstup, informačné služby a požičiavanie kníh bezplatne

Galeria Slovenského inštitútu
Jiřská 16, Praha 1
Pondelok – Piatok 13.00 – 17.00
Šobota, Nedela Zaterdag
Vstup voľný

Vedľajštvacstvo Slovenskej republiky
Pelleřova 12, Praha 6
tel.: 233 113 051
fax: 233 113 054
e-mail: cmb.prague@mzv.sk

Úradné hodiny konzulárneho oddelenia
Pondelok – Piatok 8.30 – 12.00

Slovenská agentúra pre cestovný ruch
Jiřská 16, Praha 1
Tel.: +420 224 946 082
e-mail: sacpraha@seznam.cz
www.slovakia.travel

Slovak Institute
Inštitút slovakie
Slovakisches Institut
Instituto Eslovaco
Istituto Slovacko
сlovakische институт
Instytut Słowacki
Slovak Institut
Slovakiska institutet
ADRESY: +420 224 948 135
www.slovakia.travel

Program máj květen 2012

do 22.5.
Galeria SI
POHLADOV NA SLOVENSKÉ XXL VÝTVARNÉ UMENIE
Výstava významnej slovenskej výtvarníčky.
www.lomonosovcenter.cz
Prípravil SI

do 31.5.
Modrá sála SI
FOTOSALÓN SK LUBO A MONIKA STACHO: RUINY (2012)
Výstava fotografií.
www.lubostachova.com
Prípravil autor a SI

3.5. štvrtok 21:00
Luceerna Music Bar, Vodičkova 704/36, Praha 1
IDA KĚLAROVÁ & JAZZ FAMELIJA
Finálový večer festivalu Mladí Laďi Jazz bude parit kresť albumu Sunen Savone - Slyšte všichni Česká speváčky idy KĚlarovej a jej jazz - wordl music projektou Jazz FAMELIJA, do ktorého si ako hosť pozvala výhvet slovenského džezu - pianistu Ondreja Kráňku - kontrabasistu Jarmila Baniša

14.-17.5.
Praha
STRETNUTIE S LADISLAVOM CHUDÍKOM
14.5. o 17:00 - Palác knih Luxor, Václavské nám. 41, Praha 1
Autogramiada Ladislava Chudíka a prezentácia jeho knihy korešpondencie s českým básnikom Jaroslavom Seifertom Tichý dvojhlas, <http://neoklasor.cz/>
15.5. o 19:30 - Divadlo Viola, Národní 7, Praha 1
Ladislav Chudík predstavi českým čitateľom nové vydanie knihy Tichý dvojhlas. Prečíta zamýšľované Seifertove verše a zaspomíná na staré herecké priateľstvá. Večerom sprevádza Robert Jambryna. www.divadloviole.cz
16.5. o 17:00 - Café Tente Černá labuť, Na porčí 25, Praha 1
Beseda a autogramiada s Ladislavom Chudíkom. www.cernalabut.cz
17.5. o 18:00 - Modrá sála SI
Stretnutie a beseda pri príležitosti životného jubilea L. Chudíka a predstavenia jeho knihy Tichý dvojhlas.
Prezentácia knihy rozprávok pre deti Matka Lenka v záhrade - knuř

od 18.5.
Divadlo bez zábradlí, Jungmannova 31, Praha 1
SLOVENSKÉ DIVADLO V PRAHE
17. ročník divadlného festivalu. Slávnostné otvorenie za osobnej úče patronov festivalu Kamřy Mladělovej a Ladislava Chudíka.
18.5. o 19:00 - PETER QUILTER; JE ÚZ Slovenské národné divadlo Bratislava
Dej hry s humorom zachyťava spoločenskú tanku New Yorku štyridsiatych rokov 20. st. Režia: Jakub Nvota • Hrajú: K. Mgrdlová, M. Grěšberg, B. Turzonovoví, O. Kovář a d Astorka Korzo '90, Bratislava
21.5. o 19:00 - GÁBOR GÖRGEY: NA KOHO TO SLOVO PAI Blázniví barmáci v podaní populárnych herec. Režia: Peter Mankovecký • Hrajú: R. Jukub, J. Kemka, V. Kobielsky, M. Mierza, L. Latinská
Prípravilo Divadlo Bez zábradlí v spolup

22.5. utorok 18:00
Modrá sála SI
CASOPIS V ČASOPISE
Prezentácia medzinárodného projektu, ktorý vznikol r. 2002 v Slovinskej a dnes predstavuje šesť 18 literárnych a humanitárnych časopisov z 13 k

Obrázok č. 1: Program Slovenského inštitútu v Prahe na mesiac máj, archív autorky, rok 2012

<p>9.5. streda 19:00</p> <p>Modrá sála SI</p> <p>SLNOVRAT www.slnovrat.eu Koncert slovenského združenia pesníčkárov Slnovrat spojený s kvestom ich nového CD Triquetra. Hrajú: Miloš Janoušek, Julo Kazimír, Pavel Malovič, Martin Mašek, Peter Michalovič, Peter Michalovič ml., Karol Svotík, Milan Teda, Dušan Valuch, Oto Lachký. Pripravil SI</p>	<p>24.5. štvrtok 18:00</p> <p>Galéria SI</p> <p>XXI POHLADOV NA SLOVENSKÉ MILAN DOBEŠ POHLADOM TOMÁŠA STRAUSA Vernisáž výstavy nestora slovenského (vláste československého) konštruktivizmu rezentovaná pohľadom jedného z najvýznamnejších slovenských historikov a kritikov výtvarného umenia. www.milandobes.sk • www.gallerijslovensko.sk Pripravil SI v spolupráci s Milan Dobeš M a Galériou Komart</p>
<p>11. - 12.5.</p> <p>Priemyslový palác Výstavnisko Holešovice, Praha 7</p> <p>KOŠICE 2013 - EHMK Prezentácia novej slovenskej destinácie – Košice 2013 – Európske hlavné mesto kultúry v rámci Pražského maratónu. Pripravil EHMK v spolupráci so SACR a SI</p>	<p>24.-27.5.</p> <p>Divadlá a námestia Prahy</p> <p>PRAHA SRDCE NÁRODOV 13. ročník medzinárodného festivalu národov, národnostných menšín a etnín 27.5. o 19:00 Divadlo na Vinohradoch, nám. Míru 7, Praha 2 Galavečer festivalu Praha srdce národov. http://festival.himboru.cz/afisha Pripravil: Hlavné mesto Prahy a o.z. I. s národnostnými združeniami v Pra</p>
<p>12.5. sobota 13:00</p> <p>ČRo Leonardo</p> <p>ROZPRÁVANIE PO SLOVENSKU O SLOVAKOCH V majovej relácii Dávotanie prinesieme rozhovor s riaditeľom Cimbury SND v Bratislave E. Horváthom, ktorý v Divadle pod Palmovou režíroval hru T. Williamsa Elektrická do stánie tábľa. Dušan Malora predstavia foliovú kapelu Jednotlivcové kvázenie a zastavíme sa na Dňoch slovenskej kultúry v Moravskej Trebovej. www.vzhled.cz/leonardo Pripravilo o.z. Bonafide v spolupráci s ČRo Leonardo s finančnou podporou MK ČR</p>	<p>28.5. pondelok 18:00</p> <p>Modrá sála SI</p> <p>LITERÁRNY CIRKUS Moderná slovenská literatúra Vydavateľ K. K. Bagala predstavuje tri nové slovenské spisovateľky – debutantku Máriu Modrovú (zbierka poviedok „La & Mira“) a dve nominované na prestížnu cenu Anasoft litera 2012 - Zuzku Kepplovú (zbierka „Buchtý svahaelhom“) a Michaelu Kosovú (novela Dandy). Pripravilo o.z. literárnyklub.</p>
<p>12.5. sobota 14:00-22:00</p> <p>Kampaň, Praha 1</p> <p>DEN EURÓPY V PRAHE Prezentácia Slovenska z pohľadu cestovného ruchu a kultúry ako jedinečnej destinácie vhodnej na návštevu počas letnej sezóny. http://ec.europa.eu/cvdsarepresent/medes_oz.htm • www.doprava.tomas-hudlika.com Pripravila SACR, SI a ZU SR</p>	<p>29.5. utorok 18:00</p> <p>Modrá sála SI</p> <p>MOJE NAJMILŠIE... Stručnité a beseda s populárnou slovenskou (československou) herečkou Emiliou Vášary Hossévecem Marie Reslová, autorka životopisnej knihy o E. Vášaryovej. Výborné vstupné: Martina Ponišková</p>
<p>14.5. pondelok 18:00</p> <p>Modrá sála SI</p> <p>NÁVRAT RYSOV Projekcia prínosného dokumentárneho filmu režiséra Tomáša Hudlika. Film s pôsobivou hudbou Petra Machajdlika a hosťujúcim Jonom Andersonom z legendárnej skupiny Yes ukazuje návrat k prírode a zároveň zážitkosť, ktoré v nej fungujú a na ktoré by sme mali brať</p>	<p>15.5. utorok 16:00</p> <p>COMENIUS ORCHESTRA Koncert medzinárodného mládežníckeho orchestra. Za Slovensko v rámci projektu vystúpi Mladéžnícky orchestr Ján Píseňka z Prešova pod vedením Anoty Mirossopovej. V programe zaradení okrem iných aj skladby slovenských hudobných skladateľov M. Moyzesa, F. Breinera a P. Machajdlika (za jeho osobnej účasti). Pod záštitou predsedu Senátu Parlamentu ČR Přemysla Sobotku. www.gudbyhrec.cz/volani-skoly-a-klubu Pripravila ZUS Liberec.</p>
<p>15.5. utorok 16:00</p> <p>Valdejtějská záběraha, Praha</p> <p>ROZPRÁVAJME SI ROZPRÁVKU Výchovno-dramatický program pre deti o slovenčine a jednej rozprávkovej krajine. Učinkujú: Viera Kučerová a Martin Marejka Projekt i podpoma MSMJ ČR Pripravil SI a Bonafide, o.z.</p>	<p>17.5. štvrtok 10:00</p> <p>Modrá sála SI</p> <p>Priemyslový palác Výstavnisko Holešovice, Praha 7</p> <p>SVET KNIHY 2012 Prezentácia Literárneho informačného centra Bratislava: 19.5. o 11:00 Literárna sála GENIUS LOCI /PROZJEHOVORY O SLOVENSKU Prezentácia knižnej novinky vydavateľstva DAJAMA. Osobnosti slovenskej kultúry v nej vyjadrujú obdiv nielen k svojej krajine, svetu ale aj zbláznitým etickým princípom ľudského bytia. Rozhovory ilustrujú fotografici Alan Hęžu. Hostia: Pavel Vilikovský a Daniel Hevier Herecký predst: Martin Huša. www.eczknihy.cz Pripravil o. v. festivalu Svet knihy, LIC Bratislava, vydavateľstvo DAJAMA v spolupráci s SI</p>
<p>17.-25.5.</p> <p>genius loci</p> <p>ZS Kostelec nad Černými lesy, nám. Smiřických 33</p> <p>SLOVENSKÁ POÉZIA A PROZA Komponovaný literárny program pre SS. Učinkujú: Viera Kučerová a Martin Marejka. Projekt s podporou MSMJ ČR. Pripravil SI a Bonafide, o.z.</p>	<p>29.5. utorok 18:00</p> <p>Modrá sála SI</p> <p>MOJE NAJMILŠIE... Stručnité a beseda s populárnou slovenskou (československou) herečkou Emiliou Vášary Hossévecem Marie Reslová, autorka životopisnej knihy o E. Vášaryovej. Výborné vstupné: Martina Ponišková</p>

Obrázok č. 2: Program Slovenského inštitútu v Prahe na mesiac máj, archív autorky, rok 2012

DIVADLO BEZ ZÁBRADLÍ VÁS SRDEČNĚ ZVE NA 19. ROČNÍK FESTIVALU

Slovenské divadlo

v Praze 2014 19. ROČNÍK

KVĚTEN – ČERVEN

pondělí 26. května 2014 v 19.00 hodin

Štúdio L+S Bratislava

Doleželová, Vencl:
Ani za milión !

úterý 27. května 2014 v 19.00 hodin

Astorka Korzo '90 Bratislava

William Shakespeare:
Sen svätójánskej noci

pátek 30. května 2014 v 19.00 hodin

Slovenské komorné divadlo Martin

Gombár, Mankovecký:
www.narodnycintorin.sk

Kamila Magdová & Martin Grillberg
v hr. M. Doleželová & B. Vencl: Ani za milión!
úvod: Štúdio L+S Bratislava
foto: Ľubor Bachratý

úterý 3. června 2014 v 19.00 hodin

Slovenské národné divadlo Bratislava

Ivan Vyrpajev: **Ilúzie**

neděle 15. června 2014 v 19.00 hodin

Radošinské naivné divadlo Bratislava

Stanislav Štepká:
Ščista-jasna

úterý 17. června 2014 v 19.00 hodin

Sláva Daubnerová Untitled

Patronkou 19. ročníku Slovenského divadla v Praze je významná herečka slovenského divadelní a filmové scény paní Zdena Studénková.

Zátití nad festivalem převzali předkeda vlády České republiky Mgr. B.Sobotka, předseda vlády Slovenské republiky doc. JUDr. R.Fico, CSc., velvyslanec Slovenské republiky v Praze P.Weiss, ministr kultury České republiky Mgr. D.Herman, ministr kultury Slovenské republiky Mgr. M.Madžari, primátor hl. m. Prahy RNDr. T.Hudeček, Ph.D., primátor hl. m. SR Bratislavy doc. RNDr. M. Ftáčnik, CSc., starosta městské části Praha 1 Ing. O. Lomecký.

Předprodej vstupenek v pokladně DIVADLA BEZ ZÁBRADLÍ, Jungmannova 31, Praha 1, ubohodní oddělení: tel. 224 494 604, e-mail: vstupenky@bezzabradi.cz, pokladna: tel. 224 946 436

VSTUPENKY JIŽ V PRODEJI • www.divadlobezzabradi.cz

Obrázok č. 3: Pozvánka na Slovenské divadlo v Prahe, archív Obce Slovákov v Prahe, rok 2014

Nenechte si ujít ani **Much More Than Theatre! 2.-3.2. ve Studiu ALTA**

**ALTBlešák - Představení Much More Than Nothing -
Mejdan s Planeta Nova Djs - ALTBar - ALTA HRA**

Celý víkend můžete vyměnit či za drobný peníz pořídít skvosty z šatníků svých kamarádek, sousedů, známých či přátel svých známých. ALTBlešák proběhne oba víkendové dny od 15:00 do 18:00.

Program SO i NE:

15:00 – 18:00 ALTBlešák, vstup zdarma

18:00 – 19:30 Společná večeře, ceny dle nápojového a jídelního lístku

19:30 – 20:30 představení Much More Than Nothing, vstup 150,- / 100,-

20:30 – 01:00 Mejdan s Planeta Nova Djs, vstup zdarma (pouze sobota)

Studio ALTA - Náhradní divadlo

- místo pro individuální výzkum, nastudování nových projektů, rezidence
- místo pro nové tváře alternativního umění i zavedené profesionály
- místo pro další vzdělávání profesionálů

Všechny informace o programu a dalších akcích naleznete na www.studioalta.cz

Much More Than Nothing

Zdravě šílené a spontánní představení Much More Than Nothing si pohrává s myšlenkou manipulace. Jakkoli zaničení a angažovaní, tanečníci „jenom“ plní nespílitelné – a to na 150 procent! Plnění absurdních úloh je pasivizuje v jejich osobních volbách, stejně tak jako jsou zcela vyčerpaní po každém zadání.

Na pozadí toho se objevuje věčné škádlení mezi Slováky a Čechy. Lechtivá hra s identitou a nacionalismem. Vtipná, drzá a trpko sebakritická. A to v podání generace umělců, kteří se narodili v Československu, vyrostli v Čechách a na Slovensku a dnes žijí všude možné po Evropě.

Zdravo šílené a spontánné predstavenie "Much more than nothing" sa pohráva s myšlienkou manipulácie. Akokoľvek zamietení a zaangažovaní, tanečníci na scéne vždy "len" plnia nespílitelné- a to na 150 percent! Plnením absurdných úloh sú pasivizovaní vo svojich osobných voľbách, ale aj absolútne vyčerpaní po každom zadaní.

Na pozadí toho věčné pohrávanie sa medzi Slováckmi a Čechmi. Šteklivá hra s identitou a nacionalizmom. Vtipná, drzá a trpko sebakritická. V podaní generácie umelcov, ktorí sa narodili v Československu, vyrástli na Slovensku a v Čechách a dnes žijú po celú Európe.

Představení vzniklo v rámci rezidenčního programu Studia ALTA za podpory Nadace život umělce v deseti perných červnových dnech.

Predstavenie vzniklo v rámci rezidenčného programu Štúdia ALTA s podporou Nadácie život umelca počas desiatich perných júnových dní.

1. - 4. 2. 2013 / 19,30 /
Studio ALTA

ME-SA, Peter Šavel, Stano Dobák:

Much More Than Nothing

koncept: **Stano Dobák, Peter Šavel**

tentokrát účinkují: **Lucia Kašiarová, Martina Hajdyla Lacová, Tereza Ondrová, Andrea Opavská, Karolína Hejnová, Peter Šavel a Stano Dobák**

světla: **Jiří Hajdyla**

kostýmy: **Masha**

hudba: **S. Reich: Six pianos (with T. Riley), M. Debrulle, V.**

Zahrádka: Sladké mámení

Hudba v představení je užita na základě licence OSA.

(...) Setkání těchto šesti tanečníků na jednom jevišti se ukázalo být perfektní volbou. Každý z nich je výraznou osobností a zároveň na sebe vzájemně dokáží citlivě reagovat. (...) Představení je kompaktní, a i přes to, že nemá žádný konkrétní děj, je plné akce a proměn. Hra a náhoda jsou hlavním principem. Divák někdy neví, koho sledovat dříve, každopádně jako celek působilo představení ucelené a hlavně, byla to velká zábava. Choreografické duo Peter Šavel a Stano Dobák přivezlo do Čech svěží vítr: moderní způsob tvorby, skvělý tanec, humor a nadsázku. (Petra Dotlačilová, Taneční aktuality)

(...) V Much more than nothing sa hlavná pozornosť sústredila na účinkujúcich performerov. Spoluprácu Terezy Ondrovej, Andrei Opavskej, Lucie Kašiarovej, Martiny Hajdyla Lacovej, Karolíny Hejrovej, Petra Šavela a Jara Viňarského totiž možno trochu nadnesene označiť za akýsi All-Stars výber českej a slovenskej nezávislej tanečnej scény. Ich predstavenie charakterizoval aj zmysel pre nadhľad nad sebou samým a pohrávanie sa s ironizáciou. (...) (Miroslav Zwiefelhofer, KioSk)

Obrázok č. 4: Pozvánka na česko-slovenskú tanečnú inscenáciu Studia Alta, archív autorky, rok 2013

Obrázok č. 5: Informačný leták Domu národnostných menšín v Prahe, archív autorky, rok 2012

Obrázek č. 6: Informačný leták Domu národnostních menšín v Praze, archív autorky, rok 2012

Obrázok č. 7: Príprava občerstvenia na Ples mladých, organizovaný Spoločenstvom mladých v Prahe, archív autorky, rok 2012

Obrázok č. 8: Ples mladých, organizovaný Spoločenstvom mladých v Prahe, archív autorky, rok 2012

Obrázok č. 9: Vstupenka na 4. Ples mladých, organizovaný Spoločenstvom mladých v Prahe, archív autorky, rok 2012

Obrázok č. 10: Kostol sv. Jindřicha a Kunhuty v Prahe, archív autorky, rok 2012

Obrázok č. 11: Collegium Cosmopolitum ako najväčšia komunitná akcia SvP, archív autorky, rok 2012

Obrázok č. 12: Živé vysielanie hokejového zápasu Slovensko – Česko na Staromestskom námestí, archív autorky, rok 2012

Obrázok č. 13: Živé vysielanie hokejového zápasu Slovensko – Rusko v Riegrových sadoch, archív autorky, rok 2012

Obrázok č. 14: Živé vysielanie hokejového zápasu Slovensko – Rusko v Riegrových sadoch, archív autorky, rok 2012

Obrázok č. 15: Vstupenka na jubilejný program slovenského folklórneho súboru Limbora, archív autorky, rok 2011

Obrázok č. 16: Galaprogram slovenského folklórneho súboru Limbora, archív autorky, rok 2011

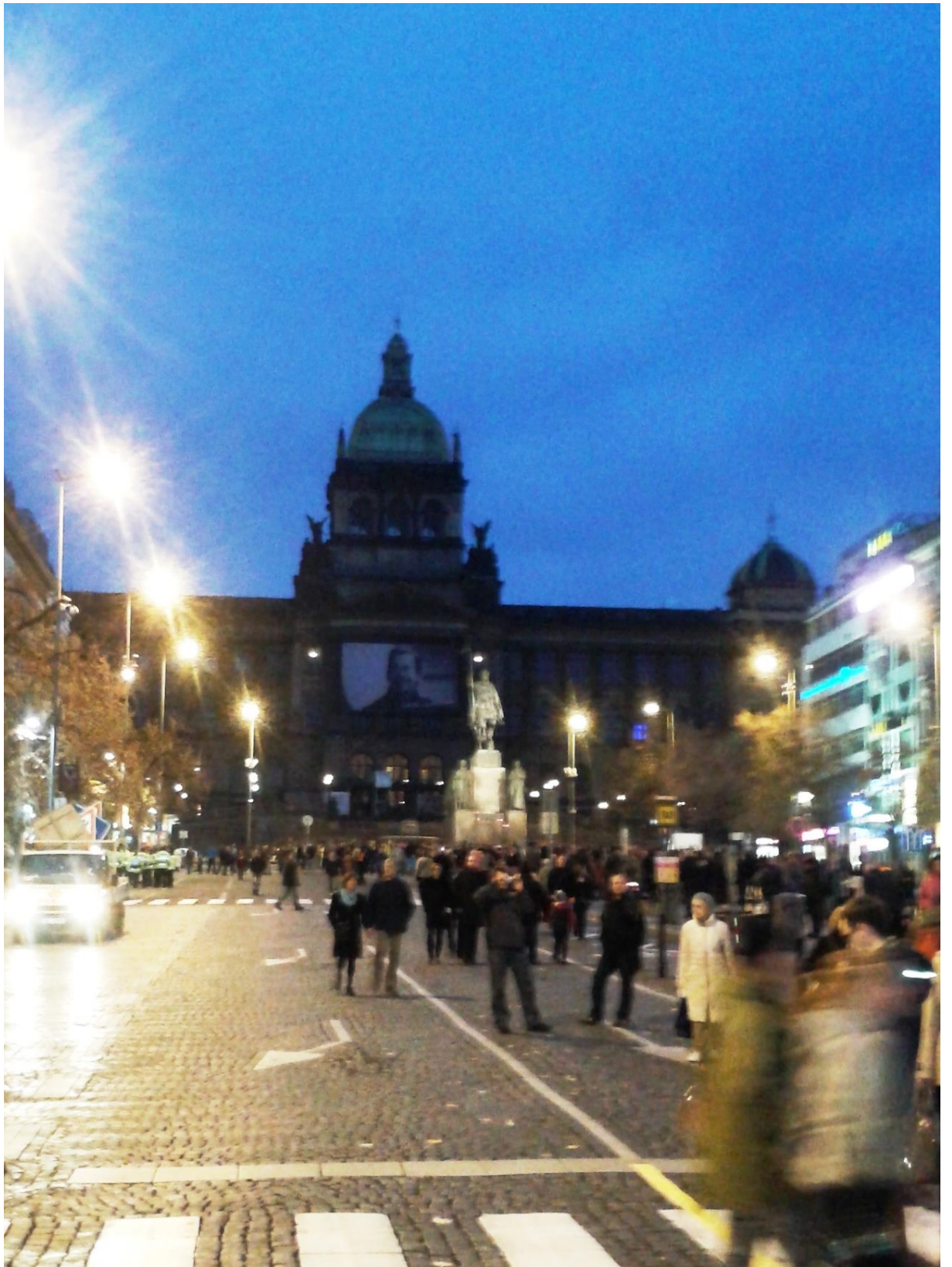
Obrázok č. 17: Galaprogram slovenského folklórneho súboru Limbora, archív autorky, rok 2011

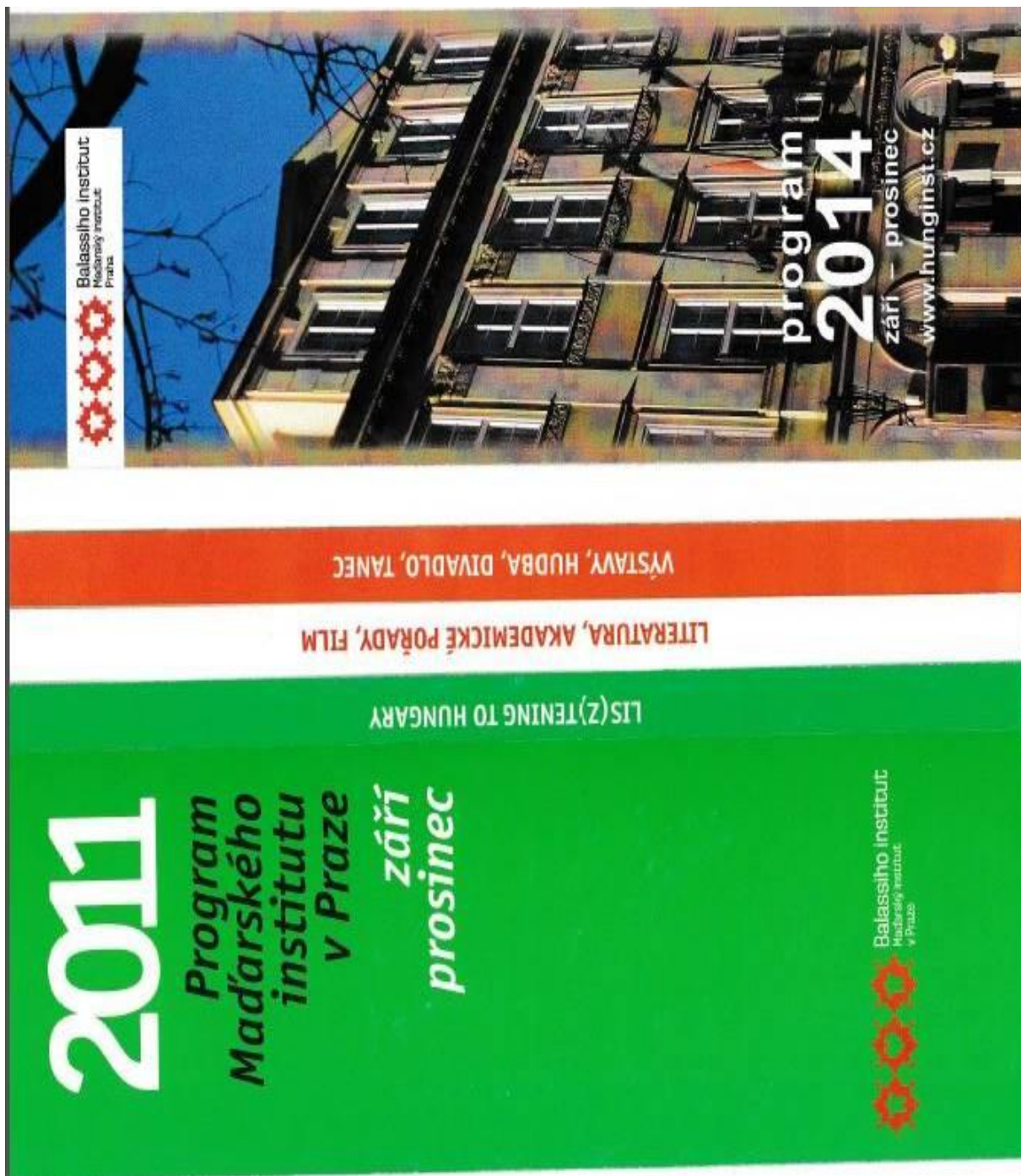
Obrázok č. 18: 25. výročie Nežnej revolúcie (17.11.1989) na Václavském náměstí, archív autorky, rok 2014

Obrázok č. 19: 25. výročie Nežnej revolúcie (17.11.1989) na ulici Národní, archív autorky, rok 2014

Obrázok č. 20: 25. výročie Nežnej revolúcie (17.11.1989) na Václavském náměstí, archív autorky, rok 2014

Obrázok č. 21: Program Maďarského inštitútu v Prahe na mesiace september - december, archív autorky, rok 2011

18.10. 18.00

PROJEKT KRÁTKÝCH FILMŮ
O SOUČASNÉ MĚADARSKÉ ARCHITECTURE

V rámci mezinárodního festivalu Architecture Week Praha 2011. Program krátkých filmů o současné maďarské architektuře.

20.11. 17.00

ČERVENÁ KARKULKA
 Představení Loucheleho divadla Karkulka

21.11. 17.00

HA DEDE
 Katalina Balczonová (Maďarsko), Theater des Spiegels (Belgie)

24.11. 19.00

PAMĚŤ FERENCE LISZTA
 Přednáška Sándora Burkosho – s úvodním slovom od Jozefa Szendrőho. Přednáška o životě a díle Ference Liszta.

27.10. 18.00

DENÍK PRO MĚHO OTCE A MOJI MATKU
 (Napíjí spámnak, anyámatk)

30.10. 18.00

HA DEDE
 Katalina Balczonová (Maďarsko), Theater des Spiegels (Belgie)

3.-6. 11.

SOUČASNÁ FILMOVÁ TVORBA – STŘEDNÍ EVROPA
 Přednáška o současné evropské kinematografii.

4.11. 17.00

AGNES KUTAS – VÝSTAVA OBRAZŮ
 Výstava obrazů Agnes Kutas v Galerii Městského muzea v Praze.

8.11. 17.00 a 19.00

HUBBA A TANEC PRO MALÉ I VELKÉ
 Koncert skupiny Hubba

9. 11. 19.00

SETKÁNÍ S BÁSNÍKOU A SPISOVATELKOU KRISZTINOU TÓTH
 Představení sbírky povídek „Černý koť“

10.11. 18.00

VALČÍK SMRTI (Halálkerítő)
 Režie Károly Kristián Kibics, 2010, 100 min.

18.10. 18.00

NAVŠTEVA (Látogatás)
 Režie Bálint Péter, 2010, 95 min.

19.10. 18.00

MEZINÁRODNÍ JAZZ & BLUESOVÝ VEČER
 Koncert s mezinárodními jazzovými a bluesovými umělci.

FILM, VÝSTAVY, HUDBA

18.10. 18.00

PROJEKT KRÁTKÝCH FILMŮ
O SOUČASNÉ MĚADARSKÉ ARCHITECTURE

V rámci mezinárodního festivalu Architecture Week Praha 2011. Program krátkých filmů o současné maďarské architektuře.

20.11. 17.00

ČERVENÁ KARKULKA
 Představení Loucheleho divadla Karkulka

21.11. 17.00

HA DEDE
 Katalina Balczonová (Maďarsko), Theater des Spiegels (Belgie)

24.11. 19.00

PAMĚŤ FERENCE LISZTA
 Přednáška Sándora Burkosho – s úvodním slovom od Jozefa Szendrőho. Přednáška o životě a díle Ference Liszta.

27.10. 18.00

DENÍK PRO MĚHO OTCE A MOJI MATKU
 (Napíjí spámnak, anyámatk)

30.10. 18.00

HA DEDE
 Katalina Balczonová (Maďarsko), Theater des Spiegels (Belgie)

3.-6. 11.

SOUČASNÁ FILMOVÁ TVORBA – STŘEDNÍ EVROPA
 Přednáška o současné evropské kinematografii.

Obrázok č. 22: Program Maďarského inštitútu v Prahe na mesiaci september - december, archív autorky, rok 2011

Obrázok č. 23: Veľkonočná dielňa, usporiadaná spolkom Iglice, archív autorky, rok 2012

Obrázok č. 24: Veľkonočná dielňa, usporiadaná spolkom Iglice, archív autorky, rok 2012

Obrázok č. 25: Jubilejné 10. výročí založenia spolku Iglice, archív autorky, rok 2012

Obrázok č. 26: Jubilejné 10. výročí založenia spolku Iglice, archív autorky, rok 2012

Obrázok č. 27: Pozvánka na Maďarské divadlo v Prahe, archív autorky, rok 2012

10. 6. NAOSTRO! den maďarské dramatiky a divadla

15.00 Krétakör: FEKETEország (ČERNÁzemě) – promítání
 18.00 Královna zákusků a Jsou i mraky součástí nebe? - půda DNz
 19.30 Zkáza a Finito - Eliadova knihovna
 21.00 Podunajští Apačové - Pruhovaný sál

vstupné 80,- Kč
 Divadlo Na zábradlí, Anenské nám.5, Praha 1, www.nazabradli.cz

Obrázok č. 28: Vstupenka na Deň maďarskej dramatiky a divadla v Prahe, archív autorky, rok 2012

DEN MAĎARSKÉ DRAMATIKY A DIVADLA

NAOSTRO!

Divadlo Na zábradlí představí výběr z nejlepších současných maďarských dramatik a zprostředkuje ji českému publiku formou inscenovaných čtení. Na programu je odpolední pohádka **Kútból mentett királyság (Království s čarou studnou)** maďarského souboru **RoHAM Színház** a pět čerstvě přeložených her, které v režii D. Czesanyho, L. Málkové a L. Ferenczové přečtou herci DNz. Večer bude zakončen debatou s autory i publicisty na téma „Život (v kultuře) v současném Maďarsku“. V průběhu odpoledne i večera budou mít diváci možnost se občerstvit specialitami maďarské kuchyně i vínem. Hry, které v průběhu večera zazní, vybrali a přeložili G. Korpič, J. Čumilvski, A. Vaculíková a K. Šrubařová. Hlavní postavou hry **Attily Bartise Romlás (Zkáza)** je respektovaný fotograf na vrcholu své kariéry, který se dozvídá, že trpí nevyléčitelnou nemocí. Toto poznání ho uvrhne do zoufalství, ale zároveň v něm probudí neskonale touhu po absolutním žití. Skvělé dialogy, ironie, vášně.

Hrdinou hry **Istvána Tasnádiho Finito** je 44letý ženatý bezdětný muž, který přichází o místo zaměstnance masokombinátu. Krizi chce vyřešit sebevraždou, ale ještě před ní své tělo prodá, a to hned několikanásobně. Hra paroduje svět reality show a médií, je napsána ve verších a její hlavní kvalitou je černý břítký humor.

Jedním z nejzajímavějších maďarských autorů současnosti je **Béla Pintér**. Ve hře **A sütemények királynője (Královna zákusků)** malá děvče Erika slaví se svou rodinou a despotickým otcem sedmé narozeniny, na které přichází i třídní učitel s podezřením, že je děvče doma týráno. Ve hře se střídá náboženský jazyk s jazykem komunistických sloganů, autor vtipně pracuje s míšením folklóru, slangu a dialektu.

Géza Bereményi a **Krisztina Kovács** napsali hru **Apacsok (Podunajští Apačové)**, ličící příběh skupiny přátel, kteří se v šedesátých letech rozhodli trávit volný čas v indiánské komunitě a snažili se žít v souladu s indiánskou ctí a statečností. To se však nesetkalo s pochopením státní moci. Hru s detektivní zápletkou a silným morálním poselstvím autorská dvojice sepsala podle skutečné události.

Hra mladé, začínající autorky **Bettiny Almássy** **A felhők is a mennyország részei? (Jsou i mraky součástí nebe?)** vypráví příběh dvou žen, kamarádek ze školy, jejichž cesty se ubírají zcela jinými směry. Slavná herečka, žijící v šťastném manželství nemůže otěhotnět a o své trápení se dělí s přítelkyní, která se stala obětí domácího násilí. Brilliantní dialogy, aktuální téma.

PROGRAM FESTIVALU
15.00 – divadlo – Eliadova knihovna
RoHAM Színház, Mikó Csaba: Kútból mentett királyság (Království s čarou studnou)
 Mladý progresivní soubor vytvořil na poli budapeštské alter-

nativní scény již několik inscenací. V čele s dvorním autorem Mikó Csabou se tentokrát zaměřili na publikum nejmladší. Ač nevědomky, následují v duchu motto sezóny DNz „Či je to město?“, protože pohádek, kde se jeden vypočítavý rádce rozhodne využít kouzelnou královskou studnu ke svému vlastním prospěchu a obohacení, není nikdy dost. Kdo zachrání království od rozkradení a princeznu od nechtěného sňatku? *V maďarštině, s českou synopsí příběhu. 110 minut s přestávkou. Spolupřádá sdružení Igllice, edukativně – kulturní spolek maďarských rodičů v Praze.*

15.00 – promítání – Velký sál
Krétakör: FEKETEország (ČERNÁzemě), 2006
 Filmová verze novátorsky a zcela netradičním způsobem zpracovává divadelní inscenaci budapeštského divadla Krétakör. ČERNÁzemě je pochmurná, groteskní, satirická vize světa, ve kterém žijeme. Kolektivní představení, z něhož film vychází, nemá žádný děj, je čistě reflexivní záležitost. Nemilosrdnou satiru sestavil režisér z improvizací herců souboru. *V maďarském znění, s anglickými titulky, 100 min bez přestávky*

18.00 – 22.00 – scénické čtení
18.00 Královna zákusků a Jsou i mraky součástí nebe? (Půda DNz)
19.30 Zkáza a Finito (EK)
21.00 Podunajští Apačové (Velký sál)
Po skončení následuje diskuse s pozvanými autory, publicisty a odborníky na současné Maďarsko. Všechna čtení proběhnou v češtině s maďarskými titulky. V přestávkách mezi jednotlivými hrami budou ochutnávky maďarské gastronomie. Den maďarské dramatiky a divadla v Divadle Na zábradlí probíhá ve spolupráci se spolkem Igllice, Nadací Život umělce, Maďarským kulturním centrem, občanským sdružením Divadlo Unlimited a agenturami Aura-pont a DILIA.

ELIADOVA KNIHOVNA NOVÉ GENERACE
120 DNŮ SVOBODY (PODLE MARKÝZE DE SADE)
V každém člověku dřme prasce. „Pánové, zásadní je tedy nepracovat. Oddat se živočišnosti. A v dalším zkoumáním svobody je potřeba se věnovat překračování norem. Jen tak se dobereme skutečné lidskosti. Je to tak?“
 Režie Michal Hába, Šimon Spišák, hudba J. Čížek, M. Dvořáková, M. Švestková
 Hrají L. Bouzek, J. Čížek, M. Dvořáková, M. Hába, Š. Spišák, M. Švestková
První inscenace skupiny Lachende Bestien

Anne-F. Josephová, T. Kozameli
NAD KÁVOU (AUTORSKÝ PROJEKT)
Káva není jenom nápoj, káva je kultura; co se stane s dvěma kulturními lidmi, když se mezi nimi ocitne pouze jeden šálek této „černé krve“? Naším cílem je komorní autorská hříčka soustředěná na dva herce, kteří ke komunikaci využívají prostředky jako slovo, tanec, akrobacie, sem, vše v úzkém sepětí s hudbou.

Obrázok č. 29: Program Naostro - Deň maďarskej dramatiky a divadla v Prahe, archív autorky, rok 2012

Obrázok č. 30: Divadelná inscenácia zo Dňa maďarskej dramatiky a divadla v Prahe, archív autorky, rok 2012

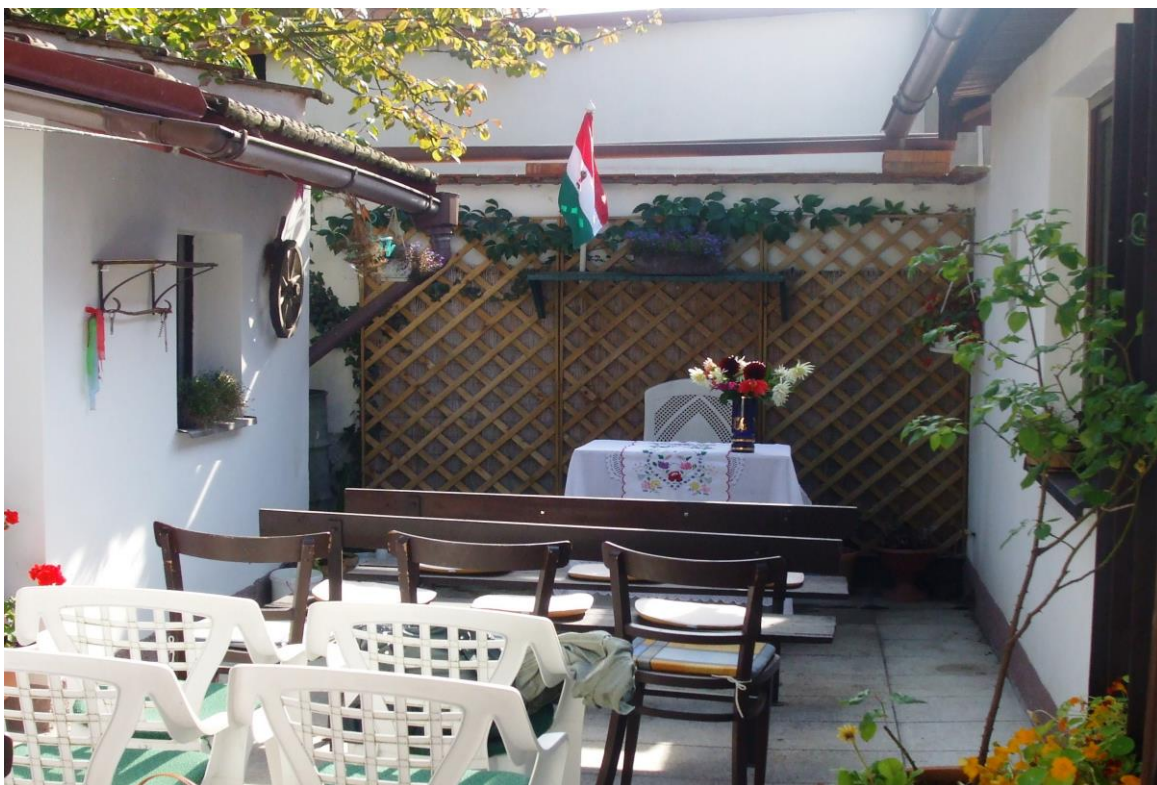
Obrázok č. 31: Občerstvenie v priebehu Dňa maďarskej dramatiky a divadla v Prahe, archív autorky, rok 2012

Obrázok č. 32: Vystúpenie speváckeho zboru Mille-Domi pri odhalení pamätnej tabule Artúra Görgeyho, archív autorky, rok 2012

Obrázok č. 33: Vystúpenie speváckeho zboru Mille-Domi pri odhalení pamätnej tabule Artúra Görgeyho, archív autorky, rok 2012

Obrázok č. 34: Maďarská bohoslužba pod šírým nebom v obci Rež, archív autorky, rok 2011

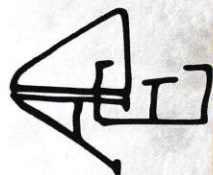
Obrázok č. 35: Maďarská bohoslužba pod šírým nebom v obci Rež, archív autorky, rok 2011

Obrázok č. 36: Farní sbor Českobratrské církve evangelické na Klimentskej ulici, archív autorky, rok 2012

Obrázok č. 37: Maďarský folklórny súbor Nyitnikék, archív súboru Nyitnikék, nedatované

AED Sörszlalom 2011

június 18. - Žižkov

<p>1) Osudová Přitažlivost - 14:00 Kaja: standard, hideg-meleg Ser: Svijany 11 (23/16), Svijany 13, Budějovický Budvar, Pardál</p>	<p>8) U Bejvalejch Vyndanejch - 17:35 Kicsit lebuj, massz arcook Kaja: kóbi, hermelin Ser: Svijany (a 1tes 26)</p>	<p>15) BelzePub - 23:00 (02-19) totálně hedvábní cesta Kaja: hermelin, tortilla, hambáč Ser: Staropramen (26/18), Pizeň</p>	<p>Pótkricsmik: Big Lebowski - fizetsz valamennyit meg a többi random žižkovi kricsmi</p>
<p>2) U Kurelů - 14:25 Kaja: standard, hideg-meleg Ser: tankos Gambáč (23/15), Krušovice (23/15)</p>	<p>9) U Houdeků - 18:15 Kaja: nagyon sok, hideg-meleg Ser: Kozel, Gamb (24/15), Master Hatalmas udvara Van</p>		
<p>3) Mlékárna - 14:50 Frankó kilátás Kaja: akkad hideg-meleg Ser: Šarňibáč, Píazui ōj</p>	<p>10) Music Pub Woodoo - 19:00 nagyon környezetbarát hely Kaja: hermelin, utopenec Ser: Staropramen, Hvegaar ōtēř</p>		
<p>4) Restaurant Park Café - 15:20 <i>Riegeráč - klasszikus</i> Kaja: standard, hideg-meleg Ser: Gambáč (29/18), Pizeň</p>	<p>11) Nad Viktorkou - 19:45 fless belső udvar Kaja: hideg-meleg Ser: Gambáč (27/18)</p>		
<p>5) Hostinec Slavíkova - 15:50 Kicsit szoci, kerttel Kaja: hideg-meleg Ser: Staropramen</p>	<p>12) U Růžového Sadu - 20:30 Kaja: standard, hideg-meleg Ser: Gambáč (24/16), barna Kozel (26/16)</p>		
<p>6) U Vodoucha - 16:20 Kaja: standard, hideg-meleg Ser: Klášter, Granát, Ježek, Lobkovicz, ...</p>	<p>13) sesterňa Bar - 21:20 (23-19) kicsit nőbi Kaja: hermelin, kóbasz, pizza Ser: Svijany (a 1tes 28)</p>		
<p>7) Herba Café - 16:55 lebujska, udvarika Kaja: hermelin, toast Ser: Gambáč (27/18), Prazdroj</p>	<p>14) Petty - 22:10 (04-19) elég alter hely, trippy belső tér, DJ csapatja a zenét Kaja nincs, ser meg 35</p>		

Eipusztult agysejtekért, májkárosodásért, másnaposságért, dühös barátnőért, klűrűt bankszámláért az AED nem vállal felelősséget.
 Eivesztél? Gyónnál? Gyónál? Ószi Karcsi, karol.ozsi@gmail.com, 773 613 749

Obrázok č. 38: Mapa Pivného slalomu, usporiadaný Studentským kroužkom Endre Adyho, archív AED, rok 2011

Obrázok č. 39: Pozvánka na Marcové zábavy, usporiadané Studentským kroužkem Endre Adyho, archív AED, rok 2012

Obrázok č. 40: Spomínanie na marcové udalosti z roku 1848, pamätná tabuľa Františka Rákocziho II. na Malostranském náměstí, archív autorky, rok 2012

Obrázok č. 41: Spomínanie na marcové udalosti z roku 1848, pamätná tabuľa Františka Rákocziho II. na Malostranském náměstí, archív autorky, rok 2012